

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:
Szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
DEMÉNY PÉTER (esszé)
LÁNG ZSOLT (kritika)
SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap)
VIDA GÁBOR (próza)

Tördelőszerkesztő:
Korrektor:
Tipográfia:

MOLNÁR ROZÁLIA
SZÓCS KATALIN
BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT
IRSAI ZSOLT

TARTALOM

ANDRÉ FERENC:

jégnyelv; visszaszámlálás; átszámolhatatlansági műveletek;
ajakretesz (Versek) ■ 5

CSABAI LÁSZLÓ:

Tartozás (Novella) ■ 13

ACZÉL GÉZA:

(szino)líra (Versek) ■ 29

KŐRIZS IMRE:

Művészek; Egy mérés nem mérés (Versek) ■ 31

VÁRADY NAGY PÁL:

A második expedíció (Novella) ■ 33

BECK TAMÁS:

Féktávolság (Képzelt riport) ■ 35

DEBRECZENY GYÖRGY:

helyettes viking; itt már valaha jártam szerelem; a lepke rászállt;
időm fölött; lelkembe vésődött örökre (Versek) ■ 37

PRUZSINSZKY SÁNDOR:

Labirintus (Novella) ■ 41

GOTHÁR TAMÁS:

Farost lemezből van (Versek) ■ 48

MEDGYESI EMESE:

A gyűlölet mételye (Elbeszélés; 1. rész) ■ 50

MIHÁLYCSA ERIKA:

összeretkeződési gyakorlatok (Versciklus) ■ 62

SZÁVAI GÉZA:

Triumf International (Regényrészlet) ■ 68

FEKETE VINCE:

Légifelvétel; Jó éjszakát!; Szembeéj; Presszó (Versek) ■ 79

SÉTATÉR

EVAN HILL:

Mi a szerelem? (Fordította Láng Zsolt) ■ 82

MIHAELA URSA:

Erotikon (Traktátus a szerelmi fikcióról; Fordította
G. Czintos Emese) ■ 87

FÓRUM

DEMÉNY PÉTER:

Jól rühellé a tanúságot (Jegyzetek Réz Pál „hangos memoárja” ürügyén) ■ 94

DELEATUR

MARKÓ BÉLA:

Szemből fúj mindig a világ (Alig-émlékek Adonyi Nagy Máriáról) ■ 99

TALÁLT VERSEK

ADONYI NAGY MÁRIA:

Egy erdő ablakai; Nyilas hava; Ikek hava; Tizenkettedik utáni hónap hava; In memoriam Pilinszky János ■ 106

NÉVJEGY

VIDA GÁBOR ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek / szemle / Látó-repertórium

André Ferenc

JÉGNYELV

ha a fogak már csak jégcsapok
tanuld ki jól a télszagot
fogj kezét ha fogvacog
ha a fogak már csak jégcsapok
és nem csepeg és nem csepeg
szurokszemed a föld felett
ápolj minden körmödét
ne félj nagyon nem jöhet
ma már se szó se hallgatás
se térdig érő napszakok
szíved halott lódarázs
ha a fogak már csak jégcsapok
s a kétkezdés is partra dob
és a láz aláz aláz
nem tegez de nem magáz
csak szivárog mint a gáz
melled átsírt éjszakák
és a hajnal a hasad
köldököd pehelysikoly
de hűségesen hallgat rád
simogatnod nem szabad
mert akkor beléd szeret
elaltat mégis égve hagy
letépi mind a két kezét
hát ápolj minden körmödét
mindig felismerjenek
s ha elrabolna télfogat
és tüdőd is elrohad
leheleted párnaköd
de átsikoltja köldököd
élvezet hogy így vezet
de rejtse el mind a két kezét
mert már jégig ér a szmog

s a fogak már csak jégcsapok
lépteid kimérheted
ne félj ez csak vérre megy
de mégse félj de mégse félj
mert a véred hófehér
köldököd beléd szeret
nyelved hegyén gleccserek
keress fagyálló mondatot
ha a fogak már csak jégcsapok

VISSZASZÁMLÁLÁS

számoljuk vissza lépteink
csatoljuk fel az égövet
menni kell megint megint
felszakadnak a légcövek
számoljuk vissza lépteink
ha lépni kell minek minek
a helyhiányt ki menti meg
ha összetör ha félreint
ha nem mutatna más irányt
csak taszít és visszaránt
inga ez csak ingadoz
tetszhalálból visszahoz
hogy lehessen tetszélet
arra bírja tetszésed
hústalan is testvéred
ha megszületne lendület
ha forgatag ha hallgatag
a szétbeszéde megszakad
kitölti minden percüket
számoljuk vissza lépteink
koptassuk el a lábszagot
szétfolyunk mint ócska smink
higgyünk minden látszatot

higgyünk amit csak lehet
a visszerek a kényszerek
a kábszerek a rendszerek
ínszakadt ígéletét
mert legalább ennyi kell
mert a szó betörve szép
nem taszít de nem visz el
s önmagába visszalép
megtanítja fordulat
helyett a légzőrendszered
viselni gégemetszetet
számoljuk vissza lépteink
ha már megállni nem szabad
az út akkor megszakad
s a vérerekben moszt kering
harapd be jól az ajkadat
ne hulljon ki a szócafat
mert elárulod magad
hogy megtörted a szótagod
hogy nincsen amit mondanod
csak indulás csak indulat
csak ingadozó árnyalat
nem érdekel már mit mutat
mert belőled itt marad
néhány ócska kábeldarab
nem segít majd semmi más
a hirtelen felindulás
de menni kell megérkezünk
vonszoljuk kis életünk
ott leszünk ne félj nagyon
hogy eltévedjünk nem hagyom
csak lépni kell ha sár lucsok
felissza minden gesztusod
s a mozdulat ha félre int
számoljuk vissza lépteink
mert fogyni fog csak fogyjon el
az mit el nem mondhatok
mert a száj vacog dadog

és a rezgés elszelel
ott leszünk ne félj ne félj
ajkainknak széle sincs
összetartja majd az éj
a lélegzést ahogy kering
s amíg tudónkbe visszaér
számoljuk vissza lépteink

ÁTSZÁMOLHATATLANSÁGI MŰVELETEK

*„Hogy lelassult az idő, már nem sodor magától,
kell tudni reggelente, mit, miért, naponta ismerni
kell a démonodat, mert belenézel a tükörbe, és megkérded,
miért, és hallgatsz.”
(Esterházy Péter – Hrabal Könyve)*

szikár tükör a túlcsiszolt üveg
az üvegen a törés a
fényben a törés a fény
kettős természete a törés
a bőr hullámai és a
nézés anyaga a fényérzékeny
idő és hangérzékeny
tér viszonyában a mozgás
a szemgolyó a nézés
helyének céljának
biztos kiszámíthatatlansága
a görbülő idő morzshallgatása
az idő nézése és az
idő járhatatlansága
a pórusok kóros krátereiben
fürdő idő mosdó nézés
folytonos hosszúságú és
azonos irányú összefüggései

az üveg felületének
egyenetlensége a homlok
zsíros csillogása az
idő visszánézése önmagára
az átjárás a diffúz
visszaverődés és az energia
selyemkabátja itt átalakulás
van a tér és az idő átjárása
a hallgatás és a nézés alakzataiba
a retinák összhangzatos
áteresztő és törő
gesztusai a fülcsatornákon
a rezonancia hiánya
a dobhártya kínos feleslegessége
a szívritmuszavar mellékessége
a fordítottság a tükör behatárolása
a vakfolt türelmes kucorgása
tanulja a kéz ellentétes irányú
mozgásait a mitesszerek robbanásait
az árkok és aknák geometriáját
a tükrök árulását és
az árulások tükröződését
schrödinger hallgatását
mely nincs mit mondjon és
nincs ahogy megszólaljon
és egyszerre nyeli le és köpi
ki a megrágott mondatot
ennek a csöndnek a
meghatározhatatlan tömegvonzását
és most arc van és tükör van
és csend van és idő van és
üveg és egy test mely
tanulja tanítja idomítja
szelídíti maga alá lapítja
kiszámíthatatlan árnyékát
ez a test van mely tanulja
nézését a hallgatás látását
belelátni és kilátni belőle

és a pupilla óceánsötétjét
és a szőrtüszők gyulladását
a száj feleslegességét az orrcimpák
finom mozgását és az időt
 a másodpercekbe a betekintést
 a másodpercekbe a lejáratot
 a másodpercek dinamikus
 mozdulatlanságát és apokaliptikus
 konstans hallgatását
most ez a test van benne
 a gerinc fény
 iránya csönd sebessége
 a kimondhatatlan szóéval azonos
 a gerinc tű
 átbújik saját fokán
 és megtanulja elbeszélni
 végérvényes tükröződésekben
 az angyalok legárnyaltabb
 hallgatásait

AJAKRETESZ

ne beszélj a repülőkről
 önfeladásáról
 a torokból kibukó hirtelen feltörő
 önkéntelen és apokaliptikus
 rezonanciáról ne beszélj
a húsban
 a hús alatt
 és a húson túl fészkelő
 elváltozásokról
 mert arra nincs mentség
se a tüzekről se a vizekről se a madarokról
 ne beszélj
 a befogadhatatlanságról
 az abszolút indulatmágnésből

sugárzó
vonzó
és taszító
feszességről
az acélméhekről és a vasporokról
a barikádokról és a tölcsekről
a betört felszínű folyókról se szólj
semmit
és
semmiképpen
hallgasd el a szemgolyók deformációját
és ne szólj a feddhetetlen nyomás és
szétkürtölt
felhasadt földrétegek
hámszövetéből előkerülő
vigyorgásokról a magába
zuhanó kőről és a magából
kifakadó kőről a már mindig és a már sosem
guruló kőről
se arról a kőről amiről a kéz először
érezte meg a büntudatot
semmiképp se a becsapásról
se a becsapódásról
az otthonosan idegen és idegesítően otthonosított
helyekről
és ne tégy említést
kérek
az utazásról
mert az végképp elviselhetetlen
a helyváltoztatásról
mert a hely nem változik
nem változhat
szóval ne beszélj semmiféle helyről
pulzáló városokról
és a rosszul megtervezett
mezőkről
ne meséld el a szobrot aminek kezében

üveggolyó és teáscsésze
szájában
pipa és sivatag szemében
dagadó düh és megalkuvás
és ne meséld el
hogymint először a lába
repedt meg
utána deréktájban
hasadt meg
az anyag
majd felismerhetetlen

darabokra
dobta szét magát
erről semmiképp sem beszélhetsz és
ne beszélj az iszonyról
ne beszélj se képzelt
se valós szeretőidről
főleg arról a hajnalról
amikor beletörött a körmöd a párnába
annyira szorítottad
ezekről semmiképp se
beszélj
mert ha bárki
rád figyel
akkor bizonyos értelemben
kapcsolat jön létre köztetek
és az végérvényesen megbocsáthatatlan
mert arról pedig végképp
nem volna
mit mondanod

TARTOZÁS

A '42-es év a Halál előszelét hozza el a Nyárliget környéki bokortanyák népének. Még mielőtt a Don-kanyarban fölfalt hadseregről megérkezhetnének a hírek!

Például Liskánybokorban Polyák Antal a kútkávát reparálja, mikor ködöt fújtató fehér mén ugrik át a háncskerítésen. Tüzel a paripa szeme, azt lehet hinni, nyomban lángra lobban tőle a porta. És ez az ördögi tekintet egyenesen Polyákra szegeződik. A gazda megtántorodik, elvágódik. Háton csúszva próbál menekülni a göré vagy a kocsiszín mögé, de olyan messze vannak most ezek az építmények, mint tiszta nyárestéken a horizont vonala. Elkapja a játék közben megdermedt Andriskát, Czevár Annának, a megesett mindenestül szolgálónak a fiát. Pajzsként előre tartja a kapálózó gyermeket.

Az állatdémon ekkor megáll, leszegi fejét, kapar, nyerít, és vágatni kezdi feljüket.

(Hogy hol hagyhatta el a portát a jelenés, arra nem tud később visszaemlékezni a férfi. Egy biztos: átugrotta a két embert, mert sérülés nem keletkezett rajtuk.)

– A rossznyavalya törne ki téged! Mit nyomorgatod azt a szerencsétlen kölyköt?! – kiált rá Polyákra felesége, és az ő szeme is tüzet okád. (Előző este megtudta, hogy ura két pengőt ivott el a Karika kocsmában. Ezt a me-rényletet nem bírja megemészteni.)

– A Halál... egy fehér mén jött be... – dadogja a férfi.

– Egy rossz cigányló erre kóborol. Na és aztán?! Neked ettől már tele kell rakni a nadrágodat?!

Polyák feltápáskodik, gyűjteni kezdi erejét a nő megfojtásához, de az legyint, felkapja kosarát, és elviharzik.

A gazda elbaktat a pitvarba, a tékáról leveszi a butéliát. Meghúzza. És rögtön ki is köpi a pálinkát. Ilyen sem fordult még elő vele. Hogy nem ízlik a pálinka.

– Jaj nekem! – nyögi Polyák, és eldől a dikón. – Jaj nekem! – ismételteti. Még álmában is.

Álmában rég meghalt apjával találkozik. Aratnak. Apja vágja a rendet, ő köti a kepét, rakja a kévéket. Napszálltával aztán elindulnak. De nem a

bokortanya, és nem is a város felé. Hanem valahova fel, a hűvös északra. Apja megy elöl, ő mögötte.

Másnap egy kuvik érkezik Liskánybokorba. Huhog éjjel-nappal. Hiába próbálják elűzni csúzlival, parittyával. Zajác Pista erre vadászt hoz. De a bagoly fasorról fasorra repülve mindig előttük jár, nem lehet puszkavégre kapni. Őrjítő ez a huhogás. Lipták Juliska meg is bolondul. Álló nap az első kertet vonalkázza a vesszőseprűvel. Ha valaki rálép a művére, megy kiigazítani. De utána meg a saját lába nyomát kell eltüntetnie. Magát kergeti Lipták Julis.

Mandán, Petrikovicséknál a ház tetejére költöznek a tyúkok, és pöffeszkedő mellet kukorékolnak, akár a kakasok. Vagy elbújnak a kazlakba sárgája nélküli tojásokat tojni. Zomborsz kibokorban foggal, hajjal születnek a gyerekek, és az arcuk újra meg újra vénemberi arcra változik. Szerte a tanyákon szű kezdi rágni a bútorokat, a gazdasszony kezében megreped a pohár, a gazda előtt megpattan a tükör. A távozók után magától kinyílik az ajtó, megreccsen a szarufa. Éjjel keresztos pókok ereszkednek a padlásról az alvó arcára, és ha az kimenekül az udvarra, ott sem lelhet nyugalmat: a fogyni nem akaró telihold és a seregnyi hullócsillag megvilágította levegőéből ugató denevérek csapódnak feléje.

Az asszonyok folyton imádkoznak, és pénzt adnak a lutheránus meg a (nagy konkurens) katolikus papnak, hogy ők is könyörögjenek érettük.

Vezse Béla nem hisz ezekben a jelekben. Kineveti a babonás vénasszonyokat. De keserűen nevet, mert a saját testén lévő jelben viszont hisz. A halálfejen, mely a köldöke mellett jelent meg. (– Hát... nem is biztos, hogy halálfej az... – mondta a Karika kocsma csaposa, mikor egyszer Vezse, nem bírván visszatartani titkát – ami ettől kezdve nem volt többé titok, mert a csapos szétkürtölte –, megmutatta neki. Mondta a csapos, amit mondott, de rémült hangjából azt lehetett kivenni: „Istenem, ez tényleg egy halálfej!”)

Vezse béresgazdának különös oka van várni és félni a kaszást. És az a jel már csak az utolsó csepp a pohárban. Az utolsó?

Vezse nem fehér méntől, pókoktól, túró malacoktól tart. Ő emberektől. Ezért, ha tehetné, ki sem mozdulna otthonról. De nem teheti. A grófi gazdaság ügyei gyakran elszólják. Majorról majorra üget a rossz dűlőutakon, más lovasokat, gyalogosokat elkerülve. De így sem jobb: a gyalogakácok vékony ágaiban feléje döfő vasvillákat lát, a vén körtefák mögött merénylőt sejt. Hudák Jani emberét. Vagy magát Hudák Janit.

– Ezért meghalsz! – mondja Hudák Jani, annak az átkozott napnak az ezerszer átkozott estéjén. Halkan mondja. Nem hallja más, csak Vezse. Talán nem is mondja, csak sziszegi, vagy talán csak megnyúlnak ajkai a sziszegéshez, de hang nem hagyja el a száját. Mindegy az! Vezse érti.

Úgy kezdődött az egész, hogy Jani, a béreslegény már ötre kiganézta a marhaistállót. Kihúzta magát, megropogtatta csontjait, ásított egyet, és nekiállt cigarettát készíteni. Szagolgatta, sodorgatta sokáig, mielőtt meggyújtotta. Úgysem a hörgők élvezete a dohányzás lényege, hanem hogy úriassat játszik a szegény.

Hudák Jani leginkább Szita Jolinak, a konyhás cselédnek játszik. Jó forma kis leány ez a Jolika, alig múlt 13, tehát van még két-három éve a férjhez menésig, de már úgy teszi-veszi magát, mint a nagyok. Különösen Jani előtt. Hajolgat, ringatja a csípőjét, meg-megfordul, láthassa csak a fiú, miféle portékái vannak neki. Janit most is megbabonázta a látvány.

– Mit lazsálsz, te büdös bolsevista!?! – ordít Vezse, de a legény agyáig nem jutnak el a szavak, nem tudják azok áttörni a kábulatot. Jani csak azt látja, hogy Jolika fölkapja a vizeskupát, megemeli szoknyáját és eloson a konyha felé.

A béresgazda féktelen dühét az váltotta ki, hogy dolog nélküli embert látott. Azt nem bírja elviselni sem ő, sem a kasznár, az intéző pedig a legkevésbé. Márpedig mindig számítani lehet az intéző látogatására, és ha az valami kifogást talál, annak nemcsak a munkások, de a béresgazda is megissza a levét.

– Visszaverlek az anyád méhibe, te bitang! Ott lopd a napot! – folytatja Vezse.

Örök béres- és cselédöszön: ha nincs elvégeznivaló, ekkor el kell rejtőzni. Be az istállóba az állatok közé, kefét vagy rongyot fogni a kézbe, hogy ha szükséges, munkát lehessen imitálni. Vagy fel a padlásra, vagy, őrt állítva, a gazdasági épületek mögé. Így kell átvészelni a napot vacsoraidőig, vagy amíg újabb feladatot nem adnak. Mert a dolog nélküli emberre lecsapnak a gazdaság tisztjei, felfalják őket, mint csuka a dévérkeszeget.

– Elvégeztem. Kiganézta a... – kezdi mondani Jani csendesen, mert még mindig van benne annyi a kábulatból, hogy agya nem tud visszailleszkedni a rendes kerékvágásba.

Ez okozza a bajt, ez a végzetes elszólás, mert a béresgazdát előnti a mérreg, ha tétlenkedő embert lát, viszont ha visszabeszélnek neki, akkor megőrül, fékezhetetlenné válik.

– Még szájalni mersz? – üvölti Vezse, és lehajtott fejjel, a másik arcát alulról vizsgálva lép oda hozzá.

Az első pofonra Jani hátrébb lép, a másokra még hátrébb, a harmadikra már nem tud, mert a karám az útját állja.

– Ne csinálja ezt, Vezse bácsi – mondja könnyörögve. – Megcsinálok bármit. Amit csak akar...

– Szájalni mertél?! – üvölti még mindig a béresgazda, és érzi, ahogy a majorság minden embere őt figyeli. És tudja, odáig jutottak, hogy ha most valami különleges nagy példát nem statuál, a rongyos népség követni fogja Jani példáját, és akkor széthullik a gazdaság, őt meg elcsapják, és akkor megbolondul a családja, mert azok már megszokták a jólétet, hogy reggelre vajjas cipó meg tejes kávé van, és hogy a lányai polgáriba járhatnak, és azok erről nem tudnak már lemondani. Megbolondulnak hát, de előtte az asszony még kikaparja a szemét. Úgyis azt ígéretti semmiségekért minden este.

A kondás ostora a karámon lóg. Pedig annak vagy a kondásnál vagy a sufniijában, a falon van a helye. Kinn hagyni még nagyobb bűn, mint amit Hudák Jani elkövetett, de a béresgazda ezzel most nem törődik. Felkapja, és végighúz vele Jani testén.

A béres megremeg. Arca elfehéredik, és azt sziszegi:

– Ezért meghalsz!

Aztán felveszi a földről a kalapját, és elhagyja az udvart. El a majorságot. Örökre.

Vezse pálinkát vesz elő, és egy hajtásra kiissza a félig telt üveget. De nem jön el a bódulat. Csak a felismerés tombol benne, hogy meg vannak számlálva a napjai.

Mert tudja: a béresgazda, a kasznár, az intéző pofozhatja a bérest kedve szerint (kivéve, ha Ungváry gróf úr vagy a bérlő úr ott van, mert azok nem szeretik az ilyesmit, de azok minek is járnának a majorokba?), fenékebe rúghatja, lebüdösbolsevistázhatja, és elküldheti Moszkvába Sztálin Jóskához, ha az itthoni rend nem tetszik neki. Szukának nevezheti anyját, ringyónak a hűgát, eltépheti a béresfogadáskor kötött szerződést, megvonhatja tőle a komenciót, kicsaphatja, világgá üldözheti, mert ez az urak országának ezeréves törvénye. De ostorral nem támadhat rá! Mert ostorért halál jár! Mert ez meg a pusztai törvénye. Még az urak országának törvényeinél is régebbi törvény. Maga a sértett fog végezni vele. Nem azonnal. Évek múltán, de biztosan. Orvul, árokból előugorva fogja belévágni a vasvillát. Vagy felbérel valakit. Egy cimboráját. Vagy egy csavargót, akinek szü-

letését nem jegyezték be semmiféle könyvbe, akinek létezéséről nem tud a megye, a járás, a Honvédség, a csendőrség, s még a mindenek tudója, az adóhivatal sem.

Egy héttel a Hudák Janival történt incidens után Vezse köldöke mellett megjelent a halálfej.

A halálra ítélt is csak él. Lélegzik, mozog. Meg eszik és iszik, dolgoznia is kell hát. A béresgazda hajszolta tovább a benti cselédeket, a számadó juhász, a bojtárt, és ha azt kapta feladatul, a kapásoknak meg az akkordosoknak is a körmére nézett. Káromkodott közben megállás nélkül. Szidta az embereket meg az anyjukat. Legfőképp pedig az Istent! S bár vasárnaponként a templomba járt, mert a gróf megkövetelte, nem érezte ezt képmutatásnak. Hisz a plébános is rendre figyelmeztette a gyülekezetet, ne a földi javakat, hanem az e világi szenvedéssel kiérdemelt túlvilági boldogságot tartsák szem előtt, és egyébként sem lehet mindenki gazdag, mert Isten általi az ország társadalmi rendje, ellene vét hát, aki a feje tetejére akarja azt állítani. Vezse pedig a grófék, vagyis az Isten által kedveltek érdekét védte még akkor is, ha káromkodott, meg kellett hát ezt bocsátania a mennybéli úrnak.

Aztán bejöttek az oroszok, erőszakoskodtak, raboltak, fosztogattak (néha élelmet is osztottak a népnek), és közben egy csapásra eltűnt az örökévalónak hitt és prédikált társadalmi rend. Még az orosz (pontosabban tadzsik) városparancsnok dirigált Nyárligeten, mikor a bokortanyák és az úri gazdaságok népe már hozzálátott kiparcellázni a nagybirtokokat.

Vezse a családjával a rokonsághoz, egy kis beregi faluba költözött, ott hüledezett az eseményeken, pláne, mikor elolvasta a Katolikus Egyház földosztást támogató nyilatkozatát.

Nem kétséges, feje tetejére állt a világ, ahogy azért néhány örök peszsimista megjósolta, de a prófécijukkal szemben ez nem vezetett az ország éhhalálához. Sőt, lassanként áruval teltek meg a piacok, a kenyérboltok polcai, s a háborúban lefogyott népesség kezdett zsírt gyűjteni a hasára. Kivéve Vezsééket. Egy évig tartottak ki készleteik, aztán eladogatták az értékesebb ruhadarabokat, majd hétszámra a nyálukat nyelték.

Ekkor jött a hivatalos értesítés, hogy Nyárligeten igazoló bizottság előtt kell megjelennie.

Nem volt mit tenni, hazautaztak.

A bizottsági eljárás olyan volt, mint egy tárgyalás. Vezse fejére olvasták bűneit, és ő mindet készséggel elismerte. Neki is parancsoltak, ennyit hozott fel csak mentségül. Rövid tárgyalás után megszületett az ítélet: B mi-

nősítést kapott. Ez hivatalosan azt jelentette, hogy a letűnt rendszerbeli tevékenysége miatt veszélyes az új demokratikus államrendre, de egy év próbaidő után folytathatja szakmáját. Az emberek viszont az suttozták: ha a már eleve börtönben levőket halálra kínozták vagy deportálták Szibériába, jönnek a B listások.

A fejét vakargatva jelent meg a nyárligeti városháza kapujában. Lányai kenyeret rágtak, felesége egy városi ruhás atyafival beszélgetett.

– Sebestyén István – mutatkozott be az illető. – A magafélékre várok.

– A magafélékre? Ezt hogy érti?

– Akiknek van gyakorlatuk a mezőgazdasági üzemek vezetésében.

– Értem. Hát... Nekem van. Húsz évig voltam béresgazda az Ungváry-birtokon.

– A következőről van szó: az állami tartalékföldön mintagazdaságokat kíván létrehozni a kormány. Ezeknek kell majd példát mutatni a kisbirtokos parasztság, és a hamarosan létrejövő, persze, csakis önkéntes alapon létrejövő termelőszövetkezetek számára. Egyelőre prima vetőmagot és tenyészállatokat kell produkálnunk.

– A szarvasmarhát úgy ismerem, mint a tenyeremet.

– Remek. A családja kap szállást a városban. Maga persze leginkább a kincseskúti központban fog lakni.

– Kincseskút? Az volt a fő konkurensünk. A végén egy ravasz sváb vette meg. Kitelepítették.

– Ő volt az apám.

– Elnézést, ha tudtam volna... Értett az állatokhoz, meg kell hagyni.

– Nos? Van kedve velem dolgozni?

– Más választásom úgyszincs.

– Örülök. Tisztességes bért fogunk fizetni. Ebben is példát akarunk mutatni.

– Van egy gond. Szóval... Nem fog magára rossz fényt vetni, hogy... Szóval én B-listás vagyok.

– Én is!

– Furcsa.

– Az. De nem a helyzet értelmezése lesz a feladatunk, hanem a termelés.

Vezse Béla a szarvasmarha-tenyésztelep vezetője lett. Hasonlított ez a munka a korábbihoz. Sok kisborjút húztak ki az erőtlen anyaállat méhéből, meg etettek, itattak, gondoztak, válogattak, fedeztettek, adtak, vettek: mindig volt jószág, amire épp különösen vigyázni kellett, vagy ami épp úton volt valahova. Mégis teljesen más volt ez a munka. Mert nem üthette meg

az embereit. És nem üvöltözhetett velük gátlástalanul. A hangját megemelhette (ezt is ritkán tette), de családtagokat, Istent nem vehetett a szájára. És megdöbbenve tapasztalta, hogy így is értenek a szóból. Persze, akadtak lógósok, trehányak, de azok voltak régen is.

„Az istentagadók szoktattak le az istenkáromlásról” – jutott egyszer a telepvezető eszébe, és elmosolyodott.

Nagy előnnyel járt, hogy az állami gazdaságnál dolgoztak, mivel, magántulajdonú földjük nem lévén, kimaradtak a szövetkezesítés gyötrelmeiből. Nem terhelték őket az egekbe szökő adók és beszolgáltatási kötelezettségek. Az ő padlásukat nem söpörték le. A téeszbe bekényszerített szerencsétlenekkel szemben, akik egy évig csak a munkaegységeket gyűjtötték, amit aztán decemberben annyi pénzre válthattak be, hogy éppen csak meg tudták venni a siralmas megélhetéshez szükséges tüzelőt meg lisztet, ők havonta fizetést kaptak. Vezse lányai gimnáziumba iratkoztak be. Nem nélkülöztek.

– Mire készülsz? – kérdezte egyszer a pakolgotó Sebestyéntől az irodában.

– Szedem össze a holmimat. Új munkahelyre megyek.

– Hová?

– Csak ide, a szomszédba, a baráti Mongóliába.

– Nem igaz!

– De bizony!

– És mit fogsz ott csinálni?

– Tenyésztelepen fogok dolgozni, mint itt.

– Szarvasmarhát fogtok tenyészteni?

– Nem. Hajnagot.

– Olyan állat nincs.

– Van. A szarvasmarha és a jak keveréke. Mindkét állat előnyös tulajdonságait egyesíti. Ami sikerült Micsurinnak a növénytermesztésben, azt megcsinálták a mongolok az állattenyésztésben.

– Meddig maradsz?

– Egy évig? Kettőig? Ötig? Aztán jövök haza hajnag-hibridekkel. A minisztérium azt akarja, próbálkozzunk meg az itthoni tartásukkal.

– Ki lesz addig itt az igazgató?

– Te.

– Nem igaz!

– De bizony! Aztán meg ágazatvezető leszel, mert a tenyésztelepet komplex állami gazdasággá fogják fejleszteni.

– Nem igaz!

– De bizony!

A nyárligeti pályaudvar tetőperemén behúzzák nyakukat a galambok. Vizes begytollaik kiállnak, mintha róka tépte volna meg őket.

'52 novembere. A mintagazdaságok állattenyésztő szakembereinek tartott pesti eligazításról hazaérkező Vezse Béla is behúzza nyakát, mintha el akarna bújni a világ elől. De lélegeznie csak kell, s így a párás levegő mégis átjárja testét. Megmeredt az idő. Reggel héttől délután hatig nincs változás. Nem látni a nap útját az égen, s szűrt fénye mindig csak annyira világítja meg a rezsím és az évszak kátyújába került országot, hogy az ember még jobban szörnyülködhesen a frissen felhúzott, éles kontúrjaikkal a környezetet sértő épületeken.

Vezse megkívánja a forralt bort. Felesége jól tudja készíteni, fahéjjal, szegfűszeggel, szerecsendióval, mézzel és egy kevés borssal. Sajnos iható bort szinte lehetetlen szerezni Nyárligeten. A boltok polcai üresek. Az éttermek megfizethetetlenek. A bokortanyasiak hoznak be rózsaszín lötytyöt a piacra, de attól aranyér-feszülést vagy szívdobogást kap az ember. Fűszereket sem lehet kapni. Felesége még a grófi konyháról hozott el egy kosárkányit a nagy meneküléskor, de azokat eladogatták. Ha nincs, akkor jön rá az ember valaminek az értékére. Sóért, borsért aranyat kínáltak Nyárligeten a háború után.

– Van gyufája? – fordul egy felszállásra várakozó alak felé Vezse, hogy ha már le is kell mondania az édes alkohol kábulatáról, legalább a rossz dohány megzavarja kicsit a fejét.

– Nincs! Elfogyott – jön a pattogós válasz, és ismerős tűz csillan a férfi szemében.

Vezse elejti cigarettáját. Hudák Jani áll előtte.

Nézik egymást. Vezse a másikat, mint egy ketrec mögötti vadállatot, az őt, mint egy részeg csavargót.

– Hát, te vagy az, Jani – kezdi Vezse, de száraz a szája, nehezen beszél.

– Én vagyok. És?

– Mi lett veletek? – kérdi, pedig ismeri Hudákék történetét. Mely olyan, mint a többi százezer és százezer családé, akik átmenetileg kisbirtokosok lettek, s mire elhitték ezt a csodát, már véget is ért. – Beléptetek?

– Be hát, mit csinálhattunk volna? – válaszolja Jani, de hangszíve nem fájdalmat fejez ki, hanem mérget, amiért a másik részvétet akar érezni irántuk, vagyis azt akarja, hogy köze legyen a sorsukhoz.

– És akkor most békén hagynak titeket?

– Ki tudja. Túl sokáig kitartottunk. Megjegyezték minket.

– Hová osztottak be a téeszben?

– Én ugyan nem fogok munkaegységekért robotolni! Rendőr lettem. A nyárligeti kapitányság bűnügyi osztályán vagyok. Most Pestre megyek továbbképzésre.

Állnak egymással szemben. Vezse nem mer a másik arcára nézni. Hudák Jani viszont éppen hogy vizsgálja a volt béresgazdát.

– Pestre mész hát...

Janira kerül a sor a felszállásnál. Kalapjához emeli ujját, biccent és fel lép a peronra.

Az ágazatvezető már csak a párás és koszcscsíkokkal tarkított vagonoldalt látja. Egy helyen tükröződik rajta az állomásépület. Ki lehet venni rajta a gunnyasztó galambokat is. Megszánja őket, s még jobban megszanja saját magát. És rájön: elszalasztotta élete nagy lehetőségét, mert most levehet te volna magáról az átkot. Csak egy ügyes és őszinte szó kellett volna.

Ablakot rántanak föl. Balra fordul. Jani jelenik meg a nyílásban. Szétkémeleg, mintha nem is tudná, hogy a másik ott van. A vonat rázkódik, zörög, sistereg, a gőzmozdony kéménye pöfögni kezd.

– Jani... Ami akkor történt... Elvesztettem a fejem. Engem is figyeltek. Hát nem úgy kellett volna a dolgot elintézni. Elismerem... – mondja Vezse a volt béresének, és keze önkéntelenül is könnyörgésre kulcsolódik össze.

Hudák Jani odafordul felé. Megmerevedik az arca. Aztán a fülét paszkolva mutatja, hogy túl nagy a zaj, nem értett egy mukkot sem.

– Jani, hiszen emlékszel... Bánom már, hogy...

A vagon meglódul, a mozdony nagyot füttyöl, és az ablakban lévő már egyáltalán nem foglalkozik vele.

'53 május elsején munkás-paraszt majálist tartanak a Nyárliget-Kincseskúti Frankel Leó Állami Mintagazdaságban. Van marhapaprikás korlátlan fogyasztásra, amit a gazdaság ajánlott föl, és van bőven barnasör, amit a Nyárligeti Geyer Flórián Cipőipari KTSZ munkásai hoztak.

Vezse tartott tőle, hogy a nép ráveti magát az ingyen ételre meg italra, és vedelésbe-hányásba fog fulladni az ünnepség. A délután vége felé járnak, s még csak egy részegyet fedezett fel. Vagyis megint alábecsülte őket. A régi béresgazda-reflex. Pedig tudja már, ha nem is mintapolgárok a kétkézi dolgozók, a grófi gazdaságnak az a felfogása, hogy eredendően lusták, ezért folyton figyelni és büntetni kell őket, meg ostobák, ezért soha nem szabad, hogy a saját fejük után menjenek, mindent parancsba kell nekik adni: ostobaság. Voltaképpen épp olyan sokfélék, mint a többi ember. Sőt,

még a kommunistákról sem lehet általánosságban beszélni. Mert azok között is van, aki jobban szidja Rákosit, mint a kulákok. (Rákosit különben mindenki szidja, szájuk elé teszik az ujjukat, hogy csak halkán, mert a falnak is füle van, de azért csak átkozzák a „kopaszt”.) Fontos ez a felismerés, mert nagyobbik lányának kommunista kérője van. A lánya nem kerülhet rossz kezekbe! (Vezse csak nemrég vette észre, hogy felesége és gyermekei vannak. Eddig úgy volt velük, mint a könyökével. Van, mert másnak is. Az a világ rendje tehát, hogy az embernek könyöke meg családja legyen. Mikor azonban hétvége bement a gazdaságból Nyárligetre, a családjához, mindig annyi mesélnivalója volt, hogy az estét beszélgetéssel kellett tölteniük. És ez lassan igényévé vált.)

– Látod jobbra azt a szélalmot? Balra meg azt a magtárat? – kérdezi feleségétől, aki piros pöttyös konfekciós ruhájában olyan, mint mákvirágok a mezőn. – Látod? Na, képzelj el egy háromszöget. A harmadik saroka az, ahol most állunk. Ez négyezer hektár. A főnök azt tervezi, hogy jövőre almát fogunk ide telepíteni. Jonatánt. Ez egy amerikai fajta.

– Amerikai? Szabad azt?

– Az alma, az alma. Mindegy, honnan származik. Egyébként is, vége lesz lassan a veszett időknek. Ez a Nagy Imre, ha valóban engedik, hogy működjön, elhozza a, elhozza a...

– Szabadságot?

– Fenét! Az itt csak egyszer volt, Kossuth meg Petőfi idején. De legalább a biztosságot, a nyugalmat. Azt elhozhatja. És a gyarapodást.

– Nekünk vagy a gazdaságnak?

– Mindenkinek. Pannának lakást fognak venni, a gazdaság meg... Te, képzelj el, hogy itt egy kutatócsapat, amelyből úgy fognak futni a műanyagcsövek, mint a szívből az erek. A föld alatt, a gyökereknél fogják öntözni a fákat, hogy ne legyen párolgási veszteség. Szüreteléskor meg targoncák fognak körbe-körbe járni, és az exportra szánt gyümölcsrel teli raklapokat egyenesen a teherautókra helyezik. Lesz léfeldolgozónk is. Üdítő italokat fognak gyártani. Azt igya a nép, ne a rossz homoki bort. A légyártás hulladékával meg az szarvasmarhákat fogjuk etetni. Imádják.

– Úgy beszélsz, mint egy propagandista.

– Ha az nem is, de ami azt illeti...

– Mire készülsz? – kérdi riadtan az asszony.

– Be kell lépnem a Pártba. Vezető tisztségben vagyok.

Felesége arca megnyúlik a döbbenettől. Aztán elsimulnak vonásai.

– És bevesznek?

– Persze. Ők forszírozzák a dolgot.

– Hát, ha ezt a régi csendőrcimboráid megtudják... – és már nevet az asszony.

– Ne is emlegesd őket!

Letör egy gazt, megtisztítja vele a cipőjét, aztán átkarolja az asszonyt.

Pirkadatkor rikoltó dudaszó vágja ketté a levegőget. Vezse Béla párnát húz a fejére, de mit sem segít. Mintha fejét is kettészelné a terjeszkedő hangzivatar. Felkapja ruháját, és kiballag az állami gazdaság szállójának kapujába.

Nagy, fekete autó áll ott. Tudja, hogy csak rá várhat. Minden nap számított erre, mint mindenki az országban, így most, hogy megjelent, szinte megkönnyebbülést érez. „Miért jönnek hajnalok hajnalán, ha a dudálással úgylis fölverik a környéket?”

Kopog az autó ajtaján, erre az kinyílik, kiszáll egy alacsony, izmos fickó, beül a helyére, a másik visszazáll, és indulnak. Őrzői némák, fejük előrebukva, mintha aludnának. A sofőr is horkanthat. Mégis megérkeznek sértetlenül a nyárligeti Bujtos utcára. Jobbra a rendőrség, balra az ÁVH épülete. A kocsi állásából nem lehet egyértelműen eldönteni, hová tartozik. Három kísérője kikászálódik, ám ahelyett, hogy bevezetnék, csak nyújtzkodnak. A rendőrségi ügyeletesnek kell kijönnie érte.

Az épület második emeletére mennek. Az ügyeletes egy székre mutat, és elmegy.

A környezet inkább hasonlít egy körzeti orvosi rendelő, mint a félelmetes intézmény várótermére.

A percek telnek. Világosodik. Éledezik az épület. Hónuk alatt újságot szorító egyenruhás tisztek és tiszthelyettesek érkeznek, bólintanak neki, épp csak kezet nem nyújtanak. Néhány nő is elmegy előtte. Utánuk néz. Azok igazgatni kezdik frizurájukat.

Nyolckor puha kéz érinti meg a vállát. Fiatal, vékony arcú hadnagy áll mellette.

– Vezse elvtárs? Örvendek. Kérem, jöjjön be velem.

Bent kikeféli zubbonyát, megigazgatja paroliját, majd az íróasztala mögé ül, és ásítva kinyit egy aktát. Újra ásít.

– Későn feküdtem le. Sokáig panaszkodott a gyerek. Valami gond van az emésztésével – mondja a tiszt, s arckifejezése tényleg megértést kérő. – Szűcs alhadnagy vagyok, gazdaságvédelmi nyomozó. Ön pedig a Frankel Leó Állami Mintagazdaság állattenyésztési ágazat vezetője.

– Igen.

– Másfél éve nevezték ki. Csakis kiváló munkával érdemelhette ki ezt a nagy bizalmat. Gratulálok és elismerésem.

– Köszönöm.

– Szokott a családjával kirándulni menni?

– Hogyan?

– Kirándulni. Tokajba? Sárospatakra?

– Ritkán. Ők a városban laknak, én többnyire kinn alszom a gazdaság központjában. Ha szombaton hazamegyek, örülök, hogy otthon vagyok. Nem nagyon kíváncszom el.

– Tökéletesen megértem. Dohányzik?

– Igen. Köszönöm.

– Nem megkínálni akartam, csak érdeklődöm.

– Elnézést.

– Szakterülete a szarvasmarha. Végzettsége van hozzá?

– Igen. A Nyárligeti Állattenyésztési Iskolába jártam – halkabbra fogva hangját: – Még jóval a háború előtt. Mi voltunk az első évfolyam.

– Januárban leadtak öt fiatal tehenet a vágóhídnak. Ki hozta a döntést?

– Én. Meddők voltak.

– Meddő teheneknél kizárt a húsgyarapodás?

– Egyáltalán nem. Lehet őket is hízásra fogni.

– Meddő tehenek nem adnak tejet?

– De igen. Ha rendszeresen fejik őket, még évekig.

– Igába lehet őket fogni?

– Lehet.

– Akkor miért adták le őket?

Az ágazatvezető a kihallgatásra várva végig azon törte a fejét, melyik mulasztását (ő legalább húszat tartott számon) fogják a fejére olvasni. Erre nem gondolt. Mert ez egy bagatell ügy. Könnyű kimagyarázni:

– Nézze. Egy meddő tehén munkaerőt köt le és takarmányt igényel. Ez az egyik oldal. A mások oldalán van, hogy tejet, istállótrágyát és esetlegesen igaerőt ad. És majdan húst. Ha a két oldalt összevetjük, és belekalkuláljuk a speciális tartási körülményeket meg a fajtajelleget, gyakran az jön ki, hogy érdemes életben hagyni őket. Csakhogy a mi gazdaságunkban a hús és a tejtermelés csak másodlagos tevékenység. Mi tenyészállatokkal foglalkozunk. Tenyésztésnél pedig a meddő állat természetesen zsákutca. És az istállóban helyet foglal el más, ígéretes egyedek elől. Ezeket figyelembe véve már inkább arrafelé dől a mérleg nyelve, hogy menjenek a vágóhídra.

– Teljesen logikus válasz. De állatorvos miért nem igazolta a tehének meddőségét?

– Nem igazolta?

– Tudja jól, hogy nem.

– Igen. Elnézést. Akkor épp nem volt főállású állatorvosunk. Berkes doktor elment egy dunántúli téeszhez, és az új még nem jött meg.

– Más állatorvossal nincs kapcsolatuk?

– Van. Szabó Sándornak hívják. A tanácsházán dolgozik. Berkes mellett gyakran segédkezett.

– Miért nem kérte fel őt az igazolás kiállítására?

– Hibáztam.

– Az biztos. És miért?

Vezse homlokát előnti a verejték. Megtörli. Nagy levegőt vesz. Mert erre is van magyarázat. Csak óvatosan kell előadni.

– Nézze. Én a háború előtt egy... Akkor is állatokkal foglalkoztam.

– Igen. Béresgazda volt egy nagybirtokon. Ne féljen kimondani.

– Szóval, van gyakorlatom. És hát egy tapasztalt parasztember is meg tudja mondani, melyik állat meddő! Ha nehéz volt az ellése, ha benne maradt a pokla, akkor már sejteni lehet. Ha meg a pároztatás után visszaivarzik, akkor biztos, hogy hiába várunk tőle borjút. Majdnem biztos.

A alhadnagy ceruzát hegyez. Kipróbálja, jól fog-e. Aztán feláll, és le-föl kezd sétálni az íróasztala mögött. Közben hüvelykujjait melléhez szorítja. Vezse meg merne esküdni, hogy ugyanezt a jelenetet már látta egy filmen. Ott Lenin sétált így.

– Maga egy jó vezető. Hibázott, de csak az nem hibázik, aki nem is dolgozik. Nagy kár pedig nem érte a népgazdaságot, mert húsra is szüksége van a dolgozó népnek. Szóval, inkább formai, mint lényegi a vétke. Azonban a formai előírásokat is be kell tartani! Maradjunk annyiban, hogy szóbeli figyelmeztetést kap. Rendben?

Vezse a kihallgatás lezárását véli kiolvasni a alhadnagy szavaiból és gesztusaiból, de túl gyorsan jött ez a kedvező ítélet.

– És most?

– Most? Jó munkát. Térjen vissza a gazdaságba. Szóljak egy sofőrünknek, hogy...

– Jajj, ne, Isten őrizz! Vizontlátásra!

– Vizontlátásra.

A kihallgatott betolja székét, meghajol, sietve az ajtóhoz megy, ott is meghajol, kinyitja az ajtót, kilép, s mikor fordulna bezárni az ajtót, a másik utána kiált:

– Jöjjön vissza egy pillanatra!

Már remegve áll az alhadnagy előtt. Annak meg sötéten felragyog a tekintete. Mintha mindez csak bevezető lett volna a lényeghez.

– Mondja, mire számított, mi fog itt magával történni? Őszintén!

– Semmi jóra nem számítottam.

– Konkrétan?

– Verésre.

– Ennyire rossz a véleménye a népnek a rendőrségről?

– Hát... Azt szokás mondani, akinek nincs vaj a fején...

– Az előbb már őszinte volt. Most miért hazudik?

– Rossz az emberek véleménye.

– Ha most maga egy karcolás nélkül elmegy, nem fogják azt gondolni, hogy nekünk dolgozik?

– Nem tudom. Talán.

– Ezen könnyen segíthetünk. Várjon itt! – mondja az alhadnagy, és az élvezettől piros arccal elmegy.

Vezze megszedül. Van egy gyárostól szermányolt oroszlánlábás bőrkanapé a sarokban, arra rogy le. Aztán felpattan, és kinyitja az ablakot. Két emelet magasság. Az tíz méter. Lenn márványlépcső. Kétesélyes dolog. Elképzeli, hogy meghal. Nem jó, ezzel is csak nekik szolgálna. Elképzeli, hogy túléli, és véresen, kúszva próbál menekülni, azok meg nézik, és talpukkal nyomogatják, mint egy férget. Ez sem jó. „Tüzet kéne rakni. Felgyújtani ezt az egész rohadt kommunista bagázst. Igazuk volt régen az uraknak, a kommunista, ha mosolyog, akkor is tört akar a hátadba döfni. Velem az utóbbi időben kivételeztek, mégis hova kerültem! Ledönteni az összes könyvespolcot, máglyát rakni. Én is megégek, de hát innen már amúgy sincs kiút.” Kirántja az alhadnagy fiókját. Cigaretta-talál benne, gyufát nem. Ő sem hozott. Sietnie kellett reggel: az a borzalmas dudálás. Befogja a fülét, mert megint hallja. Mikor elveszi a kezét, már csak suttogás szűrődik be. Az ajtóhoz megy. Lenyomja a kilincset. Zárva. Kinéz a kulcslyukon. A folyosón beszélgetnek. Nagyon is hangosan, csak a vastag ajtó miatt tűnt suttogásnak.

– A hadnagy akcióra készül?

– Igen. Az új veréstechnikai elvek és módszerek szerint.

– Az a jó.

– Schiffer nem engedi az ütlegetést az osztályán, ezért most átrándul hozzánk.

– Nem inkább valami leszámolás?

– Az is lehet. Állítólag csodás csehszlovák ballonok érkeztek az állami áruházba, az asszonynak nem akarsz venni egyet?

Eltűnik a kis lyuk a zárban. Kulcs fordul meg benne. Mire Vezse megérti, mi történt, már hátradobja a kitáruló ajtó.

Felültében is csúszni kezd hátrafelé.

Hudák Jani az emlegetett hadnagy. Ő áll fölötte, kezében vasrúd.

Egymásra merednek. A kihízott, megerősödött Hudák arcán nincs csodálkozás. Az ágazatvezető remeg. Mintha idegroham készülne szétvetni elméjét és tagjait.

– Ne bánts, Jani... Könyörgöm... Gyermekeim vannak. Hisz tudod.

Jani az ablakhoz megy. Behajtja. A vasrúddal a tenyerébe kezd ütögetni. Abbahagyja. Majd újból elkezd.

– Jani. Könyörgöm...

– Tűnj el innen! Gyorsan! Mielőtt össze nem csinálod magad!

Az ágazatvezető a könyökébe törli az orrát, még szipog párat, és négykézláb elindul az ajtó felé.

Vezse a Pázmány téri óriás vadgesztenye alatt ül. Kezében fagylalt. Nem nyalja, hanem harapja az édes krémet, végigfolyik az állán.

Szomjúságát elverte, de ezzel fel is emésztődött minden ereje. Annyi sem maradt, hogy megtörölje magát. Pedig félelem nincs benne, tudja, hogy nemcsak a büntetéstől, az átoktól is megszabadult. De furcsa érzés ez, nem lehet hová tenni. A benne fészkelő halálfióka az évek alatt mintha az egyik belső szervévé vált volna. Érezni a hiányát. Azt érezni, hogy nincs mit érezni. És akkor elkezd égni a köldöke mellett a halálfej. A szíve tájéka pedig szűrni kezd. Nehezen vesz levegőt.

Hudák hadnagy Szűcs alhadnagy kíséretében érkezik az alagsorba.

– Ő az! – mutat Szűcs egy sarokban gubbasztó alakra. – A beregpusztai párttitkár. Elsikkasztott egy hajórakomány keresztúri tufát. Három házát épített belőle a kölykeinek. A tanácselnök és a tanácsitkár már vallott. Ő tagadásban van.

Hudák az ujjait ropogtatja. Egy hadsereg elpusztítására elegendő erő van a kezében. A gyűlölet miatt. Amit Vezse iránt érez. És a harag miatt. Magára haragszik. Mert elengedte. Pedig annak idején hányszor elképzelte, hogy fogja kínozni, s mikor eljött a nagy pillanat, mégis elgyengült. Nem, nem bocsátott meg neki, de úgy érezte, a megalázás a legfőbb megtorlás.

A fenét! Csak az urak mondogatták, hogy a lelket és az önérzetet ért sérülések a legkínzóbbak, azok, akik nem érezték még, ahogy az éhség állattá válva akarja fölfalni a testet, akiket nem szíjazott meg gyermekkorukban az apjuk, hogy utána kukoricán térdepeljenek hajnalig a sarokban, akiket nem vert a béresgazda ostorral.

A ki nem élt bosszú dagad, ágaskodik benne, elméjét elhomályosítva.

Az első ütésre eltörik a beregpusztai párttitkár állkapocscsontja. Akkorát reccsen a csont, mint karnyi vastag meggyfaág a viharban. De Hudák nem érez megkönnyebbülést. A második ütéssel kiveri a férfi négy fogát. Hudák ettől sem könnyebbül meg. A harmadik ütésre a párttitkár vére csíkot rajzol a penészes falra. És Hudák még mindig nem könnyebbül meg.

Aczél Géza

(SZINO)LÍRA

TORZÓSZÓTÁR

államcsíny

máig sem értem egészen abban a régi kis vidéki lepusztult világban
nyelvi leleményeink mitől gurguláztak hogy vénségemig szinte abból élek
mit széthintettek azok a szurtos rövidnadrágos

srácok a salakos udvaron vagy a budiban s tollforgatóként ma úgy ér-
zed egy szemiotikai nagy buli van a kamaszkor hajnalán mikor mérhetet-
len mennyiségben kapja szellemes stigmáit foci és a lány a kátrányos osz-
tálynézet s tanár még ha olykor kegyetlenül is jeges rémületet okozva

amikor a szent szöveget fokozva a szabadíts meg a gonosztól sorra de
előbb az oroszról heccel beszél a néhány gyanútlan mimóza élvezve a dőb-
bent csöndet aztán e szólamot nem is ragozva többet unottan tépkedni
kezdtek az épp aktuális cserebogarak barnás szárnyait és azóta amikor

az emberben a politikai érzület felvonít mivel tudatosodtak benne az
önmagukat folyamatosan újratermelő klánok nemcsak a múltás közeli bio-
lógiai kényszerből hiányozni kezdenek a régi kisdíákok ráhangolódva va-
lamiféle felnöttes csínyre mely egy igaz demokrata lelkében sosem

a jelen államcsínye legfeljebb merengés ugyan mit remélt eme gengsz-
terektől ez a bamba nép

államellenes

ezerkilencszázhatvanban újra kitűnő lettem előző évben ugyanis az év-
zárót végigszenvedtem

mivel néhány héttel előtte a stadionban szemben nagy keleti rangadó
volt s tornavizsgára nem mentem a salakos udvaron a gúlába beállni kü-
lönben is mindig utáltam a másik hátára felállni

ezért jogos tanári bosszúból a bizonyítványban a jegyek között feltűnt
néhány négyes a késői selejtezésig hazafelé maszatos könnye is látszott a

szegénynek ám később az élre fűrgécskén visszamászva jutalomból nyáron a család rokonokhoz elküldött budára mikor vidámpark volt

meg úttörővasút s ha arra vitt az út hol még romokban térépeltek az összelőtt házak megértés nélkül is kelt bennem valami különös alázat kamaszosan motiválatlanul de a hegyekben ott is a foci volt az úr és egy tisztásra naponta felszárguldottunk a lépcsőházi gyerekekkel míg nem fel nem tűnt közöttünk egy furcsa ember zsebében pálinkával és pisilő versenyekre invitált sosem

látott ilyet más majd kihallgatásra szállítottak minket mivel az ügy államellenes hol klerikális

reakció keni a sminket a jutalomlabdából viszont én kimaradtam mivel idő előtt hazautaztam

államférfi

széchenyi batthyány vagy deák – a mai parlamentben ülőket homályos szemekkel küszködöm át e bonyolult történelmi optikán keresztül felkészületlen lennék avagy tényleg annyira silány

mára a kellék hogy a távlati részletek maguktól ideális magasba szállnak s csak a zsigerből élt élmények amelyek törvényszerűen devalváltnak mivel itt olykor rálátsz mennyire hülyegyerek az a másik lehet miniszter ő vagy államtitkár is ám mindegyik siralmas népi szolga uborkafára kapaszkodva majom módra netán alulról a hősök szárnyalásait nem érted mivel hatalommánia

és lopásöszön bennük temérdek eltakarva a felelős államférfiak auráját s szellemüknek lassan érlelődő báját amely ápolja majd hazáját vészterhes időkben is ez a korrekt reménykedés néha azért felderít nem gondolva ugyan semmilyen pártra csak szűkös reményeimet legyezgeti bent

a szunnyadozó romantika magánya hogy a faj talán végleg nem korszakosul a hullámvölgy utáni időkben egy tiszta méltóság lesz az úr melyről zsarnokok prédikálnak ma is éppen eleget noha zavaros tekintetükből hiányzik a szeretet mely jobbknál még az indulatokban is tetten érhető

MŰVÉSZEK

A költők nem koncerteznek.

Még csak nem is keringőzhetnek
egyedül a dolgozószobájukban,
kinyúlt kardigánban és pamutnadrágban,
és ezt még kevésbé írhatják meg
anélkül, hogy hülyét csinálnának magukból.

A zenészeknek egy jó billentésért
nem kell eladniuk az anyjukat, a szerelmüket.

Van, akinek a szemében
nem is számít művésznek
csak az, aki bőrkötényben önt forró fémet,
vagy legalább munka közben
összekeni magát.

De azt csak mi tudjuk megkérdezni,
hogy Glenn Gould dűnnyögésének is
zenévé kellett volna-e válnia,
vagy már annyi volt ott a zene,
hogy az orrán is az jött.

Vagy leírni, hogy Van Gogh utolsó palettáján
a színek ugyanazok, mint a vásznon,
csak az ecsetvonások végzetesebbek,
a téma kidolgozása vadabb.

EGY MÉRÉS NEM MÉRÉS

Az emberélet gumikötélének
még húzható a közelebbi vége.
Még nyújtható, mielőtt véget érne.

És míg húzza az idejét az ügyeletes én,
a közepe mindig máshová esik
az élet mellett futó évek számegyenesén.

Aztán mikor vége, és már nemcsak
incselkedik a ninccsel,
nincs csel,

és a két mérce fedésbe kerül,
mint a szalag két oldalán
centi az inchcsel.

A MÁSODIK EXPEDÍCIÓ

Azt beszéljük, és valami a műhold-felvételeken is látszódott, hogy évente egyszer néhány órára egy romváros jelenik meg valahol az erdőben. Ugyanazon a vidéken, de mindig egy kicsit máshol, és noha észlelték jó pár éve, még nem sikerült megjósolni a következő felbukkanás helyét.

Volt a városnak egy magasabb és két alacsonyabb tornya, egy nagyobb kockaépülete, talán csarnoka, egy piactere és több zömök háza – bár ezek az elnevezések eléggé önkényesek. Az arra repülő drónok jeleit zavarta valami, illetve az erdő fölött gyakori a pára, és tiszta időben is elmosódtak a műholdak képei.

A város teljesen kihaltak, növényektől benőttnek mutatkozott. A megjelenését és az eltűnését nem kísérte semmilyen jelenség, az egyik képkockán még ott volt, a következőn már nem, akármilyen gyorsan filmezték is. Igazán bosszantó volt, hogy mintha nem szorított volna ki levegőt, semmit sem mozdított meg a város, amikor jött-ment.

Született egy elmélet, miszerint az egész csak egy hologram, fényjáték, emiatt nem is hat a környezetére. Ez az elmélet akkor cáfolódott meg, amikor egy drónt az egyik toronynak irányítottak, és egy másik drón figyelte a távolból, ahogyan összetört és lezuhant a szerkezet az ütközéstől. A város eltűnése után nem találták a drón roncsait, bár lehet, felakadt egy fán, és a gyorsan burjánzó növényzet bekebelezte. Lehet, hogy a város vitte magával.

Később egyszer besugározták a csarnok tetejét lézerrel. Lyukat ütöttek a vélhetően csiszolt kőlapba, de nem történt semmi. Ott tátongott a lyuk, aztán eltűnt a város majdnem menetrend szerint. A következő megjelenésekor a csarnok tetején nem találták az illető lyukat.

Egy szondát irányítottak aztán a csarnok tetejére. Filmezett, méricskél, küszködött a jelek kiküldésével, aztán nyoma veszett a várossal együtt.

Az első emberes expedíció négytagú volt. Egy fizikus, egy régész és két katona körözött egy helikopterben, beöltözve, ejtőernyővel, már napok óta – időnként a város megjelenése késett. Amikor végre megtalálták a várost, és ugrottak, már késő volt. Egyikük szinte megérintette a tornyot, amikor az egész eltűnt, és ők a háborítatlan fák közé érkeztek.

A második expedícióra csak több év múlva került sor. Nyolc, egyenként négytagú csapat indult azzal a reménnyel, hogy legalább az egyik bejut a városba. Rákészültek, hogy a város esetleg a vártnál hamarabb jelenik meg, de végül késett egy hónapot. A hatos csapat járt ígéretesen közel, őket érte hát a szerencse. A távolból készített felvételeken kivehető volt, amint az ejtőernyősök megérkeznek a piactérre, megszabadulnak az ernyőtől, és pakolni kezdik a felszerelést. Aztán a város, órákkal hamarabb a vártnál, eltűnt.

A csapat tagjait az Antarktiszról szedték össze még aznap. Három végül meghalt, a negyediknek pedig lefagytak a lábai és a kezeiről több ujj. Kérdezték, többé nem beszélt egy hangot sem.

FÉKTÁVOLSÁG

KÉPZELT RIPORT

– Nehogy Ön is azt kérdezze tőlem, öngyilkos lett-e Latinovits! – neveti el magát Zoltán, miközben cigarettára gyújt. – Még azt se tudom, az a szerencsétlen flótás, akit majdnem elütöttem, tőlem várta-e, hogy a mennyországba juttassam! Masiniszta vagyok, nem lélekbúvár...

A pszichiátriai osztály társalgójában beszélgetünk egy asztalnál. Zoltán oldottnak próbál látszani előttem, mozdulatai azonban feszültségről árulkodnak. Poszttraumás stressz-szindrómával küzd a számára emlékezetes júliusi nap óta.

– Az volt a szerencséje a fiúnak, hogy tarvágást végeztek pár héttel azelőtt, különben az erdősáv beláthatatlanná tette volna a kanyart! – fújja ki a füstöt. – Öltönyben állt a sínek között, mozdulatlanul. Dudáltam, de nem reagált. Ösztönösen gyorsfékeztem. Irtózatosan hosszú másodpercek következtek, nem voltam benne biztos, időben megáll-e a mozdony. Az arcát csak akkor láttam meg, amikor a közvetlen közelébe értem. Pattanásos kölyök volt. Néhány méter választotta el a haláltól. Leugrottam a mozdonyról, és első indulatomban adtam neki egy nyaklevest. Egyszerre fakadtunk sírva mind a ketten.

Zoltán ezen a ponton tenyerébe temeti arcát. Még hozzáteszi, nem sok híja volt, hogy az az arc egész életében kísértse. Vannak kollégái, akik nem voltak ennyire mázlisták.

– K. Arnold tizenhét éves középiskolai diák ismeretlen szándékkal állt a közeledő szerelvény elé! – ismerteti dr. Kocsis Éva klinikai szakpszichológus a tényeket. – A kierkező rendőröknek először azzal indokolta tettét, hogy ellenőrizni akarta, mekkora a mozdony féktávolsága. Amikor a hatósági közeg szembesítette a cselekmény büntetőjogi következményeivel, megváltoztatta vallomását, és öngyilkossági szándékát hangoztatta. Jelenleg az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben vizsgálják.

– Ha már az öngyilkosságnál tartunk, hadd kérdezzem meg: mivel magyarázza, hogy a statisztikák szerint békeidőben lényegesen több embert véget önkézével az életének, mint háborús években? – térek rá az engem leginkább érdeklő problémára.

– A személyes véleményemre kíváncsi? – mosolyodik el a doktornő. – Az agresszió vektormennyiség. Nemcsak nagysággal, iránnyal is rendelkezik. Békeidőben nincs kijelölt ellenség, aki ellen büntetlenül fordítható az egyénben felgyülemlett agresszió. Sokan jobb híján ezért önmaguk ellen fordítják.

A pszichiátrián vacsoraosztás van. A betegek lassan letelepednek az asztalokhoz. Andalító zsvajgás tölti be az étkezdét, pletykák cserélnek gazdát. A bipoláris személyiségzavarban szenvedő atomfizikust minden további nélkül letegezi a skizofrén segédmunkás. A lámpafénytől sápadt falatozókat nézem, s arra gondolok, az őrületben épp úgy megszűnnek a társadalmi különbségek, akár a halálban.

HELYETTES VIKING

a lángoló viking
magyar hangja lehettem
de a dohos pincében
nem gyűjtötták fel
a temetési hajót
igaz nem is temettek senkit
így hát a rabszolgát sem
ura mellé

nem bocsátották vízre a hajót
bár az is igaz hogy a víz
csak a vascsőben csörgedezett
fejünk fölött a lakók
(nem tudom vikingek-e)
anyagcsere termékei muzsikáltak
meggyújtottam egy cigarettát
és örültem

hogy legalább helyettes viking
legalább vikinghelyettes lehettem

ITT MÁR VALAHA JÁRTAM SZERELEM

KOLLÁZS FILIP TAMÁS VERSEIBŐL

a szerelmesleveleket elszállítják
egy nem létező fa alá temetik
most pedig átkel a fürdővároson a bűvár
felszínre hozza az összeset
itt már valaha jártam versbeszéd

a lakat a legszebb szerelmes beszéd
versbe szédül egy egynyári regény
a tudat mélygarázsában a fogolycsere elmarad
jártam már itt foglyodként szerelem

a színek ura a sínek ura is egyben
kórházlátogatással telnek munkanapjai
jó lenne egyszer tényleg élni
és veszteg maradni
egy nem létező fa alatt
hogy jusson elég idő a spirálfüzetre
árnyékok fényében könnyörtelenül
távolodik a jelen közeledőedénye
itt már valaha jártam szerelem

lassan összeáll ez a szerelmes verstöredék
a törékeny levegő széttárja kezét
a szerelmesleveleket lelakatolták
a szerelemlakatokat a hídról levágták
szimfonikus költeménnyé szelídülnek szakadásaim
jó lenne egyszer beleszédülni a versbe
egy nem létező szerelem idején
a toronyból jövet
szerettem itt már valaha a várakozást

szerettem elüldögélni hosszasan
a nem létező vasúti hídon
a fa alatt

A LEPKE RÁSZÁLLT

egy admirális lepke rászállt
rá bizony
egy lapos szürke sírkőre
amelyet narancsszínű
és szürkészöld zuzmók borítottak

egy admirális sírköve volt

*

két admirális lepke rászállt
egy admirális mohos sírkövére
párzás céljából
az ivartalanított
kóbor állatok virágvasárnapján

IDŐM FÖLÖTT

SZÜGYI ZOLTÁN NYOMÁN

időm fölött a múlt
Kazany kazánjait hűti
anyácska
hajójegyem érvényes
lehet a tengerig
nem vagyok kapzsi
de a tenger Kaszpi
fölöttem Nyizsnij Novgorod
alattam Uljanovszk Szamara
anyácska
jön értem a fekete Volga

LELKEMBE VÉSŐDÖTT ÖRÖKRE

örökre lelkembe vésődött
a kalapács
gyönyörű fájdalmamat
megkönnyeztem

átéltem hogy bizony nem könnyű
a nehézség
meg hát meghalni sem
borzongtam (boroztam)
gyönyörű szóhasználatomtól
mármint attól hogy hallgattam épp
reszketett kezemben a pohár
a meghatottságtól

olyan szép volt
az a gyönyörű vers hogy nagyon
átéltem megrázó (megrázott)
borospoharamat
(egy kevés sajnos ki is lötytyent)
örökre lelkembe kalapálódott
a véső
korán van de már késő
dicsérő szavaimat megkönnyezni
mert nehéz élethelyzet a halál
felkavar beleremegek
főleg a kezem

elkezdődik amikor végre vége
már nem 220 de mégis megráz
magamnak megköszönöm
könnyed könnyeimet
hisz olyan szép
annyira gyönyörű
ez a végső véső
és a legvégső kalapács
ez a légből kapott
légkalapács
halálos léthelyzet az élet
fogadás középről

jöjj hát balítélet

Pruzsinszky Sándor

LABIRINTUS

*„Egész éjjel kutyagoltam a holdfény
labirintusában, kihalt állatok elképzelt
neszei között.”*

(Nabokov: Nézd a Harlekint!)

Egy testet láttam felülről, hideg fényben. A hátán feküdt, egy fehér teremben. Két halványzöld kötényes ember hajolt a mellkasa fölé. Gumiszíj volt a mellére csatolva, és egyikük valami lapáttal ütések mért rá. Akkor én zuhanni kezdtem, és utolértem a testet.

Ebből jöttem rá, hogy *az* én vagyok.

Nem csodálkoztam. Már-már közönyösen szemléltem a mellem felett buzgólkodó két alakot. Mint némafilmben, hang nélkül mozgott a szájuk, miközben az egyik tovább püfölte a mellemet. Nem éreztem az ütés súlyát – és ettől, hogy ezt ilyen tárgyilagosan, cseppet sem csodálkozva állapítottam meg, vidámság fogott el.

– Nézd, visszajött – mondta egy női hang, és a két maszkos arc kutatva, izzadságtól fénylő homlokkal meredt rám, oly feszülten és kíváncsian, hogy szinte nevetnem kellett.

– Lát minket? – kérdezte az orvosnő. Ránéztem. – És ezt, picit feljebb?
– Ujjaival V betűt formált. – Csak bólintson, nem kell válaszolni!

– Hogyne – halk, rekedtes hangom idegenül csengett. – Látok és hallok.

Fel akartam támaszkodni, de a doktornő rám kiáltott: – Ne mozogjon!
– Most vettem csak észre, hogy a fejemet bepólyálták. – Ne mozgassa a fejét, hallja?! – kiáltottak egyszerre mindketten, csaknem ijedten. Roppant mulatságos volt, és éreztem, hogy a szám mosolyra húzódik. Akkor nyilallt belém a fájdalom. Mintha tüvel szurkáltak volna belülről, ezernyi hangya harapott a tarkóm s a halántékom közt. Utána, körötte tompa lüktetés: az átsuhanó gondolat nehéz árnyéka.

– Már mosolyog – mondta a doktornő. – Ez jó jel.

– Csak gyorsan hat a morfium – replikázott a másik –, dupla dózist nyomtam belé...

– Mi történt? – mély kútból jött a hangom. – Baleset ért?

– Felbukott a kerékpárral. Fejjel lefelé. A betonra. Három napig kó-
mában volt. Egy elefántnak is becsületére vált volna, hogy túléli.

– Hol a biciklim?

– A rendőrség vizsgálja, hogy nem ütötték-e el hátulról.

Hallgattam. – Nem emlékszik semmire, ugye?

Hallgattam.

– Hogy hívják? – Hallgattam. – A nevére se emlékszik, ember?

A két orvos egymásra pillantott.

– Traumás amnézia – szólt az egyik. – Emlékezetvesztés – így a másik.

– Az baj: semmiféle igazolvány nem volt nála. Csak egy fénykép.

A hasamra tették, és áttoltak egy másik terembe: a nagy ablaka sivár
háztetőkre nézett. Bámultam a szürke ködöt: egy fekete, magányos madár
lebegett benne. Én volnék az a madár, gondoltam, de akkor bejött a kór-
ház pszichológusnője. Kék volt a szeme, hideg kék, mint a delphoi Sybillá-
nak. Leült az ágyam szélére, és egy papírt dugott az orrom alá. Egy labirin-
tus volt rányomtatva. Tollat nyomott a kezembe és felszólított: próbáljak
egyetlen vonallal kitalálni belőle. Kitaláltam. A Sybilla elismerően düny-
nyögött: „hm”. Felvonta szemöldökét, és alaposan megnézett, mint vala-
mi ritka állatot.

– Hunyja be a szemét!

Behunytam, és a sötétben ott lebegett ugyanaz a magányos madár: im-
már hófehéren.

– Nyissa ki! Tudja már a nevét? – a fejemet ráztam, egészen odavoltam.

– Nekem már annyi, ugye?

– Korai még kétségbeesni – nyugtatott a nő. – Lehet, hogy csak peri-
petális. Imádkozhat, hogy így legyen! A logikai képessége mindenestre
megmaradt, s ez jó jel. Bármelyik nap visszatérhet az emlékezete. – Egy
üvegcsét vett elő, felszívta a tartalmát egy injekciós tűbe. – Vagy nem: er-
re mondják, hogy kétesélyes... Ne ingassa a fejét, maradjon nyugton! – és
már húzta is le a nadrágom. – Tudja, hogy szép a feneked? Görcsoldót és
vitamint kap. Nehogy álmában bevérezzen és visszaszálljon, mielőtt feléb-
redne...

Mázsás súlyú szemhéjam lassan lecsukódott, miközben a különös ma-
dár, mintha meglőtték volna, zuhanni kezdett, és eltűnt a fölszálló ködben.

Könnyű volt az ébredés. Ferdén sütött be a Nap a szobába, csak úgy
csurgott a fény a fehér falakon. A doktornő, aki egy üvegfal mögül figyelt,
azonnal belépett.

– Hogy érzi magát?

– Tűrhetően.

– Tudja már, hogy hívják?

Erőltettem az agyamat. De, mint egy összezavart számítógép monitorján, csak szavak törmelékei jelentek meg az emlékezetemben.

– Segítek. Nézze ezt a fényképet: a zsebében találtuk.

Ideadta. Kissé gyűrött volt a fénykép, egy szőke, hosszú hajú lányt ábrázolt, ovális, érdekes arccal, dús szempillákkal. A hátán karcos betűkkel ez állt: „Jövő szerdán várlak. Veronika.” Alatta egy mobiltelefonszám és a dátum: „2012. okt. 14.”

– A barátnőjét tehát Veronikának hívják. Rémlik már valami?

– Nemigen.

– S az otthona? A szülei? Élnek még, ugye? – Fejemet ráztam. – Fogalmam sincs.

– Erről a lányról se ugrik be semmi? Nem ismeri meg? Az ott biztos a telefonszáma! Nem akarja most rögtön felhívni?

– Mit mondjak neki? Fogalmam sincs, ki vagyok én, és ki vagy te?

De a doktornő már hívta is a számot a mobilján. Hallottam, ahogy többször kicsengett. – Nem veszi fel – mondta csalódottan.

– Mert talán már nem is létezik... Vagy csak képzelem, magával együtt.

– Amnéziás kényszerképzet – legyintett a Sybilla fölényesen –, ne féljen, oldódni fog. A legjobb, amit tehet, ha mielőbb találkozik Veronikával. Ha valaki, hát ő segíthet, hogy maga visszanyerje az emlékezetét.

Sajnálkozva nézett rám, s ettől végtelenül szomorú lettem.

– Foglaltunk ágyat magának egy hétre az egyik hajléktalan-szállóban. Feladunk egy újsághirdetést is, hogy jelentkezzen, aki ismeri. Egy hét múlva látni akarom, a kincstári zakó addig magán maradhat... És visszakapja a biciklijét. Értve vagyok?

Fogalmam se volt, merre keressem Veronikát, aki valószínűleg a szerelmem volt. Akitől megtudhatnám, ki vagyok, és talán azt is, hol lakom. Mégis szinte mámorosan kóvályogtam a város benzinszagú párái közt. A visszanyert létezés mámorára még erősebb volt, mint a félelem a korlátlan szabadságtól. Talán jobb lenne örökre így maradni, futott át bennem. Ott is lenni, ahol vagyok, meg nem is. Szabadnak lenni, mint a szél! De akkor megkordult a gyomrom, hogy figyelmeztessen.

– Maga a huszadik bronzer ma, akinek nincs személyije – mondta a menhely vezetője, miután levette ujjlenyomatomat –, tessék, tüzze fel a számát!

– Kis kartonlapocskát nyomott a kezembe. – De holnap már csak úgy ma-

radhat, ha igazolványt hoz. Legalább arról, miért nincs igazolványa. Mert rendnek muszáj lenni! Még itt is.

Egy hosszú, durván ácsolt asztalhoz ültetett le – vagy ötvenen kuporogtak körötte – egy pirosposztag, nagyorrú férfi mellé. Az ebédet – köménymagos levest, túrós csuszával – egy nagy, szomorú szemű, hosszú hajú, szőke lány hozta ki. – Tök hideg ez a leves, Veronika – szólt oda neki a nagyorrú. Belém hasított a név: Veronika! Az ujjaimat ropogtattam izgalomban. De mindjárt nyugtattam is magam: ha ő volna az a Veronika, aki a szerelmem, csak felismert volna... – Látom, nálad is nő van a dologban – nevetett rám teli szájjal új barátom.

Farkaszemet néztünk egymás boldogtalanságával, miközben mohón kanalaztuk a levest. S ekkor megszólalt egy csengő.

– Mindjárt lámpaoltás, te köcsög. Siess, mert kezdődik az esti birkózás! Több a nyomorult bronzer, mint az ágy, s akinek nem jut, császkalhat a sötétben!

Tényleg sötét lett, s én kibotorkáltam az utcára. Egy telefonfülkéből meg egy járókelő mobiljáról hívtam Veronika számát. Egyszer, kétszer, háromszor. Hiába. Ugyanaz a tompa kicsengés, mintha a föld alól jönne a hang. Leültem egy padra. Megint. Ki tudja, hányadszor? Elővettem a fényképét, s az utcai lámpa sápadt fényénél bámultam meredten, míg csak belé nem fájdukt a szemem. Semmi nem jutott eszembe róla. Reménytelennek látszott, hogy megtaláljam ezt a lányt, aki állítólag visszavezethet önmagamhoz.

Önmagamhoz, már a szó maga is mily különösen hangzott most. Úgy hatolt belém, mint a tüske. Hogyan is mászhatnék ki a gödörből? Hogyan is térhetnék vissza az életembe, mikor semmit nem tudok magamról? Rés nyílt a valóságon, és én kizuhantam belőle. Nincs fogalmam ennek a három napnak a mélységéről, amely örökre nélkülem múlt el. Mintha lyukas volna az ég felettem. Vagy száraz homok volnék, amelyből minden jelet kitörölt a szél.

Ember nem élhet így! Elhatároztam, hogy reggel megölöm magam: felmászok egy tetőre és...

Veronika, a szociális munkás tűnt elő az éjszaka árnyai mögül.

– El akarsz szökni?

– Mit akar tőlem? – kérdeztem barátságtalanul, de reménykedve.

– Vigyázok rád. Hogy ne csinálhass semmi butaságot.

– Hogy csinálhatna butaságot valaki, aki nem is létezik?

– Látom, te pillangóalkat vagy. Nemcsak innen, magadból is ki akarnál repülni... Gondolod, hogy ez sikerül? Hogy hívnak? – kérdezte szigorúan.

– Elfelejtettem a nevem. Elfelejtettem az apámat, az anyámat, hogy ki vagyok, és hol lakom.

– Innen szép újrakezdeni – vállon veregetett, mintha jó adomát mondtam volna.

– Halott voltam, három napig, nem érti? Élő testtel voltam kavics.

Megsimogatta az arcomat, mint egy értetlen gyermekét. Önkéntelenül hátrébb léptem.

– Ne félj tőlem! – mondta. – Én csak egy szociális munkás vagyok. Lelki ruhafogas. Nem kell törődnöd velem. De rám akaszthatod a legsúlyosabb problémádat.

Hallgatva néztem a földet.

– Mit akarsz csinálni most? Kóvályogni az éjszakában. Elkísérlek.

– Azt képzeli, megakadályozhatja, hogy megtegyem *azt*? – Erre nem szólt semmit, mintha tudná, mire készülök... Vaktában elindultunk a sötétben derengő homlokzatok, agresszíven lüktető fényreklámok között.

Csak a következő sarokig jutottunk. Ott lompos, nagy kutya jött szembe velünk. Megszagolt s a lábamhoz dörgölődött, vérekes szemeit aggódón függesztette rám. Úristen! Lehet, hogy én vagyok a gazdája? Valaki, akit legalább egy kutya ismer, már nem üres közepe a világnak – gondoltam.

Lehajoltam hozzá, és megsimogattam gesztenyeszín hátát. Forró, nedves nyelvvel megnyalta az arcomat. Fellángolt bennem az animális öröm. De akkor füttyszó hallatszott, és az eb, füleit leszegve, elosont. Utánaeredtem. Egy kivilágított élelmiszerbolt előtt értem utol. A gazdája, kövér, lenyírt hajú férfi épp nyakörvet kötött rá.

– Mi a francot akar? – üvöltött rám. – Takarodjon innen!

– Ez a kutya... ez... ez ismer engem... – dadogtam makacsul, és máris a földön voltam az államra mért ütéstől. Mire Veronika odaért, a drabális kövérség már eltűnt az éjszakában, nyüszítő barátommal együtt.

– Ne fáradjon, semmi bajom – mondtam kelleetlenül az engem fölsegítő lánynak. – Nem kell nekem lelki ruhafogas...

– Azért vagyok itt, hogy segítsek megtalálni a szerelmedet.

– Ez a kutya többet segített volna, mint te! – vágtam oda mogorván, tegezve. – A kutya? Hisz' csak a belőled áradó éhes szeretetet tükrözte vissza!

Dühös lettem Veronikára.

– Arra kérlek, ne kísérgess tovább! – rivalltam rá.

Épp egy utcasarkon álltunk, és nem néztünk előre. Egy gépkocsi kanyarodott elém, és elütött volna, ha Veronika nem lök gyorsan odébb.

– Megmentetted az életem!

– Semmiség – mosolygott ő –, csak gyorsak a reflexeim.

Most kezdtem érezni, milyen védtelen lennék nélküle az éjszaka lázas árnyai közt.

– Hogy háláljam meg?

– Mondtam már: sehogy. Ez a dolgom. A doktornő kért arra, egy percig se engedjem el a kezéd.

Beültünk egy eldugott kis gyorsétterembe. Veronika tenyerébe vette a tenyeremet. Mint egy madárfészek, meleg s kicsit érdes volt a tenyere. Úgy nézett rám, olyan különös átható tekintettel, hogy megdöbbsentem. Az árnyak között is valahogy fénylett az arca, de a szája nem volt olyan szép szívformájú, mint a fénykép Veronikájának.

Veronika el is kérte a képet, s mialatt én a levest kanalaztam, ő hosszan, elmélyülten nézte Veronikát.

– Ne értsd félre! – mondta –, csak azért érdekel, hogy segíthessek felismerni, ha netán szembe jönne az utcán.

– Ne áltass! Nem fog szembe jönni. Ennyi esze nincs a véletlennek.

Elfogyasztottuk a vacsorát, amikor egyszer csak Veronika felkiáltott: – Itt a madár! Akiről meséltél, hogy legelőször... Hisz tudod! A szalvétára, amivel a száját megtörölte, egy fekete madár volt nyomtatva. Hirtelen hunytam be a szemem, hogy újra lássam azt a másikat. Amelyik a kiterjesztett szárnyával a köd felett lebegett.

Felpattantam. – Itt lakik, a környéken! – kiáltottam. – A szomszéd utcában lakik! Emlékszem már, a fenébe is, emlékszem! *Valakivel* jártam itt ebédelni... Ez csak Veronika lehetett!

És magamhoz szorítottam Veronikát, oly erővel, hogy feljajdult.

– Ne értsd félre már megint, ez a kötelességem. Csak a gyógyulásod érdekében.

– A gyógyulásom! – nevettem fel boldogan –, a gyógyulásom! – És táncra perdültünk, és táncolva léptünk ki az ajtón. Hallottuk a nevetést, amit utánunk küldtek.

Az utcán haladva kezdett sűrűsödni az idő. Lefejlett róla a ködös homály. Egy csapásra minden házról és üzletről eszembe jutott egy történet: Itt csókolóztam Veronikával, ott rókáztam egyszer részegen, emitt inget vettem, amott péksüteményt... Feltámadt emlékezetem mintha megbo-

londult volna, most már csak úgy ontotta a múltat. Úgy viselkedett, mint a karámból kiszabadult csikó. Eszembe jutott, hogy fél éve egy összezördülés után én dobtam a Dunába Veronika mobilját. Eszembe jutott, hogy halt meg apám s anyám, meg hogy otthon a porkefe alá dugtam egy zálogcédulát, amit eddig hiába kerestem... A Fúriák egyre gyorsuló, mámoros tánca volt ez... Igen: kezdett összeállni a fejemben az egész, ami én vagyok – és mégis! Valahogy minden, akár egy idő után a színek a lakmuspapíron, halvány volt és élettelen, mint Veronika arca a fényképen.

Hamar megtaláltuk a házat. Ahol a bejárat felett – egy hajdani utazási iroda emblémájaként – ott lebegett kiterjesztett szárnyával a fekete madár.

És a nyitva álló kapu mellett a névtáblán Veronika neve.

Veronika arcán mély szomorúság látszott. – Én most leülök itt a preszszó teraszán, és várok még negyedórát. Ha addig nem jössz vissza, azt jelenti: visszakaptad Veronikát, visszakaptál mindent. Mert most csak ez számít, jól mondom?

De kitért a búcsúcsók elől. Még az arcát is elfordította.

Mentem felfelé a lépcsőn, szívdobogástól szédültem. Odafent már megálltam minden lépcsőfokon. Végül már csak egy ajtó választott el Veronikától, akitől, úgymond, visszakapom azt, aki voltam...

Aztán Veronika nagy, sötét árku szemére gondoltam. Ahogy elváltunk az előbb, a hátamat égette. Az ujjam már a csengő gombját érintette, de hirtelen visszahúztam. Megfordultam és lejöttem a lépcsőn, szinte futva.

Veronika a preszszóban csak bámult rám a nagy szemével.

– Nincs otthon?

– Nincs – válaszoltam. – Veronika nem nyit ajtót.

És akkor átölelte a nyakam. A csókjának íze sós volt, és nehezen akart véget érni. Veronika.

Gothár Tamás

FAROST LEMEZBŐL VAN

(PROLÓGUS)

Ha létezik a szavaknak, az érzelmeknek, vagy a zenének olyan keveréke, ami vissza tudja adni a négy fal közé zárt, szétszaggatott kerítések szoba-depresszióját, a szögesdrótot, ami a padlóra hullva már nem tart semmit: se kint, se bent.

Az empátia pocsolóvízbe folyt, kéklő salakja fölött gördülve, a száradó gépszír párolgását figyeljük, amint ultrafinom porrészecskékkel telítődik, már-már gázként viselkednek – utat találva tüdőnkbe, vérünkbe, még magzatainkba is.

Egy trabantban száguldunk az izzó nap felé.

VALAMIVEL TÖBB, MINT KUDARC

Első alkalommal sztalkernek neveztél, mert megtaláltalak, legutóbb hiány voltam egy fán ragadt gesztenyehéjban. Az egyre száradó, tüskés bőrből valamivel több, mint maradék.

Én hallgatok, mialatt legapróbb elemeire próbálom bontani az utcazajt. Te megpróbálsz megtanulni elkerülni mindent. Egyikünk sem jár sikerrel.

RUTIN

Mint amikor a jégkásás vizeletben, egy kapualj tövében tapicskol egy kutyakölyök, vagy szűk résekbe gyűlnek az egerek, és a tegnapot próbálja maga alá gyűrné a megkésített nap. Ösztön az egész.

Ahogy a toronyból nézi, hogy hiába jön, ahogy a toronyból nézi, hogy hiába megy, és ahogy a toronyból nézi magát. Mint ahogy világosan fel lehetne mérni minden változást: startvonalától startvonalig.

ÉBREDÉS ELŐTT

Álmomban sem gondoltam volna, hogy egyszer egy tonettszék fog ripityára törni a hátadon, mégis hiába a teatralitásnak a teljes összezúzása, a gesztusaidban még mindig ott lapul a mesterkéeltség.

Képtelenség eldönteni, hogy kétfelől zárt, vagy felemelt ez a híd, amit csak félig sikerült felépítenünk. Ami biztos: két olyan felület közé próbáltuk összetákolni, amit nem köthetünk össze.

A HAZUG EMBER IS MEGSÁNTULHAT

Utólag megjegyezted, hogy van valami furcsa a tekintetemben. Mint-ha sztorikat keresnek mindenben és mindenkiben. Gondolatban tettem hozzá: van, hogy csak untatnak az emberek – igen, ez így egyszerűbb.

Te viszont nem számoltál velem, én meg csak magamat látom a pupillák tükreiben.

KITÉRŐ

Nem én. A homelessstaknyos, kormos éjszakák kicsapongó utcazenéje, az elhagyatott sikátorok fölötti kéményseprők szerencsegyalázása vonzza csupán a tébolyultakat. A furcsákat és a bolondokat helyzetjelentésekből tudom többé-kevésbé, és csak pillanatnyilag megérteni.

Bíztam benne, hogy különb vagy a többi eszelősnél, hogy tudod kontrollálni magad, mielőtt szabadon engeded, hogy a „néha csak csendben pár sör mellett” tudatos. De rájöttem: te csak kifogásokat keresel, én csak önigazolást.

(EPILÓGUS)

Te kérdeznéd, hogy sikerült-e, én csak reménykedem, hogy ezt is meg lehet úszni szárazon, de mi félre-, a fogalmak meg önmagukért beszélnek.

A GYÜLÖLET MÉTELYE

„(...) Kislányuk tiltakozik, rúgkapál és kiabál, nem akarja, hogy visszacsüllyesszék nagypapja kitért karjába. Anyuka ezért kapja meg tőle a magáét: igazságos haraggal feléje is csápol a cukorfalat méregzsák, ordítja, értse meg mindenki, az apjával szeretne maradni! Viktória tehetetlenül nézi a jelenetet. Stausz Simon aznapi utolsó felvételén a fiatalasszony szájára szorítja hímzett zsebkendőjét. Másodpercekig hangtalanul remegett, némán fuldokolt, mielőtt felszakadt volna sírása. Hangját azonban elnyomta a mozdonyszivattyúk sístergése.”

Petri Sándor magyar királyi honvédtizedes emlékezetében évekig ez a kép élt legélesebben felesége arcáról.

Biciklis felderítő és hírvivő megbízatásának, szolgálati kötelességének teljesítése közben sérült meg Petri Sándor magyar királyi honvéd 1943 őszén. Galíciában történt. Rejtett fedezékből lóttek-e rá ismeretlenek, vagy helyi összecsapás áldozatául esett? Lélekjelenlétének és tagadhatatlan szerencséjének köszönhette életét: elvesztette egyensúlyát, de a földön kúszva sikerült azonnal fedezékbe vonszolnia magát, fájdalom ellenére szerencsésen elköttette sebet, és mentős bajtársaira sem kellett túl sokat várnia. Még aznap Krakóba szállították, sebet kimosták, de napokig a túlsúfolt kórház folyosóján fektették. Nem értette, miért nem műtik? Miért biztatgatják mosolyogva: semmi baj, a golyót adoptálta a szervezete? Mostohasógora, Gonsenyicza Albert esete járt az eszében... Vajon neki is amputálni kell a jobb lábát? Rendszeresen, szakszerűen ellátták, mégis csak két hét múltán, az időközben megérkezett kitüntetésével együtt repatriálták gyorsmentő-szolgálattal a kassai kórházba. Felesége ugyanaznap kapta kézhez a hivatalos értesítéseket férje sebesüléséről, előléptetéséről és kitüntetéséről egy túlságosan nyugtató hangvétellű, fényképes levéllel együtt: a felvételen Sanyi bekötött lábfeje valóságos óriáspólya, belelóg az előtérbe; a beteg megvékonyodott arccal fekszik, és szelíden mosolyogva integet a kórházi háttérből.

Viktória azonnal hozzá akart utazni. Gonsenyicza Jakab a saját helyzet- és helyismeretére hivatkozva kardoskodott: nem engedheti sehova a

lányát... De ha tényleg annyira kell, neki mindenesetre mellette a helye – hangoztatta nyomatékkal.

Fogadott fia, Albert, Vikta „bátyója” a Kultúrpalotában tartott előadások és koncertek szüneteiben, a közönség beszélgetésszálányaiból elcsípett információk, illetve a BBC-n hallott hírek alapján tájékozódott. Általában kockázatosnak ítélte a helyzetet, egész Európában. – Hamarosan egy háborút veszített ország polgárai leszünk – fejtegette nyugtalanul. Minden tekintélyét latba vetette, hogy maradásra bírja családtagjait.

– Elment az eszed?! – szapulta elsőként a húgát. Nem olyan fából faragtak téged, hogy hisztériázz! Gyermeked van, felelős vagy érte, Sanyi elsősorban rád bízta! Viseld a csöppséged gondját, nem rohangálhatsz szanaszét Európában! Felelőtlenység lenne Olgicával szemben! Szándékosan árván akarod hagyni?! Miért erőltetnéd rá saját sorsod replikáját?!

Apját hasonlóképp leteremtette:

– Emlékezzék csak, miket mesélt nekünk a nemzetközi megbízatásai nyomán?! Első kézből értesülhetett a régióban történekről! Nem maga kíséerte Bissinger grófnőt Bukarestbe, Jászvárosba? Ki járt Odesszában, a Vöröskereszt színeiben?! Vagy nekem adatott meg a száznegyvenezer lengyelhoni menekültet istápolni, azokkal a ritka szerencsés szerencsétlenekkel értekezni, akiket a nemzetközi vöröskereszt segítségével sikerült ideig-óráig megmenekíteniük?! A besszarábiaiak... az odesszaiak... a lebergiek tanúvallomásait elfelejtette?! A nyelvtudásával nincs hiba, öreg, tudjuk, hogy belgákat és franciákat is segített... mindenkinek, akinek csak lehetett... de miből gondolja, hogy tárt karokkal fogadnák ott, a pogromok földjén?! Német megszállás ide vagy oda, ukrán földön a zakopánéi Gonsenyicza Jakab csak bolygó lengyel, zsidó senki marad! Lassan jobban teszi idehaza is, ha elhallgatja apaságát; nehogy bajt hozzon az árja-bajor neveltjére! Félelmetes, micsoda vakságban szenvednek maguk! – háborgott kétségbeesetten.

Petri Sándor honvédtizedest négy hónapi kórházi kezelés után fél évre szabadságolták. Feleségének tenyérnyi, gyöngyökkel és gyöngyházdarabkákkal díszített, intarziás púderes dobozt, pici lányának pedig hímzett báránybőr kabátkát hozott ajándékba. Szükszavúvá tette a fiatal férfit a háborús tapasztalat, csupán érkezése napján, figyelmességeinek átadásakor adott némi magyarázatot Viktának a tárgyak származási helyével és az ottani körülményekkel kapcsolatosan:

– Többszörösen felosztották őket... Akárcsak bennünket, itt Erdélyben... '39-ben, a Molotov–Ribbentrop-paktum értelmében azon az országrészen, ahol mi állomásozunk, megosztott Németország és a Szovjetunió. Galíciából állítólag az utóbbi két év alatt kétszázezernél több embert deportáltak Szibériába... Viszont amióta német kézbe kerültek a nemrég még szovjet területek... – mintha tiltott tetten érte volna saját magát, elhallgatott hirtelen. – Ne kérdezd, mit keresünk mi, magyarok, ott, ahol annyi nemzet, nyelv és vallás közepette a velőben él, és zsigerekig rág a gyűlölet méhelye – hangzott a lábadozó szabadságos visszafogott vallomásának végső akkordja. Láthatóan küszködött emlékeivel, mégis hasztalan faggatták, vásárhelyi tartózkodása alatt többé nem volt hajlandó sem Galíciáról, sem ottani életviteléről vagy honvédtársairól beszélni senkinek...

A testvérek közös vállalkozásának könyveléséből egyértelműen kiderült: kényelmes társvállalkozó volt az idősebb Petri fivér.

– Nagylelkűségével kizárólag saját magát kényezteti – bizonygatta kárvallott öccse az anyjuknak, miután áttekintette a bevonulása óta készült negyedéves mérlegeket és valamennyi számlakivonatot. Özvegy Petriné ezúttal is türelmesen meghallgatta kisebbik fia észrevételeit. Tudta-érezte, hogy jogosak a felsorolt kifogások. Sójájtásával jelezte, mennyire tisztában van a helyzettel, mégis elzárkózott attól, hogy bármit számon kérjen Jancsi fián. Láthatóan kerülte a családi konfrontációt; inkább a felindult panaszos indulatát próbálta mérsékelni:

– Meglásd, lesz valahogy... Te ne add fel! A túlélők az igazi győztesek – duruzsolta békítően. – Amint vége a háborúnak...

– De addig, édes mama? – kérdezett rá ingerülten Sanyi.

– Lényeg, hogy mindketten egészségben gyertek vissza! – háritott legyintve az öregasszony.

– Ne terelje el a szót! Tudom, hogy mindig volt... és lesz valahogy... Elvárnám, hogy legalább mi ketten ne beszéljünk mellé! Jancsi restsége tűrhetetlen. Önző költekezése közvetlenül nem engem, hanem Viktát hozza állandóan lehetetlen helyzetbe... Férfi létére... Hogy nem restelli?! Hálás lehetne, hogy bevettem a vállalkozásomba... Emlékszik, Édes, ki sírta ki neki? „Szegény Jancsikám így meg úgy...” Holott magával szemben sem valami gáláns... A testvéreit pláne nem kényezteti...

A kisebbik Petri fiú mély lélegzetet vett:

– Még a frontszolgálatnál is szerencsésebb, mint én: mindegyre szabadságot kap, sokat van itthon... Látom... megtapasztaltam... Sokszor akad-

na itt-ott munka, csakhogy Jánosunk világért sem menne a dolgok elébe! A nők, a *dolce vita* fontosabbak... Mit csinál? Tudhatja valaki, nagyjából mennyit keres?! Rendszeresen könyörögnöm kell neki, nehogy megfélekezze az enyéimről: gyermekemről, feleségemről. Ha elmulasztom, úszik minden: volt-nincs bevétel! Hiába kértem, ugyebár, az adópénzt sem tette félre! Hogy azt is nekünk kelljen kigazdálkodni! Én pedig izgulhatok a messzi idegenben, hogy Viktának sikerül-e fenntartania másodmagát?! Vajon miből élnek? Miként rendeződnek a dolgaink?! Annyit kérek, Édes, figyelne jobban oda legalább maga! Ha egyébre nem, legalább a könyvelésre! Ha akarná, újra beletanulhatna... Elvileg ért hozzá, apám mellett eleget szorgoskodott számok dolgában...

Az özvegy a fejét ingatta: tagadott.

– Az unokámra sem vagyok már képes rendesen felügyelni... – mondta végül csendesen, szabadkozva. – De hat felnőttnek, négyeteknek mint testvérek, Viktával és Alberttel együtt, bízom benne, sikerülhet közösen eltartani egy gyermeket, Jakabot meg engem – rukkolt ki megengedő statisztikai becslésével. – Meglásd, csak lecsillapul Jancsink, amikor majd megfelelő asszony kerül melléje... Várd ki, nagyon kérek!

– Peeersze! Hogy egyre többen gondoskodjunk róla?!

– Sanyi, légy megértőbb, nektek könnyű...

– Könnyű? Miből gondolja, anyám? – csapott le a fiatal férfi anyjának szavaira.

– Háát... Ti Viktával nagyon találtok... Igazán jól elvagtok... Mindig megoldod valahogy a problémákat.

– Meg én! De csak ha Isten és a sors egyöntetűen akarják. Ők ugyebár nem ismernek lehetetlent. Édes, ne feledje, a maga Jancsikája ugyanúgy felnőtt, mint az öccse. Elvárnám tőle, hogy végre ne az én káromon kényeztesse magát! Uraskodik... Szivarozik... Nyaral... Utazgat... Ide-oda udvarol és ajándékoz... Ne mentegesse, anyám! Miért nem akarja észrevenni, mennyire igazságtalan mindez mindannyiunkkal szemben?! – mérgeződött a fia.

Adventtől Farsangig maradhatott Marosvásárhelyen a fiatal családfő. Sebesülése és a szakmájának kedvezőtlen időszak, az ünnepek ellenére sikerült néhány alkalmi megbízatást – főleg belső javításokat, díszletfestést – szereznie. Munkája nyomán a bevétel csaknem kéthavi átlagkeresetének felelt meg. Az összeget azonnal átadta Viktának, hogy visszautazása után

álljon kényelmesebb tartalék a rendelkezésükre. Szeretteit nem hagyta szükségben, mégis nehéz szívvel indult vissza állomáshelyére.

– Szerencsés ördög vagyok, és mégsem! Két kincsem, bogaram van... Mindenem ti vagytok, de ím, hasztalan hordozlak benneteket mindenüvé magamban... El kell hagyjalak... és éppen most, mikor vésszel csordultig telt a világ...

Viktoria szótlánul figyelt.

– Képtelen vagyok megvédeni benneteket... Mi ketten hagyján... Levelezünk egymással... De Olgica számára ki lehetek én? Mennyit vagyunk együtt? Mit tud majd rólam, ha netán nem térhetek vissza?! – Sóhajtott. Érezte asszonya nyugtalanságát, inkább átcsapott vicces-hetyke hangnembe: – A fronton nekem pedáloznom kell, a lábizmaim és az eszem használok a szolgálatban, nem menetelek! Elkarikázok, ha lőnek. Ne félts te engem, kicsi feleségem! – ölelte át búcsúzáskor, ugyancsak Héderfáján, Viktáját.

– Sanyi! – késve bukott föl a szó az asszonyból, aki jódarabig versenyt futott az induló vonattal. – Rajzolhatnál a levelezőlapokra... Mintha mesélnél a leánykának...

– ...?

– Hintát... mackót... madarat... virágot... mindenféle játékot... Jancsit-Juliskát is lehet... Tudod, ahogy az esti mesékhez, a füzetlapokra szoktad.

*

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

„Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzedelmessé fegyverünket!”

Hivatalos feljegyzések: ELLENŐRIZVE! Olvashatatlan aláírás.

1944. év IV. hó 28.

A feladó neve: Petri Sándor

Rendfokozata: Honvédtizedes

A tábori posta száma: M – 913

Ára: 1 fillér

Özv. Petri Andrásné

Teleki Mihály útja 166

Marosvásárhely

Drága Édesanyám és Testvéreim!

944. V. 21.

Hála Istennek, jól vagyok, melyet viszont kívánok nektek is a jó Istentől. Drága Édesanyám, kérlek, válaszoljatok! Írjatok minél hamarabb – én már többször írtam nektek, nem tudom, megkaptátok-e? Nem jött semmi sem tőletek. Írjatok nagyon-nagyon sokat! De nemcsak lapot, hanem levelet is! Írjátok meg, mi újság? Van munka? Jancsi dolgozik?

Kedves Bátyám, Jancsi, nagyon kérlek, ha van egy kicsi munka, meg ne feledkezz Viktáról és Olgiról! És még valami: küldj nekem gumiragasztót és gumit, foltnak. Jó nagy darabot, ha lehet. Ennyi minden kérésem tőled... Megtennéd? Vigyázzatok nagyon a kis Bogárra, Olgira!

Máskülönben hogy vagytok?

Kellemes pünkösdi ünnepeket kívánok mindnyájatoknak! Gondoljatok én-rám is, sokat! Ez a második ünnep, amit nem érek otthon. Üdvözlöm az ismerősöket. Csókollak mindnyájatokat szeretettel a messzi távoból:

Sanyi

*

POSTAI LEVELEZŐLAP (VÁLASZ)

„Magyarország jövő békesége és felvirágzása a szovjet oroszországi harcmezőkön dől el!” Hivatalos feljegyzések: ELLENŐRIZVE! Olvashatatlan aláírás.

*Nagyságos özvegy Petri Andrásné úrhölgynek
Teleki Mihály útja 166
Marosvásárhely
Feladó: Petri János
Honvédkiképzőréssz, Berettyóújfalusi laktanya
Ára: 18 fillér*

A hozzám küldött lapot vasárnap megkaptam. HáIstennek, hogy jól vannak; én is jól vagyok. Együtt vagyunk vagy húszan vásárhelyiek. A koszt nagyon jó! Ne is gondoljanak arra, hogy csomagot küldjenek, mert nincs szükség rá. Vasárnap délután kimenőnk volt a faluba; egyszer elvittek moziba is. Ha Isten segít, a jövő hónap 21-én otthon leszek. Ismétlem, ne gondoljanak semmit küldeni, hiszen maguknak sincs miből, és nincs is rá szükség. A segélyre feliratkoztam, majd ki fognak menni vizsgáldni. Azért írom, hogy tudjanak róla. Érdeklődni fogok Bokortól is, mi van otthon. Egyebet nem írok, csókolom mindnyájukat:

Jancsi

*

Nehezebb lett az otthon maradottak számára az élet: a két honvéd zsoldjából mind kevesebbre futotta. Gonsenyicza Jakab megszokta, hogy átadja alkalmi kereseteinek nagy részét a lányának; Albert is beszállt, ahogy tudott, a költségekbe. Rendszeres összefogással sikerült nagy nehezen kihúzni a hónapvégeket. Jegyrendszer volt, a család napi élélémeze mégis egyre szegényesebb lett. Özvegy Petriné átszervezte a mindennapokat: a tágas páros házban jobban elférnek – jelentette ki. Reggelente átvonult lányával a menyéhez, hogy spóroljanak a fűtéssel. Jómaga naphosszat az unokájával játszadozott. Madárszerű lépteivel folyton a csöppség nyomában bicegett, és rojtos hárászkendőjébe kapaszkodva úgy egyensúlyozott-örkdött fölötte, óvva őt eséstől-veszélytől, mint fecske a fiókáját. Szívesen főzött mindnyájukra, de délutánra kifáradt, elgyengült. Rendszeresen pihenésre szorult.

Vikta és Juci, a két sógornő jól egyezett, könnyen egymás keze alá dolgoztak. Naphosszat bontottak, varrtak, átalakítottak. Élelemért, megrendelésre. Folyamatosan kattogott-csattogott kedvencük, a Singer varrógép. Maguk között, viccelődve, mint legmegbízhatóbb kollégájukat emlegették. Ilonka mindig egyedül, külön tevékenykedett. Szívesen járt bevásárolni; cipekedett mindegyre. Szuszogva fát is vágott, ha kellett. Imádott a kertben dolgozni.

Mosni viszont hárman együtt szoktak az egész családra, Jakobot és Albertet is beleértve.

*

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

„Magyarország jövő békessége és felvirágzása a szovjet oroszországi harcmezőkön dől el!” Hivatalos feljegyzések: ELLENŐRIZVE! Olvashatatlan aláírás.

1944. év VI. hó 21.

A feladó neve: Petri János

Rendfokozata: Honvéd

A tábori posta száma: P – 727

Ára: 1 fillér

Nagyságos özvegy Petri Andrásné

Teleki Mihály útja 166

Marosvásárhely

Drága Édesanyám és Testvéreim!

944. VI. 21.

A hozzám küldött lapot megkaptam, hála a jó Istennek, hogy a legjobb egészségben vannak. Én is jól vagyok. A csomagot mégis nagyon szépen köszönöm, jól fogott, csak a kávé nem kellett volna küldeni, mert itt nincs arra idő, főzögetni. A többiek úgyszintén kaptak csomagot – nehogy megpróbáljanak idejönni, mert nagyon hosszú az út, majdnem két nap. Igazán jól vagyunk mindnyájan, a Jóisten csak hazasegít egyszer... Most megyünk ki egy hétre a bunke-
rekbe kihelyezésre. Azután, ha visszajövünk, úgy hallszik, hogy leszerelnek. Ha igaz lesz, tizedikére mondják. Bár adná a jó Isten, hogy úgy legyen! Családi segélyre felírtak, majd írják meg, hogy kapnak-e valamit. Vigyázzanak magukra és otthon mindenemre – talán, ha a sors úgy akarja, még fogom használni. Nézzenek utána az adónak, az egész évi adó nem lesz több mint 80 pengő. Hogy mikor megyek haza, azt végül is nem tudhatják, úgyhogy tegyék félre, időben. Egyebet most nem írok, hátha a jó Isten hazasegít nemsokára.

Csókolom Olgicát és mindnyájukat:

Jancsi

*

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

„Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzedelmessé fegyver-inket!”

Hivatalos feljegyzések: ELLENŐRIZVE! Olvashatatlan aláírás.

1944. év VII. hó 2.

A feladó neve: Petri Sándor

Rendfokozata: Honvédtizedes

A tábori posta száma: M – 913

Ára: 1 fillér

Petri János honvéd

P-727

Édes Bátyám, Jancsi!

944. VII. 2.

Lapodat megkaptam – már vártam; én is írtam neked, nem tudom, megkaptad-e? Lehet, hogy nem, mert nem volt jó a cím. Én is, hála a jó Istennek, jól vagyok, melyet viszont kívánok újfent neked is. Most kaptam csomagot otthonról, és egyszerre nagyon sok levelet. Bizony, jól fog egy kis hazai. Itt semmi újság, várjuk, mikor lesz vége a háborúnak. Írja Vikta, hogy még nagyon sokan vannak otthon, de a jó Isten megsegít, még mi is hazamegyünk. Szegény Simi... Hova került?... Egyébként gondoskodtál az én kedveseimről is? Hagytál-e pénzt Viktusnak? Kedves Bátyám, a szerszámokat elrendezted legalább? Hát az olajat? A sámkéféket be kellett volna olajozni, mert ki fog hullani a szőrük – megszáradnak olajozás nélkül! Nagyon sok vásárhelyi festő van itt – mind jól vagyunk. Telnek a napok, várjuk a hazai híreket. Hallottuk, nagyon sokat bombáztak az angolok. Annak örülök, hogy Vásárhely egyelőre megúsza. Többet most nem írok, maradok a messzi távolból.

Sok szeretettel csókol öcséd:

Sanyi

*

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

„Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzedelmessé fegyver-
inket!”

Hivatalos feljegyzések: ELLENŐRIZVE! Olvashatatlan aláírás.

1944. év VII. hó 21.

A feladó neve: Petri Sándor

Rendfokozata: Honvédtizedes

A tábori posta száma: M – 913

Ára: 1 fillér

Öz.v. Petri Andrásné

Teleki Mihály útja 166

Marosvásárhely

Édes jó Anyám és Testvéreim!

944. VII. 21.

A hozzám küldött levelüket megkaptam – örvendek, hogy jól vannak. Isten-
nek hála, én is jól vagyok. A csomag is megjött – már nagyon vártam. Külön
köszönöm a dohányt meg a cigarettát. Igyekszek máris válaszolni, hiszen nincs
mindig rá időm. Jucit üdvözlö Mosoni István. Sajnálom, hogy Jancsi is be kel-
lett vonuljon ismét. Küldött levelet nekem, írja, hogy jól van. Máskülönben mi
újság odahaza? Hogy vagytok? Írjatok sokat! Arra kérek, hetenként kétszer
vagy háromszor küldjétek Székely Szó újságot – legalább olvassak egy kis ha-
zai híreket. Írjatok minél hamarabb: hogy van a kicsi Olgi? És Vikta? Vigyáz-
zatok a kis Bogaraimra nagyon!

Csókolom őket is, és üdvözlöm az ismerősöket. A jövő héten küldök haza
fényképet.

Sokszor csókollak a messzi távolból.

Sok szeretettel:

Sanyi

*

Egy tizenkét fős német utóvéd-csapat hetekig a közeli városhatárra
merekítette a frontot: a Kálváriahegyen elsáncolták magukat, onnan kont-

rollálták a segesvári utat, és általa az egész várost. Stratégiaileg kulcsfontosságú volt a körzet, a vámház, a hídfő, illetve a bekötőút miatt. Petriék lakhelye, a teljes Tulipánköz, de a Teleki Mihály út külterke is, a frontvonal holdudvarába esett. Valamikor híre mehetett, hogy a páros ház lakói szászok; az udvari vécére vagy vízért a kútra szabadon jártak-keltek a német katonák. Az öreg Petriné hiába rekcumolta, Vikta nem zárta kulcsra a kiskaput: nem zavarta a folyamatos jövés-menés, így érezte biztonságban magát. Igaz, a katonák ellen nem lehetett senkinek kifogása: ellátmányukból egy-egy tábla csokoládét, tej- vagy húskonzerveket adtak rendszeresen ajándékba; az asszonynak kérnie sem kellett, kivették kezéből a vedret, hordtak neki vizet a konyhára. Albert helyett fát vágta; elbeszélgettek velük. Volt, aki engedélyt kért, Olgicát ölbe vehesse, mert becslése szerint egyidős az iker lányával – mutatta boldogan a gyerekei fényképét.

Elvonulásuk előtt, aznap, amikor ágyúgolyó csapódott az udvarra, Kurt Kägelmann utász alhadnagy, aki az „ostrom” ellenére rendszeresen alá szokott ereszkedni a hegyről, megkérdezte a ház asszonyát, nem akar-e velük tartani? Védelmet ajánlott neki és gyermekének... A nemleges válasz hallatán megcsóválta a fejét, de nem erősködött. Megkerülte a háziasszonyt, felszaladt a tornácra, lecipelte onnan az óriás fásládát, és beleillesztette a kerítés tövében tátongó, friss üregbe, majd besietett a lakásba. Körülnézett, gyorsan felmérte a bennvalót: engedélyt nem kért, felcsavarta a gyapjuszőnyeget, az ágyneműtartóból kiragadta a dupla paplant és a nagy párnákat, a szekrényből Sanyi két rend ünneplőjét. Az éjjeli szekrényekről felkapta az ezüst gyertyatartókat. Mindent felnyalábolt, mint óriási batyut, és kiszaladt rakományával az udvarra. Gyakorlottan, biztos kézzel csomagolt a ládába. Miután végzett, lecsukta a fedelét, és nekilátott, hogy betemesse. Vékonyan elföldelte a rejteket, aztán fűgén, precízen máglyaszerű, szabályos farakást konstruált rá. Javasolta, még aznap duplázza meg az asszony az építményt. – Nehéz idők jönnek, meglátja, hasznát veszi még az elrejtett javaknak...

Aratőünnep után a „Petri-varroda” egyik kedves kuncsaftja, a jeddi papné vállalta, hogy a községben összegyűjti több hónapos jussukat, a parókiára hordatja, és majd szekérral házhoz küldeti nekik, télire. Egy-egy nagy zsák búzát, illetve kukoricalisztet, négy véka rizset, továbbá pityókát és hagymát... Ennyiben állapodott meg Vikta a falubeliekkel. Eltenni, almát és szilvát a saját kertjéből küldött a lányaira náluk varrató, kedélyes tiszteletes

asszony, viszont Olgica kedvenc csemegéjéhez birskörtét már fizetség, vagyis két párra érvényes zoknijegy ellenében juttatott.

Özvegy Petriné a Teleki útra, magához kérette lánya és menyé teljes keresetét. – Könnyebb lesz ott az eltevés – jelentette ki ellentmondást nem tűrő hangon a fiatal nőknek. Jobban ismeri saját sparheltjét; Ilonka éjszákánként nyugodtan kavargathatja az udvari üstben készülő lekvárt... – Legalább nem koslatnak furton-feszt körülöttük Vikta kedvencei, azok a szép szál német bakák – zsörtölt fullánkosan.

(Folytatás következő számunkban)

ÖSSZERETKEZŐDÉSI GYAKORLATOK

*Im beöltűzködöl
párláimba
mindén mundírt magadravész
kezedre leibodra strampállom Im a
magállatunkat
talpig burkállak sírpapírba gyöngyöllek
premonicián az éköss igen félszól
alá felvoidul a mondat
rádrovott prémisádból várandúsult
hipotetősz hímperatrívia
sorra szólaltatom minden nedved
elsóimmal besármozlak
végigmolyonglak lappangozz elhírdelld óbélgetlek
nyelvellésem rádnyalvalló
összeretkezőncsiklopódia
mutatóujjadra lazírt gyűrű
kámeájában sorrizél poénelopéd
halvéredőnyidre divisszerekció
lábkörmödre marinyálta
szertecurváló hajvégedre rigmolló
homlokod tűnékítse pillanthúr
álladat kudurca
orrodba saporálló karillatka
szemedre lichthó
pilládra bolyhanta
halántékodra kékvizes borongatás
füledbe viduitó filomélasz
könyöködre napfolt
hónaljbadba hótavaszőr
oldaladra andandongó
ujjbegyed köré gruffacérna*

*csuklódra súlynak
hiányezér mértféldre becsaklott pótvigyász
combodra bülbüllet
talpadra traumpellő versockni
lábadra trottór vádlirat
válladra schlejár
gerincedre hügenyfolyvás
bordádra uszonyhal
melledre derméredt fizionario parláver
mellbimbódba fürkisz fércing
hasadra kulimpír
köldöködre kérekecske dorombocska
térülterül romócska
csípődre lointamár elkendő
nemedre yeslett pöcsétek
tomporondon szignifiállak
Im felöltél szerelmem egészen
mindén mottanatom fölvestélted
szép vagy élmundhalatlanul
s én ragáldozógümna
kitörlítve mottalan
desnudállók*

[középső hashurka]
reggel rilkel
pamacs szapphab duchampon borotva
tejszínes kavafisz páratlan cukor
homelette briós közben
tinguelingviselten
elmontalálgat
hírektől rimboltig
künn benn kult bulv vél linken
világholánt végigpesszoál
majd munkába rod
ál fúr vés polcol szigetel
köt old mallarmíroz
falreng brikollál éleszt

házfelad apolliminál
ebédje félkész szóntett
celánt bont melenget
délután kicsit brékel
szinesztéziáz
parkban sétakoz verlung
tóban riongat megúsz
hazafelé tévlábol
blattot eszmét cserél
teáját haikan issza
villanyt eliol
telihöldereng

[jobb szem alatti karika]

hogy bibliofiligrán kiállítmánya legyenek
nevezzük nevén a dolgokat mondta
ki az irodalomból
jól emlékszem ahogy hátrahő
költ mikor szembefordultam
első talánkánkon
napszemüvegesen
barnafüstbement közvétettségg
a levegőben zuhanyrózsákból
a parkolóra
zuhog zuhog a fény

[baloldal heghely]

Hogy a mi kezünk egymást megtalálja,
az okozatoknak valahogy lenni kellett.
Kelltek a kimértitthitetlen
továbbélősköd: ottholnemjeink,
a szívérés, a nyelvshivacs, a karrács,
kellettek a telefonba hadart
imádléken lefolyó mondatok,
a távolságot fércelő tekintet,
éntemintás monitoron pixélmény

bőröm: herzhangolt szkájporoltód,
kellett, hogy elmásolt versbe tétováld
lépteinket a kolozsvári utcán,
klapancirógatásom nyelvtana,
a fejesugró tavasz, tengermelléki hó,
hogy képzelt országodban legyek korrekturista,
hogy az életedbe vágott heghelyet
ne találjam első ágyunkban, kellett, hogy
félélve rádírt szavaim neked
szemmelveretes prüdelírium,
álombeli fabódén napfényeszög,
szád szélén megcsillanó nyál,
az óraketyegés vészhangja köztünk,
egy hányatotthomlok s egy hűtlassún evő.
Énkontra ez is, ellenben (a szó
a tiéd, bízományba kaptam megérzésre)
mi: egy kéretlen s egy önfelkent kizárvány.

Skypeolt hajam a válladra terül.

Épp jókor blattoltál fel, sietve.
Időnk van legkevesebb. Hideg,
hideg a párnátlan
ágyban, hideg a tükrön
a lámpafény.
Messze vagyunk.
A kezünk
meddig ér.

[jobb tenyér]
Július tizenkettő,
halasztódunk megint.

*

bocsáss meg bocs
áss el

írtad miután
két utca távolba
idejöttél végre
nyolc hónap után

hát el
bocs
átlékellek

mi volt
egy év
reazon
őrdobozolt
szüzekedés

és hogy lesz majd
minden
nélkül
ed

[bal térdhajlat]

hajóink mind vízből vannak szapphab rajtuk a vitorla

[bal lapocka]

álmomban két alátlanított
madár voltam magunkat
csüggöleltem egész meztelen
akkor maga nagy ízleltszárny
bazárt lilásbarna
plummákba tétovált

[jobb lapocka]

lassan ég
oleózus gyertyaszárnya
minden tollán

szófelszedett kicsi láng
barna
felgyújtottam
miért is

[bal fülcimpa]
melódigált a verslin
los mareados
cimpajkostálltam por non llorar
rétekmagölej sziromgát
kalodeszkampó

Szávai Géza

TRIUMF INTERNATIONAL

VILÁG DICCSŐSÉGE

Egész világra kiterjedő háború tört ki 1914-ben. Mivel addig még nem terjedt ki háború az egész világra, hát világháborúnak kezdték nevezni. Helyesen.

Ez a világháború lényegében 1918-ban, de bizonyosan és szerencsésen 1919-ben be is fejeződött.

*

Az emberiség sikeresen, dicsőségesen befejezte a világháborút.

Ovidiu Berenga ebben a dicsőséges világháború utáni békés világpillanatban fogant, 1919 forró augusztusában, tehát nem részeg szilveszteri mulatságon, ezt mindig hangsúlyozza. És megszületett 1920. május 10-én, a diadalmas természet és a diadalmas világbéke dolgos, tavaszi hangulatában.

„Na, itt kellett volna megállapodni!” – vallja Ovidiu Berenga, aki szabad ember. Szabadságban, békében, dicsőségben fogant és született.

És elhatárolódik mindattól, ami a világháborúval történt.

*

„Az első világháború utáni két évtizedben – amikor még nem lehetett tudni, hogy lesz második világháború – használták ezt a kifejezést, hogy az első világháború?!”

Ovidiu Berengának csodálatos gyerekkora volt. A világ saját dicsőségének csúcán: szabadon élte csodálatos életét.

A fene akart háborút! Senki sem akart háborút!

„Hát akkor mi a fenéért mondtuk volna a világháborúra (1914–1918), hogy első?! Amikor még nem tudhattuk – honnan tudtuk volna?! –, hogy lesz második világháború?!”

Ovidiu Berenga erre a kérdésre sosem, már felnőttként, a második világháború után sem volt képes megadni az igazságot tartalmazó választ.

Azt sem tudta felidézni, hogy mikor hallotta vagy mondta ki először: első világháború.

Ovidiu Berenga szégyellte ezt a gyáva tehetetlenséget. „Talán tudat alatt – is! – titkolni akar valamit.”

Ez a megválaszolhatatlan kérdés – „miért mondtuk az első világháború után az első világháborúra, hogy első, ha nem tudtuk, hogy következik a második” – aztán sokáig gyötörte, és meghatározta az ifjú Ovidiu Berenga egész életét és költészetét.

A szabad gondolkodás, szabad művészet és a szabad vers csúcspozícióját nem kellett volna csupa kényszerességből egy újabb világháborúval megingatni.

„Amikor azt mondtuk, hogy első, az már kollektív bűn volt. A RÍM-KÉNYSZER elfogadása.

Azért mondtunk első világháborút, hogy aztán rímeljén rá a második világháború.

Jöhet majd a rímelésbe a harmadik világháború.”

*

„Ötnél több világháború rímben is erőltetett. Nem elegáns. Nem is lesz! Öt világháborút nem bír ki ez a kicsi Föld.” Ezt Ovidiu Berenga már a második világháború után hirdette fennhangon. Átkozva a rímeket – és dicsőítve a szabad verset.

Ștefănescu tábornok annyit mondott, mint Ovidiu Berenga kamaszkora óta mindig: „Egyszerűen csak lusta vagy. Azért nem írsz rímes verset, mert lusta és dög vagy rímeket keresni.”

KIMEGYÜNK A FIÚ-RÉTRE KASZÁLNI

Az erős férfi, aki felemel. A kemény férfi, aki fenn tart. Belém gyökerезik, hogy szilárdan tarthasson, messze, fel. A feje fölé.

„Felmutat Istennek is.” Ez kissé elgondolkoztatta Perle Micit, mert hiszen ő, Perle Mici is felmutathatja Istennek Ștefănescu főhadnagyot, de az talán mégis jobban hangzik, hogy „ketten megyünk Isten elé”.

Jelentkezni.

Bár a saját gondolata volt, végül ez sem tetszett meg igazán Micinek, mert a „ketten megyünk Isten elé”, hát az olyan, mintha egyszerre halnánk meg, pedig csak össze akarjuk kötni az életünket a Magasságos Ég Intim Nyilvánossága előtt. Is.

Micit már egészen kicsi lányként jobban megrendítette a Magasságos Ég, mint Isten. Összecsapta a tenyerét Perle Miklós édesanyja, és hol kacagva, hol rémüldözve sóhajtotta: „Magasságos Ég!”

Perle Eszter nagymama, aki nevetve is tudott „Magasságos Eget” kiáltani, és az égre nézni, azt állította... Nem állította, hanem azt közölte, nyilván azért, mert tudta: „Ha egy gyerek beteg, és fél, mert bizony bármitől félhet egy beteg kislány, szóval az sem baj, ha nem megy templomba. Mert a betegágy fölött, a plafon fölött is a Magasságos Ég van. Ugyanúgy, mint a templomok boltozata fölött.”

Perle Eszter nagymama korán a Magasságos Égbe jutott.

A Magasságos Ég káprázatosan mennydörgő és káprázatosan, fényesen vidám, akár a nagymama. Isten pedig kissé fölöttük, az Ég fölött: ő a Magasságos.

A polgári házasságkötés fergeteges gyorsasággal már Budapesten megtörtént, Perle Miklós határozott és Perle Margit sírós kívánságára. És a szolnoki állomáson is – magas rangú román tiszték és dr. Pompiliu Dragoman előtt – aláírtak cirkalmas papírokat.

Pecsétes okmányok rögzítették, hogy a törvények, a földi és égi hatalmak előtt egynek számít Perle Mária úrhölgy és Ștefănescu Aurelian úr. Ami az égi hatalmakat Bukarestben megilleti, arról Domokos Gizi érvelése döntött:

– A románoknak a németektől szerzett királyát – súgta Perle Micinek Domokos Gizi fura grimaszok közepette – Ferdinand Viktor Albert Meinrad von Hohenzollern-Sigmaringent, még német herceg korában három esküvői szertartáson adták össze a szintén német Prinzessin Marie von Sachsen Coburg Gotha hercegnéasszonnyal.

Domokos Gizit Bukarestben már ismét Giselle-nek szólították.

A Mici sem hangzott kislánys-játékos névnek, hiszen a királynét, „regina Maria”-t – Giselle fintorgott – német hercegnő korában „Missy”-nek becézte a családja.

Ștefănescu kapitány a Micit mindig Mitzy-nek írta, és Mici nevét a bukarestiek első pillanattól „ipszilonnal ejtették”! Ezt Domokos Gizi kifinomult füle azonnal érzékelte.

– Ferdinánd király és regina Maria „hajdan”, de mit számít, hogy hajdan, hiszen a házasságuk ma is örök érvényben van, három esküvői szer-tartással keltek egybe. De román vallásban nem házaspár a román királyi pár! Tartottak egy polgári, egy római katolikus és egy protestáns esküvőt. De román esküvő nuku!

Ștefănescu kapitány hívő, istenfélő férfi volt, bár katonaemberként nem szerette használni az „istenfélő” kifejezést.

„Isten előtt jelentkezni kell”, ezt helyesnek gondolta Ștefănescu kapi-tány, akit újszülött korában román pravoszláv templomi keresztelőn mu-tattak fel szülei a Magasságos Úrnak. Édesanyja, Magdalena Brauner ugyan protestánsnak született, de a házasságban követte férje vallását. Ștefănescu kapitány nagynénje, tanti Eufrozina ma is protestáns. A fegyvernemek kö-zötti rivalizálást sem kedvelő Ștefănescu kapitány pedig úgy tartotta he-lyesnek, hogy a különböző hitnemekbe tartozók az éppen adott, természe-tes helyükön betagozódva – miként a hadra fogható tartalékosok –, hittel nézzenek fel Istenre. Aki egyformán figyelni teremtményeit, számon tart min-den földi halandót.

*

Domokos Gizi érvelése és unszolása nyomán Perle Mici és Aurelian Ștefănescu a pravoszláv hitben is halálíg tartó hűséget esküdtek egymásnak.

Kis templomban zajlott a szertartás, Perle Mici eddig elképzelné sem tudta, hogy léteznek ilyen kicsi, gerenda-, mész- és fűszerillatú templo-mocskák. Ide csak elbújni lehet, gondolta, de ez pontosan megfelelt an-nak, amit Ștefănescu kapitánnyal éppen cselekedtek: elbújtak a kis temp-lomba, ahol kevesen látják őket, amint éppen ismét, újra megesküsznek.

Mici később sokszor elbújt tíz percre, félórára a kicsi templomokban, melyekben szinte rejtőzködve, egészen szűk körben, lényegében kettesben lehetsz a Magasságos Úrral.

Még csak a Fekete-tenger neve és látványa volt rá ilyen hatással, ami-kor Ștefănescu kapitánnyal vonaton és lovas kocsikon kószáltak a keleti zónában. A tengernek csupán a neve volt fekete, a fővárostól a tengerpar-tig a fehér homokot porzó, lapos mező tágasságot és ünnepélyes emelke-dettséget árasztott. A dobrudzsai török házacskák vízszintesre metszett te-tejéről végtelenül tágasnak látszik a közeli tengerből kiemelkedő ég.

– Nekem te vagy az ég – mondta Ștefănescu kapitány Perle Micinek. És ezt nagyon komolyan gondolta.

Perle Mici azon tűnődött, hogy akkor viszont ki és mi ez a férfi?! És valami olyasmit sűgött volna a török háztetőn mellette elterülő, behunyt szemű, meztelen férfitestnek, hogy akkor viszont te vagy a tenger mellett lapályosan szétterjedő, széles, biztonságos csúcs.

*

Perle Mici szeretett a csúcson lenni.

De égne lenni – az csak szédült játék, amikor a Fekete-tenger hullámai az eget verik, és utána Ștefănescu kapitány derűsen elnyúlik a csúcson.

*

– Az ég áldása nem jön – sóhajtott fel Perle Mici, amikor Pompéry Konstancia, életében először, a keleti Párizsba érkezett, és kettesben maradtak. Mici szégyenkezve és jól rejtegetett önváddal mondta ki, ami egy ideje a lelkét nyomta.

„Nem vagyok ég”, ezt legszívesebben Ștefănescu kapitánynak mondta volna. De abból máris következett volna, hogy: „És nem jön belőlem áldás.”

– Már lehetne gyerekem. Már kellene gyerekem legyen, Stanci!

Panaszkodva, támadó hangnemben szinte rászólt Stancira, és ezzel le is maradt örökre a Stanci mellől a „néni”.

Pompéry Konstanciát fel kellett rezzenteni ajzott félelméből, amelyen széles gesztusokkal próbált úrrá lenni. Félt ebben a vad, keleti sásból, nád- ből, por- és bucka-zónából kinőtt harsány Párizsban. Félt a város hangulatától. Valahogy úgy ment végig a párizsi sugárutakat utánzó Calea Victoriei-en, a győzelem útján, mintha sűrű, győztes nád- ből kellene hadonászó karjaival utat törnie magának és Perle Micinek.

Veszélyesnek érezte ezt a sűrű nádat.

De Perle Mici szemrehányó hangját halk sikolyként érzékelte, amitől megriadt és kijózanodott.

– Kisfiam, ugyan már, neked minden sikerül – nyugtatta elsöprő magabiztossággal a lányt. Ismét óriási erőt érzett Mici mellett Pompéry Konstancia, mint aki képes elsöpörni, néhány széles mozdulattal képes lekaszálni a sást, a nádat a riadt lány körül.

– Nagyon szerencsés vagy, gondolj csak bele. Háború után vagyunk. Sok millió férfi, szinte minden férfi meghalt. Alig van férfi. De te megtaláltad a magadét, nagyon szerencsés vagy, kisfiam.

És aztán olyasmiket suttogott Pompéry Konstancia, amit Perle Mici kétségtelen valóságnak, hatalmas igazságnak érzett, hiszen mintha a saját hasában érezte volna ezt a bensőséges titkot.

– Ilyen nagy háborúk után lánnyal van tele a világ, kisfiam, és gondoltál te arra, amit nem értesz, de tudod róla, hogy léteznek?!

Pompéry Konstancia szoroson a testéhez szorítva próbálta széttárni a kezeit, de így csak a két tenyere fordult ki – kérdőleg – a dereka mellől.

– Mert van valami bennünk és fölöttünk, ami nagyon hamar visszarendezi a világ folyását. Háború után, kisfiam, éveken át nagyon kevés lány születik. Mert pótolni kell a fiúkat a földön... És csupa fiú születik!

Pompéry Konstancia azt is elárulta Perle Micinek, hogy mindkét terhessége alatt pontosan érezte, hogy kislányokat szülne. Mert két kislányt veszített. Persze, nem háború utáni okból. Hanem mert az élet.

– Még azt is érezzük, hogy ha talán-talán megfogant bennünk egy pillanatra, akkor az bizonyosan lány volt. Mert mondd meg nekem, kisfiam, na ugye? Ha azt vélted érezni, hogy megfogantál, ugye, hogy mindig kislányt fogantál??

Pompéry Konstancia váll mellett kifordított tenyere az ég felé intett. És háritott.

„Nagyformátumú nők.”

„Mit tegyünk, nagy nők.”

– Az ilyen nők, mint te vagy én, kisfiam, mindig kislányokat szülnek.

Az pedig belátható, és Perle Mici testébe is alig észlelhető szívveréseként dobbantak bele a sejtések a világ állapotáról, hogy ilyenkor sok lány fogan, és mind elillan, nagyon kevés születik meg.

De kislányokat fog szülni Mici, még ha évekbe telik is kivárni. Bizonyosan megszüli őket, mert igen szerencsés lány, nem fog úgy járni, mint Pompéry Konstancia a meg nem született lányaival.

És különben is, szép, erős lány Perle Mici. „Rám hasonlítasz.”

Pompe and circonstances!

A vad nádas-zónát is „selyemfűnek” képes látni egy ilyen lány, mint Mici. Pompéry Konstancia ugyan visszautazik Budapestre, de itt marad Micinek Domokos Gizella, segíteni.

*

Perle Miciben sokáig megmaradt a zsongás – a fejében, a hasában –, amit Pompéry Konstancia szavai hagytak hátra.

– Micsoda évek! – tűnődött Konstancia, évekkal az első bukaresti látogatása után is.

„Kimentem a selyemrétre kaszálni”, a dalnak ez az egyetlen sora visszhangzott a fülében, már akkor, ott a „vad Bukarest-nádasban”.

Ez a sor nagyon illett Domokos Gizihez, akitől Pompéry Konstancia a dalt hallotta. Igaz, a Konstancia által is irigyelt Gizi igazán képes bármit lekaszálni. Az elveszejtő nádas is Mici körül.

Budapestre érve már így zúgott a sor Pompéry Konstancia fejében. „Kimentünk a fiú-rétre kaszálni.” De kislányokra gondolt. Most már egészen kicsikkel is foglalkozott. Nem csak nagyreményű serdülő lánykákkal.

„Nem kell félni, kislányok!” Somos Juci, Singer Magdi, Kovács Jolán, Misics Olgi, fejet fel!

Akkor se félj, ha durva, érces hangot hallasz, hogy: „Kimegyünk a kislány-rétre kaszálni.”

A kislány lehajlik, elsuhan a kasza fölötte, és olyan nagy formátumú lány lesz, mint mondjuk a tüneményes Perle Mici, akit hiába sodort vad, keleti zónákba az élet, mert ki tudja, merre, merre visz az élet, ő a csúcson maradt, és kivárt, kitartott a csúcson, mint nagy formátumú asszonyhoz illik, fiacskám!

KÖVÉR NŐI SZOBROK

A német doktornak olyan kecses és csillogó műszerei voltak, mint egy svájci órásnak. Nem volt barátságos, nem volt kedves ember, csak hűvösen precíz, megbízható német.

Pontosan végrehajtotta a drága műtétet, úgy, mint a bécsi úrinőkön és grófkisasszonyokon, akikből ilyen értékes és csillogó műszerekkel könnyedén fésülte ki a magzatot. Nincs veszélyben a nő, pláne a lány, akinek még törvényes férje sincs, és bizony, akár bele is halna a kontár bábák veszélyes mesterkedéseibe.

A tizenkilenc éves Domokos Gizi költséges – de teljesen biztonságos – abortuszát Frau Merchel fizette. Megtehetette. Raktárat tartott fenn a Popa Rusu utcában és egy kis üzletet a Lipscani utca sarkán. A német orvoshoz is ő küldte Domokos Gizit. Frau Merchel nem nézte le a lányt azért, mert egy bojárházban szolgál, azt sem kifogásolta, hogy még csak alig beszél németül. Mégis ellenmondást nem tűrve jelentette ki: „Klaus nem nőszül.”

És bécsi úrinő szintjén szabadulsz attól, amit Klaus tett veled.

Domokos Gizi már tudja, hogy mégiscsak meg kellett volna kérdeznie az orvost, aki precíz véleményt alkothatott, miközben a feszült Gizi-szerkezetben óriási figyelemmel, hozzáértéssel, óvatosan forgatta a csillogó acélműszereket. „Nem kell félni. Nem lesz baj”, mondta románul.

Persze hogy nem, egészen biztosan nem, ezt kellett volna válaszolja Gizi, és fejét megemelve, a műtét fölé emelkedve azt kellett volna kérdeznie:

– Ugye, doktor úr, nagyon erős és egészséges lány vagyok?! Nemzetközi, akár német összehasonlításban is hihetetlenül teherbíró?!

Ennek az orvosnak a kövér és nehézkes Frau Merchel is elhitte volna. Klausnak szemébe mondta az anyja: „Túl sovány, nyápic, bizonyosan beteges, csak titkolja. Az élet pedig nehéz, és melletted, fiam, bírni kell az iramot!”

Klaus elsőszülött volt, és a Nagyszeben melletti családi gazdaság az ő öröksége. A bivalyerős, de csendes, szelíd fiú kereskedősegédként Németországot is megjárta, és erős, egészséges, teherbíró feleségével majd hazatérnek Szeben mellé gazdálkodni. De Frau Merchel döntése szerint ez a feleség nem a nyápic és beteges Domokos Gizi lesz.

*

Domokos Gizi nem tudja, hogy a szelíd és – az anyjának, csakis az özvegy édesanyjának – szót fogadó Klaus Merchel végül melyik hadsereg katonájaként esett el.

– Ezek a németek mind kövér burzsoák – fakadt ki keserűen Radó Béla, amikor egy este a Cișmigiu park fái alatt Domokos Gizi elmondta a férfinak, hogy amúgy őt bécsi szinten küretelték, és utána másfél órával már a nagymosásnál segédkezett.

Isten mindent lát, és a park rejtett zugaiba kiránduló lány picit isteníthet egy férfit.

A Gizi múltjába egy pillanatra belelát, ez megrendítette Radó Bélát, annyira, hogy azonnal úrrá lett fellobbanó féltékenységén és csalódottságán. De szégyellte volna, ha Gizi észreveszi rajta a becsapottság-érzést. Hiszen éppen hogy nem csapta be őt az őszinte Gizi.

– Én Bécsben meg sem néztem a nőket. Mert valamiért nem érdekelt. Na, de a művészet mindig érdekelt, és Bécsben minden hajításra van egy-egy ércszobor: lovak, császárok és nők. Hát ezeket a vaskos, kövér vasfehérnépeket tanulmányozva csaptam a homlokomra, hogy nem veled van a baj, Béla! Hát ezek a válogatott szépségeknek tartott kövér, dagadt vas-

kisasszonyok, ha ilyen félelmetesen vaskosak, no hát akkor ugye?! Ugye milyen kövérek akkor a valóságos bécsi nők?! Na, ezért siklott el fölöttük a tekintetem.

Radó Béla azért mégiscsak kimondta:

– Gizi, te egy tudományos szempontból is arányos testű, gyönyörű nő vagy.

Radó Béla el nem tudta képzelni, hogy ugyan miért nem felelt meg a nyúlának, karcsú és erős idomú Domokos Gizella a kövér Frau Merchelnek. Klaust nem merte felelmegetni. Vetélytársra, különösen pedig halott vetélytársra nem mondjuk, hogy kövér német alattvaló, aki mindig exekutál. Minden parancsot exekutál.

„Jó, hogy nem született meg Gizi kövér német gyereke...” – gondolta a becsapott és megrendült Radó Béla, miközben talpra segítette a lányt, és összehajtogatta a gyűrött, szakadt újságot. Szégyellte, hogy becsapottnak érzi magát, miközben tudja, hogy nem csapták be, Gizi nem, nem csapja be, pedig becsapott ember a legtöbb ember ezen a világon.

– A habzsolástól és a féktelen önzéstől ilyen burzsoá és ilyen kövér a németek többsége – sóhajtott féltékenyen. Rossz szájízét az sem csökkentette, hogy helyesbített: – Vannak köztük persze tisztességes proletárok is.

Domokos Gizi még mindig Ștefănescu őrnagyék házában lakott. De meggyőzte Radó Bélát, hogy inkább béreljék közösből – Gizi is beszáll – a földszintes lakást, amelynek utcai frontján nyílt a borbélyműhely. A műhelyvásárlásra Perle Miklóstól kölcsönkapott pénzből Segesvár környékén falusi gazdaságot, telket és pár hold földet vásároltak. Gizi így emlegette: „Kertet, pici nyaralót.” Ahhoz mindenkinek joga van, hiszen ezért is harcol a munkásember, a világ proletárja, és ezt Radó Béla is tisztességesnek tartja.

Domokos Gizi úgy gondolta, akkor megy férjhez „hivatalosan” is Radó Bélához, mihelyt terhes marad.

*

Kövér bécsi szobrokat élőben soha nem látott Domokos Gizi, de el tudta képzelni őket.

Amikor aztán képeslapokat mutatott neki Radó Béla – kövér bécsi asszonyszobrokkal –, akkor már csak bólintott, hogy igen, pont ilyenek.

Azt nem szereti egy tiszta, dolgos, tisztességes lány, ha a drága pénzbe kerülő fémszobrokat leszarják a madarak, ha rozsdásodnak, ha piszok rakódik rájuk.

Tisztán kellene tartani őket. Mosdatni, sikálni, fényesíteni.

És a kövér fémasszonyok talapzatára – vagy az ülő szobor térdére, ölébe – a német doktor csillogó műszereit is odaillesztette volna Domokos Gizi, hiszen azok nem rozsdásodnak. Ştefănescu ezredes szerint egy jobb úriember udvarán vagy kertjében már nem luxus néhány szabadtéri szobor, de Perle Mici azt mondta: „Kell a francnak!”

ÚJJÁSZÜLETÉSEK

Meg akar születni a kis Gerhard.

Igyekszik fegyelmezetten, rendezett sorban ritmikusan kifelé.

Kidugja a fejét, de ideje sincs szétnézni a világban. Üvöltés, vezényszó harsan: „Na, vissza a piczába!”

„Hát nem vagy egyenruhában!”

„Hapták! Rükverc! Mars!”

Aztán „Pihenj!”, és kis idő múltán elhangzik az új parancs: „Születést újratekdeni! Előre indulj!”

Vaskalapban, zsinóros egyenruhában, patkós, fényesre kefélt csizmában kijön, megszületik a kis Gerhard. Bajonettel elvágja és elköti a köldökszínórt, aztán hapták. És szalutál.

„Pihenj!”, vezényli az apa-Gerhard. „Nehéz út volt.”

*

Fiatal lányként ezen még jóízűen nevetett Domokos Gizi. Sőt, fölényesen nevetett, hiszen ebben a dologban érintetlen volt, miközben barát-nője, Korom Róza bizony ezt már nem állította. A tréfa akkor csak Gerhard Merchelt, Klaus öccsét érintette, és Korom Rózát. Gerhard joggal ígérhette Rózának, hogy mindenképpen feleségül veszi, akár felcsinálja házasság előtt, akár nem, mert hiszen szabad fiú volt a bátyjához képest, aki elsőszülöttként a Szeben melletti birtokot örökölte.

Klaus már elkezdte „kifizetni” Gerhard „örökrészét”, pedig az öccse még üzletet vagy műhelyt sem alapított, csak Korom Rózával tervezgették, hogy nekivágnak a világnak. Frau Merchel egy szót sem szólt ellene. Gizi szerint azért, mert pontosan tudta, hogy hiába.

Amikor Domokos Gizi teherbe esett, és ezt tisztességesen megbeszélte Klaus Merchellel, akkor már belenyilallott – fájdalmasan! – a hasába a német újjászületés tréfa.

Fájdalmas volt hallani a viccelődést, de azt is megértette Gizi, hogy Korom Róza nem haragszik érte. Mert ha Korom Róza terhes marad, akkor megszüli Gerhard Merchel gyereket. És férjhez megy Gerhardhoz. És kész. Aki német. És kész.

*

Az jó, hogy Frau Merchel betiltotta Domokos Gizinek a szülést. Végül is jó.

A német doktor csillogó, éles műszereivel kifésülte Domokos Giziből a német magzatot, mielőtt még az dobbanthatott volna.

Eltűnt Domokos Giziből.

De a vicc aztán mégis fáj, utána is mindig fáj Domokos Gizinek.

Frau Merchel itt él Bukarestben, de Gizi soha nem kereste. Klaus meghalt, igazából az anyja se tudja, hogy melyik hadseregben. Klaus öccse, a bolondos Gerhard nem volt hajlandó megnősülni és hazamenni a Szeben melletti faluba gazdálkodni, hanem Németországba távozott. Korom Róza megszülte ugyan Gerhard Merchel gyereket, de nem követte a férfit a háború utáni, zavargó Németországba. Bukarestben él, Domokos Gizi őt sem kereste meg. De azt tudja, hogy Gerhard gyereket elkérte tőle Frau Merchel, és Németországba küldte, ott tanul valamit. Mindehhez és mindezekhez Domokos Gizinek már semmi „érintettsége”.

Mégis nyilall a hasa.

*

Amikor Ștefănescu vezérőrnagy fejfájás ellen maga elé helyez egy üveg konyakot, és halkán, mintegy magában azt mondja: „Kurva németek! Megint a csúcson”, akkor Perle Mici is, Domokos Gizi is úgy tesz, mintha nem hallaná, és mindkettőjüknek fájdalmas a hiány, amit a tábornok talán képes egy üveg konyakkal pótolni, de egy nő, aki már nem fiatal – és nem is a fiatalság hiányzik neki! –, a nő, aki már nem sokáig nő, hát az a nő mit tegyen?!

Fekete Vince

LÉGIFELVÉTEL

Mint kavicsos part felé a hullám¹
fut, rohan megállíthatatlanul,
úgy árad hozzád most, feltolulván
a hang, a szó, s darabjaira hull.

S úgy ömlik feléd minden gondolat,
mint ez a már-már könnyű nyári nap
szivárog elénk, s visz, sodor, tolat
maga előtt házat, fát és hidat.

A szökőár előtt az óceán
hosszan feltárja mélye titkait,
a fenéken bóják, hálók, trófeák,

s képernyő, mely sötétet közvetít.
S te? Szikár alak, pózolsz némán a
sötét vízfal előtt: vaku-fény-árban.

JÓ ÉJSZAKÁT!

Az vagy nekem, mi testnek a kenyér²,
mi hungarocell huzatos háznak,
esendő fuvallat, s maga a szél,
alapozó smink, mit arcra ráraak

és krémmel bevon egy könnyű kézfej,
éteren által harmóniákkal

¹ W. S.: LX. szonett

² W. S.: LXXV. szonett

üzenő apró, tollseprűs lény, mely
a nyárral üzen, füvekkel, fákkal,

reklámtoll-köteg és hűtőmágnes,
veled írok és téged visellek,
és légópince, amire rátesz,

hogy időm lassan már kitelhet,
biztonsági öv és parkolóóra,
műholdképre váltok, térj nyugovóra!

SZEMBEÉJ

Már csak a napok egyhangú vonulása,
már csak az eső, a szél, a hódara,
csak a fényszóró hosszú, szűk udvara,
telefon, bicska, kulcsok kotyogása.

Csak a jobbról-balról bezárt kioszkok,
egy-egy magában bóbiskoló pláza,
pohár faláról elillanó pára,
már csak fáradt, kattogó riposztok.

Villódzó, zöld és kék színbe vont házak,
leomlott épület előtt egy állvány,
esőcsepp, zuhanó madárka szárnyán,

telefon képernyőjén látszó tárgyak,
az ablaktörlő tompa surrogása,
már csak az egész mint biankó számla.

PRESSZÓ

BECK TAMÁS CSÍL CÍMŰ NOVELLÁJÁRA

*Mint tökéletlen színész a színen,³
képtelen helyükre illeszteni
az alkatrészeket. Tömni, igen,
csak előbb még vízzel feltölteni!*

Lazán megtöltött tárolóedény
a kezében, *hiányát* nézi e
készüléken, melybe könnyedén
– új presszógép – kéne illenie.

A *hiányt* méri, s a *formát* keze,
dühösen, szitkozódva, sziszegve.
Reggel van, semmire sincs kedve.

Az hiányzik, aki ott van, vele,
míg kattog halkán a vekkeróra
két foszforeszkáló mutatója.

³ W. S.: XXIII. szonett

SÉTATÉR

Evan Hill

MI A SZERELEM?

Ha egy férfi szeret egy nőt, mindenképpen tisztázni kell, mit jelent a szó: szerelem. Ami a kérdést illeti, Platón *A lakomában*, a mai nyugati kultúra számára alapvető traktátusában Arisztophanész, a nagy drámaíró szájába adja a szerelmet magasztaló monológot. Az ókori komédia kiemelkedő alakja a vágy eredetéről szólva a kettévágás történetére utal: az emberek régen egészként, két arccal, négy karral, négy lábbal, csodás mennyei gömbtestben éltek, ám az égbe vágytak, ezért büntetésül Zeusz kettészelte őket. A begyógyíthatatlan, transzcendens sebet¹ közösen hordozták, vágyakozva keresték másik felüket, de amikor rátaláltak, nem tudták, mit is akarnak egymástól. „A félbevágott ember két felét egymáshoz vonzotta a vágy: egymást átkarolva belepusztultak a semmittevésbe.”

Szerlemben esve, máris egy antik komédiában találjuk magunkat, a konfliktus közepében: gyötrődve vágyakozom, de nem tudom, mi az, ami után hajt a vágy; azt mondom, szeretlek, de igazából gőzöm sincs, mit mondok, és nincs egyetlen másik mondatom, amire mondandómat le tudnám fordítani. Számtalanszor elhangzik, és akár szájról szájra száll, akár egyetlen száj suttogja, nincs egyéb jelentése, csakis az az egyetlenegy. A mondat, „szeretek”, makacsul ellenáll minden kifejtésnek, mint egy lelakatolt utazóláda, vagy hangutánzó szó, amelyet mélyről fakadó vallomás hangszerelt. A szerelem egyszerre érthető és érthetetlen. Mint minden paradoxon esetében, értelmét értelmetlensége értelmezi, egy időben mutat két irányba: féltékenység és gyengédség, szorongás és eufória, érosz és agapé, aszkézis és kéj, önzés és önzetlenség, közelség és elidegenedés felé. Nem lehetek bizonyos abban, hogy akit szeretek, vajon valóságos személy, vagy csupán festett vászonba csomagolt valaki, mi több, festett vászonba csomagolt „én”.

Lacan szerint a szerelem: „... adni valamit, amivel nem rendelkezel, valakinek, aki nem létezik”. A szerelem körülírja mindazt, amire a vágyott lényben vágyakozunk, illetve amit a szerelemtől várunk, a szerelem jelzi a vágyat a vágyakozásra. Ha a szerelemtől elvontan beszélünk, nem azért

tesszük, mert homállyal akarjuk elfedni, hanem ellenkezőleg, a homály ellenállhatatlan hatalmát szeretnénk felfedni.

A szerelem nem írható le tudományos fogalmakkal, miközben kiiktathatatlan jellemzője a gondolatok agóniája. A szerelmet foglalkoztatja saját logikája, miközben látszólag ritkán tör ésszerűsége. A szerelmes valójában az egyik legelmélkedőbb lény. Szüksége van eszközökre, amelyekkel meghatározhatja az igaz szerelmet, perspektívára, ahonnan könnyorület nélkül megítélheti. Hogy így tegyen, egyre csak a szerelem mibenléte fölött fog görnyedni, a hite szerinti egyetlen értelmezést fogja keresni; a jövőn rágódik, az egybekelésből kinövő jövőn, a létező és a létező mögött megbúvó világ² jeleit és történéseit értelmezi és elemzi. Honnan fakad a szerelmes logika, ha nem saját immanenciájának csodálatából és hatalmából. A szerelem önmagát szereti, saját magára irányuló gondolatai zárják önmaga ketrecébe.

Az a helyzet, hogy mindezek dacára, úgy tűnik, a szerelem nem egyetemes, nincs az emberi gondolkodás előterében. Pedig nincs eldugva, nem az elfojtott szexualitás terméke, nem egy korábbi, senki-nem-tudja-hol-és-mi-célből-létező tudást rejtő jelenség. A szerelem nem titokzatos lény, jóllehet valami, ami birtokol valamit, valami, ami érzéseket és vágyakat fakaszt, valami, ami valaminek a tulajdona. Nem dolog, hanem esemény, értelmi viszony. Nem nász, de a násznak általa van értelme. A szerelem nem azonos a vággyal, de a vágy általa nyerheti el tárgyát és alanyát. A szerelemnek mindig van értelme, de nem mindig érthető, és nem értelmezhető saját értelmén túl. Mondhatjuk, Deleuze sztoikus hangulatú megkülönböztetését (test és érzék) kölcsönvéve, a szerelem értelme a metafizikus felszín behatolása az érzékelhető test mélyébe. Megtörténik, hogy szerelmem teste kínzóan hiányzik, ennek ellenére az emlékek érzéki felületén teljes valójával jelen van.

A házasság hosszantartó eseményét példának véve: a monogámia inkább a szerelem létét igazoló magatartás, mintsem a szeretett lényhez való hűség igazolása. Hűséges maradok, mert vágyom az igaz szerelemre ebben a szerelemben, már régóta sóvárgok az igazi, magával ragadó tavaszi áradásra. Inkább keresem a hites szerelem örökkévalóságát az egyre távoluló emlékezetben, mintsem az új szerelmek kavalkádjában. Másképp mondván, a hűség a maga útján megújítja a szerelmet, nem a szeretők váltogatásával, hanem az idő patináját felértékelő tartósság révén. Mindenén túl, a hűség nem a jelenben feleledő múlt mozdulatlanságát jelenti, nem a múlt

boncolgatását, nem az egykori eskü fetiszizálását, sem az emlékezés jelentőségének hangoztatását a felejtés partvonalára csúsztatva.

Ebből kifolyólag a szerelem mindig idealizált, mindig eszményi, a képzelet szorgos munkájával szétszórta, érzéki részletekből megalkotott képmás; csillagokból rajzoljuk ki hasonló módon mitológiaiak dédelgetett alakjait. Ha valaki rá akar lenni a szerelemre, szerelmes leveleket elemezve, pillantások parányi rebbenéseit boncolgatva, a kedves ajkáról elhangzó megszólítás hangjait méregetve keresi mibenlétét, de az is lehet, hogy a tökéletesség aurájába vonja a kedves alakját, ráaggatva mindazt, amit ő, a mérések etalonja, tökéletesnek tart. A szerelem nem lép elő teljes alakjában, csupán töredékes jelzések, emlékek finom darabkái, képzelet villanásai adják tudunkra érkezését. Ezek az árulkodó jelek és jelzések akárha maszkok volnának, ami mögé a szerelem a felfedező tekintet elől elrejtí igazi arcát. Ilyen értelemben a szerelem végtelenül rejtőzködő, álcák mögé búvó, alakváltó és vándorló valami.

A szerelemre vonatkoztatva feltehetjük a kérdést: miért vár oly türelmesen Pénélopé Odüsszeuszra, hosszútúron elviselve a magány gyötrelmeit, ellenállva az ajtaja előtt sorban álló kérők ostromának? Miért érzi úgy, hogy a szerelem visszautasítása nemesebb, emelkedettebb szerelemhez való hűség bizonyítéka? A válasz egyértelmű: számára Odüsszeusz a képzeletében élő szerelem megtestesítője, az édes ábránd, amely beburkolja mindkettőjüket, kibélelve a világot, amelyet mindketten belaknak. Ez az ábrándkép nem fogalmi alkotás, inkább démoni jelenség³, a tudat alatti világ kútjaiból szívárogo elő, mindent átítat, és életet ad a megszállottsáig fokozódó vágy elérhetetlen teremtményeinek. Mégiscsak létező dolog, amely saját nemlétén keresztül jelenik meg. Ez az ellentmondó „nemlét” lét adja a szerelem csábító vonzerejét. Ahogy Pierre Klossowski nemrég elhunyt francia író állapítja meg saját magáról, egyben a szereplőit mozgató rögeszméjéről: „Egy képzet uralkodik felettem, vízió, amely minden képzelgésemet áthatja.” A szerelem a képzelet műve, mindazonáltal érzékelhető jelenségek előidézője.

A szerelem káprázata akárcsak egy idegen hang, kívülről szólít meg, a szerelem a szerelmes vágyakozás és a szeretett lény között közvetít, ő a harmadik, akit a másikban és a másik által találok meg. Ebben az értelemben a szerelem túl van rajtam, kívülről költözik belém, elúrhodik rajtam, és egy megörökölt játékrenden keresztül, amely rám szabott gesztusokkal és kifejezésekkel, eddig nem ismert mozdulatokkal, mondatokkal és szóképekkel, mítoszokkal, képsorokkal, zenével alakítja viselkedésemet – sosem

hallott igék ragozására vesz rá. A szerelem alakmása messzire elkerüli isten és a természet törvényeit, bár ezek igyekeznek visszafogni, teológiai vagy pszichológiai keretek közé szorítani szentségét és vadságát.

Szerelmünk magán viseli a személytelenség bélyegét, nevenincs formák és fogalmak tapadnak hozzá, egyszerre égivé és földivé téve, belemártva a költészet elektrolitikus oldatába, amely egy fantasztikus nyelv és jelrendszer ötvözetével vonja be; a szerelem vibráló, szertecikázó elektromosságot indukál a test és az agy áramköreiben, amelyek a maguk során, ábrándoktól felerősítve, sajátos fogalmakat keltenek életre: amilyen például a szerelem vértanúsága vagy a hazaszeretet ideológiája. A kereszténységtől a romantikáig vágyainkat szimbolikus formákkal, jelképekkel, gesztusokkal fejeztük ki, velük igyekeztünk megszemélyesíteni a szerelem személytelenségét, saját egyedi érzéseinkkel érzékelhetővé tenni egyetemes erejét és tettekre készségét. A szerelmi vágy a szerelem képzetén keresztül jut a szerelem közelébe.

Térjünk vissza Pénelopéhoz. Ott ül az ablakban, báméjszkodik: elszongítja a szerelem személytelensége. Nem menekülhet az önvizsgálat szikéje alól, akárha beteg volna, elérezéstelenítik, és titokzatos ujjakkal elvégzik rajta a műtétet. Nem tud semmit a szerelem földrajzáról, csupán annyit, hogy a szerelem tájaira érkezett. Habár szerelme nem tért vissza, vágyakozása épen őrzi vágyainak képtárában. Mit jelent így élni? Kivel osztozkodom? Kinek fedhetem fel titkaimat? Ki testesíti meg a szerelmet, kiből testesül meg szerelmem? Minden bizonytalan, egyedül a valótlan hatalma biztos, ennek ereje szüntelenül táplálja a szerelem vízióját. Ennek a víziónak élek. A szerelem irányítja megismételhetetlen és elidegeníthetetlen életemet, a szerelem szabja rám, olykor saját magam ellenében az én külön bejáratú sorsomat. Ha a szerelem a költészet szülőanyja, én vagyok az anyaméh, amely a szavakat kihordja.

JEGYZETEK

¹ A zsidó-keresztény mitológia, a lelki társ népies elképzelése, a pszichoanalízis stb. a szerelemről mint az emlékezettel dacoló seb, homályba vesző szétszakadás beszél. Még hozzá azért, mert a szerelem természete nem egyezik a tapasztalatok természetével, mindörökkön hiányként éljük meg, megmagyarázhatatlan kiáradásként.

² A lehetséges világok nemcsak a modális logika szerint működnek, nemcsak a kompozicionalitás és a determináltság törvényeinek engedelmessé ké-

zödmények, hanem létrehozhatja őket a gondolatainkat jelentősen befolyásoló irracionalitás is. Kant számára a világ transzcendens idea, amelynek ábrázolata a tapasztalt jelenségek szintetizálásának, azaz megértésének kényszeréből születik, a feltétel nélküli (egész) és a feltételekhez kötött (egyéni) összehangolásának, a végtelen és a véges összeillesztésének vágyából. Leibniznak homlokegyenest ellenkező volt az álláspontja. Isten sokféle világot teremthetett volna, de ő csak azt az egyet teremtette meg, amelyről azt gondolta: jó. A világ atomjai, az úgynevezett monászok az univerzumot saját nézőpontjukból ábrázolják, ezért a monászok különbözőnek egymástól, miközben minden monász a teljes univerzumot képviseli. Ha a szerelem lehetséges világot jelent, az se nem teologikus, se nem racionális, sokkal inkább érzelmek és vágyak világa, a befejezetlenség törvényei szerint működik, a befejezettség látszólagosságával, szabálytalanságainak fogalmi szabályozása által. Egészen pontosan a szerelem nem más, mint az a véges tudattalan, amely a világot mozgatja, amely megkülönbözteti a formát a jelenségtől, amely eltávolítja a világot a leibnizi kalkulustól avagy a kanti idealizmustól. Szigorúan véve nem fogalmi, hanem érzéki.

³ Tudatában vagyok annak, hogy a képzet szemlélődik bennem, a szemlélődés pedig tovább passzolja képzeteit. Tudom, hogy a hatása alatt vagyok, de nem mondhatom meg, miért, nem nevezhetem meg mibenlétét. Ha a képzetet igyekszem újraalkotni, nem tudok hasonló képzetet a helyére állítani. A képzet ugyanúgy viselkedik, mint a szimulákrum, egy nem-dolog nem-másolata.

Fordította LÁNG ZSOLT

Mihaela Ursa

EROTIKON

(TRAKTÁTUS A SZERELMI FIKCIÓRÓL)

Hipotézisek vagy fikciók

A „*mintha*” logikája szerint az olyan „kemény” (és ellentmondásos!) fogalmak, mint „nő” vagy „férfi” (retorikai, szummatív, közömbös vagy heurisztikus) fikció gyanánt válnak teljes mértékben funkcionálissá. Nélkülük apóriába fulladna az a kulturális program, amelynek a folytatását ezek a fikciók biztosítanák. Ezért a nőkről szóló irodalom ott kezdődik, ahol a női „természetnek” a vizsgálata véget ér (a kijelentés inkább dialektikusan, semmint történetileg értendő). Mindaddig, amíg az antifeminizmus mindenáron arra kíváncsi, hogy „mi a nő”, csak azért, hogy aztán bebizonyíthassa, hogy miért nincs lelke, vagy miért nem ember (mint a XV. században), a „nő” fogalma olyan hipotézisnek minősül, amelynek a megoldása kizárólag attól függ, amit ma „kulturpolitikák”-nak nevezünk. És mindaddig, amíg a feministaáknak is ugyanaz a célja, vagyis hogy bebizonyítsák, hogy miért egyenlő a nő a férfival, vagy éppenséggel miért felsőbbrendű nála, a „nő” fogalma ugyanúgy hipotézis, csak hogy igazolásának eredménye ellentétes. A *querelle de femmes* éppen azért lehetett termékeny évszázadokon keresztül (a középkortól az újkorig), mivel a *nő mint hipotézis* támadhatóságára épít. Amint azonban a beszéd a *nő mint fikció* területére tevődik át, a nőkről való elképzelések rendszere egy bizonyos kulturális rendszer számára válik relevánssá. A legtöbb ilyen elképzelés természetesen kompenzatorikus jellegű, hiszen annál távolabb áll az „igazságtól,” minél inkább valamilyen hiányt vagy irreális helyzetet pótol, természetesen valamilyen utópia nevében. Van olyan elképzelés is, amely, épp ellenkezőleg, kiegészítő jellegű, azaz az irodalom káprázatával egészíti ki a genetika, fiziológia, szociológia vagy egyéb humán tudományok káprázatát.

Akárhogy is álljon a dolog, itt fikciókról van szó, nem hipotézisekről: arról, hogy milyen kulturális álmokról árulkodnak ezek a fikciók, milyen tárgyakra és témákra nyílnak rá, melyek a körvonalaik, milyen jeleneteket festenek le, és hogyan rögzítik a szerelmes pillantások torzulásait. A „nő

mint természet” vagy a „szerelem definíciója” – hogyan másképp? – hozzáférhetetlenek számomra; a nő mint illúzió és, még pontosabban, mint *szükséges fikció* vékony hártályokra válik szét, így aztán végtelenül könnyebben, számtalan lencsén keresztül vizsgálható, a szerelem különféle értelmezései pedig többet mondhatnak el róla, mint a kényelmes általánosító magyarázatok. A szerelmek irodalmának vizsgálata csak nyerhet, ha a fikció perspektíváján keresztül tekintünk rá, nem csupán különféle mentalitástartalmakat közvetítve általa, hanem az irodalom mint gyönyörködés, mint élvezet eredeti tanát is, egy más világ, egy más létmód ígérését. A szerelmi fikció nem a szerelemre nézve ad útbaigazítást, hanem, ahogy az természetes is, azokra nézve, akik létrehozták, a szerelemhez, illetve a képzelethez vagy irodalomhoz való viszonyukra is. Ily módon ennek az irodalomnak az alaktana mindazon kultúrák tágabb morfológiájának része, amelyekre hivatkozik. Természetesen nem vállalkozom kimerítő értelmezésre – hiszen ez lehetetlen is lenne –, de még csak „történetileg” reprezentatívra sem. Ami érdekkel, az leginkább egy művelt szeszély működési módja, tudniillik, hogy hogyan rendeződik értelmezőileg a saját belső könyvtáram: egy tetszőleges belső könyvtár nőkről és nőekkel, szerelemről és szerelemmel.

Az erotikon fogalma

Az „erotikon” terminust *konceptuálisan* kell olvasni, merthogy több, mint az internet emotikon-dömpingje általt inspirált szójáték, és semmi köze Petronius *Satyricon*-jához. Az emotikonhoz hasonlóan (...) – az „erotikon” is hasonló összegző fikcióként működik. Az emotikonok használói egy teljes affektív diskurzust megspórolhatnak, amelyben például a klaszszikus levélforma a diszkurzív *magatartás* kifejtésére szolgál („úgy érzem...”, „jön, hogy...”, „szórakoztat / elszomorít / dühít az, hogy...”). A közvetlen, személyes kommunikációban a nem verbális nyelv az üzenet befogadására szolgáló stratégiák teljes arzenálját egészíti ki: a hanglejtés, arckifejezés, testhelyzet, szünetek, légzés azt közli, hogy *mit érez* az, aki hozzám beszél, és *hogyan kell értenem*. Az írásos kommunikáció során további magyarázatra is szükségem van: higgyek annak, akit olvasok? úgy értsem, hogy viccel? hogy a megjegyzésem sérti? A szerelmi fikció valóságos mestere ezen további magyarázatoknak, oly módon, hogy egy *vizuálisan*, festményként bemutatott jelenet csábításával kompenzálja a magyarázatot, amely különben egész varázserejét megölné.

Következésképpen az *erotikont* koncentrált vizuális képként értem, amelyhez a rendelkezésre álló irodalmi diszkurzus *közvetítésével* férünk hozzá, de amelynek felfogásában a *verbális diszkurzus megszűnik*, láthatatlanná válik, hogy inkább a vizuális poétikák saját, kép- és alakzatelemző olvasatát tegye lehetővé. Más szóval, a szerelmi fikció inkább arra kényszerít, hogy *lássunk*, mintsem arra, hogy *olvassunk*, ami önmagában nem annyira privilégium (amennyiben *minden* sikerült fikció valamiféle képben valósul meg), mint inkább a narráció sikere, amely így egyértelműbben (és gyorsabban) valósul meg, mint más narrációtípusok esetében. A fikció területén maradva, a regény többszereplős világában például az erotikus motiváció a narratív csábítás egyik legerősebb generátora. Mindehhez még azt is hozzá kell tennünk, hogy minden erotikon valamennyire mesterséges is: kulturális, és nem természeti szükségszerűség. Még a lehető „legnaivabb” esetekben is (mint például a görög regény idillje), a szerelmes szemlélődés egy harmadik pillantást is figyelembe vesz (ilyen az olvasó, aki nézi Chloét, amint ő Daphniszt nézi), akárcsak a reneszánsz vagy romantikus festmények szerelmesei, akik a nézői tekintet perspektívája szerint helyezkednek el, a szenvedély természetellenes torzulásában, akkor is, ha látszólag teljes magányban fekszenek.

Nem véletlen, hogy az erotikon nagyon gyakran *egy ablakjelenet*, egy festmény, amelyben a kívül és a belül *egy keret* által kommunikál, egy olyan körülhatároltság révén, amely nézőt, olvasót feltételez. Longosz *Daphnisz és Chloé* című regénye éppen a keret-kijelentéssel kezdődik: egy „festett kép”, „amely szerelmes kalandokról regélt”. Márpedig a „kép”, az „ikon” éppen erről szól: tartalmat önteni olyan mesterséges (azaz itt: esztétikai) formába, amely pontosan a *keret* megjelenése révén jelölhető ki, a szó legkonkrétabb és legsajátabb értelmében: a kép vagy a tükör *kerete*, az ablak *kerete*, a budoár *erkélye* – az olvasó külső tekintetének megannyi feltétele.

A szerelmi fikció, akárcsak a kalandregény vagy a krimi, a legnagyobb közönségsikernek örvendő irodalmi formák egyike. Ezek esetében az olvasó belemerülése a könyv lehetséges világába könnyebben és gyakran pillanatok alatt történik: nem véletlen, hogy a szentimentális olvasmány révületébe esett, a díványon érzékien elnyúlt női alak az Olvasó egyik ikonikus képe, legyen szó akár a flamand mesterekről, akár az impresszionistákról vagy a preraffaelitákról, Dimitrie Bolintineanuról, Mircea Cărtărescuról vagy Laurence Sterne-ről. Az erotikon legelső befogadója az az olvasó, aki elfelejti, hogy könyvet fog a kezében, mintegy „átlibbenve” ennek lehetséges világába, ahol „saját szemével láthat” mindent, a „valós” világban mind-

össze egy tehetetlen, ingerekre nem receptív testet hagyva hátra, mivel rég megszűnt betűket, szavakat vagy mondatokat olvasni, helyette elkezdett kinematografikusan látni, amint a szeme előtt elmosódó szöveg diktálja. Nem felületes olvasásról van itt szó, hanem elmélyülő, magával ragadó lektúrról: az elsőt a tények és események érdeklik, a másodikat egy szükség-szerűen gyönyört okozó lehetséges világ koherens képisége.

Második rész

Erotológiák

A szerelmi fikciók az igazság bűvöletében élnek: a „szeret vagy nem szeret?” kérdés (a „szeret-e igazán?” variációval együtt) a szerelmezt pszichológus-detektívvé változtatja, aki mindig éberrel figyeli a hazugság gyanújának a legkisebb jeleit is. A szerelmesek meg vannak győződve, hogy a szerelem alapvető választ ad az élet nagy (és lehetetlen!) kérdéseire. Megható, hogy a szerelmesek azt hiszik, hogy többet „tudnak”, mint valaha, és többet, mint bárki, főleg akkor, amikor a szerelem lelkiismeretüket, értelmüket és szívritmusukat is megváltoztatja, amikor, más szóval, az illúziók legélvezetesebbikében fürödnek. Természetesen hivatkozhatnánk itt a szerelemnek gyakran tulajdonított transzfiguratív erőre is, amely kompenzálni tudja a „megszokott” megismerés hiányát a rendkívüli, revelatorikus tapasztalat által. De ez még nem minden.

A szerelmi fikció mindig, explicit vagy implicit módon, *erotológiába* rendeződik: az erotológia az érosznak egy pszeudo-magyarázata, pszeudo-elmélete vagy akár ideológiája, az „igazi” szerelemnek vagy a szerelem „természetének” az azonosítási kódja. Az erotológia mint a szerelem alternatív filozófiája az erotikon vizuális erejével társul, és egy olyan fiktív világot konstruál, amelyet a szerelemnek egyfajta *igazsága* vezérel; egyetlen eszme – hogy például a szerelem androgün-kérdés, *vagy* végzetes vonzalom, *vagy* betegség, *vagy* metafizikus szexualitás – egy adott fikció abszolút törvényévé válik. Nem a „kemény” igazság és annak lehetősége érdekli a szerelmi regényt, hanem egy hasznos fikció igazsága: a szerelmes *választása* hinni azt, hogy a szerelmét a világ kezdetén választották el tőle, amikor még ketten együtt egy tökéletes lényt alkottak, mivel ez az igazság-értékű „hazugság”, amelyet „mintha” igaznak hinnie, segíti őt abban, hogy a szerelmet

és önmagát megértse, és amely – metafikcionális szinten – segíti a regényt is abban, hogy tovább írja magát, és lehetséges világgá konstituálódjon.

Az erotológiák hasznos fikciója az a pillanatkép, amelyben egy egész szerelemvilág teljes pezsgése mintegy megdermed. Érvényességét nem kell alábecsülni: sok erotológiának elég kulturális tekintélye van ahhoz, hogy ne korlátozódjon egy szerelem-filozófia vagy szerelem-elmélet megfogalmazására, hanem saját elképzelése szerint befolyásolja az erotikus képzelet alakulását, sajátos logikája szerint magyarázva reprezentációk és művészi alakzatok egész tárházát.

A szerelem különböző arcairól

Nincs sajnálatra méltóbb, mint az a szerelemről való beszéd, amelyben nincs egy szemernyi szerelem sem, vagy az a szenvedélyről való beszéd, amelyből teljességgel hiányzik a szenvedély. Kevés dolog tűnt abszurdabbnak számomra, mint egy Don Juanról szóló, teljesen kizsigerelt könyv, a csábítás játéka tragikumának tapintható ismerete nélkül, a szerelmes szerelmi mániájának egyetlen színes betűje nélkül. Többször tagadtam meg magamtól – ismervén a tudományos közösség férfias zordságát –, hogy azzal az élvezettel írok, ahogy szerettem volna. Nem is valamilyen automatizált ön-diktálásra gondolok, hanem inkább arra az, úgy tudom, nagyon ritka kivételes állapotra, amely révén saját belső könyvtárad szereplője lehetsz, egyszerre írhatod a könyved és e könyv naplóját.

A maga módján a szerelmi fikció lehetővé teszi, hogy az olvasó teljesen átadja magát egy alternatív szerelmi világnak (a valósággal való házassága után), vagy, ellenkezőleg, hogy megnyugtatóan felismerje saját szerelmét egy másikban, ez pedig semmi más, mint az irodalom lehetséges világgént való kóstolgatásának első szintje. Ezért az *Erotikonban* arra tettem kísérletet, hogy visszacsatoljak az irodalom mint világ-kitalálás, mint tiszta gyönyörködtetés elemi jelentéseihez, háttérbe szorítva a strukturált, esztétikai vagy értékelméleti értelmezést. Mégis, lehetetlen nem észrevenni, hogy a szerelmi fikció a művészi mesterséget használja arra, hogy az irodalomban való élet ígértét megfogalmazza. Ezért helyeztem különös hangsúlyt egy bizonyos megkülönböztető jellegű narratív tulajdonságra, amelyet *erotikonnak* neveztem el, azaz egy olyan vizuális képnek, mely segít a szövegnek a szerelmi fikció megteremtésében. Az intuíciómot visszaigazolta a szerelmi kontempláció jelenetének fontossága ebben a fikciótípusban, amely leggyakrabban a „szerelem ablaka” vagy „szerelem erkélye” képében jelenik

meg. E fikciótípus második alkotóeleme és ennek a szerelmes nőkről szóló könyvnek a második tengelye a fikció világának egy belső, implicit igazság, egy, a szerelmet meghatározó törvény köré rendezése, amelynek abszolút érvénye van a szerelmes szereplők számára. Ezt az alapvető súllyal rendelkező igazságot *erotológiának* neveztem el, mivel egy olyan szerelmi filozófiát vagy ideológiát fejez ki, amely ugyanannyira ingatag, mint egy lehetséges világ igazságával szembeni elkötelezettség.

Az erotológiák relevanciája távolról sem csupán irodalmi vagy művészi: a szerelemről gondolkozván, mindannyian vágyunk egy olyan „definíció-ra”, amellyel operálva az objektivitás és igazság hatalmát kölcsönözhetnénk neki, miközben ez semmi más, mint egy szegény fikció, egy csodálatos hazugság, amely mellett azért döntöttünk, hogy megalapozzuk a szerelemre adott magyarázatok rendszerét. Noha meg sem tudnánk fogalmazni a szerelem nem szlogen-ízű meghatározását, nincs semmi gondunk azzal, hogy „felismerjük”, hogy egy bizonyos állapot „igazi szerelem”-e vagy sem (akár könyvben, akár az életben), ez a gyakorlati bizonyosság pedig az erotológiai tudásból származik. Végül kommentárt kellett fűznöm ahhoz, ahogyan a késő újkor kivonja a szexualitás fikcióját egy adott erotológia hatása alól, másként, mint ahogy a korábbi századok pornográfiája tette. Anélkül, hogy tisztán pornografikusak lennének, Pascal Bruckner vagy Henry Miller fikciói például a szexualitás diszkurzusát tekintik az egyetlen esztétikai célnak, és nem foglalkoznak azzal, hogy tényleges szerelmi fikciót teremtsenek az élvezeten vagy gyönyörön kívül a szerelemnek valamilyen más „igazsága” köré.

Szemben azokkal, akik azt állítják, hogy a szerelem „egyetemes”, a könyvek szerint „szerelemnek” nevezhetünk olyan tartalmakat is, amelyek épp annyira változatosak, mint amennyire lenyűgözők. Ily módon az irodalom megszünteti a szerelmes alapvető magányosságát (mert az igazi szerelmes mindig szerelmének tárgyától függetlenül szeret, teljes reménytelenségben). Csak a szerelmes tudja, hogy soha senki nem szeretett még hozzá hasonlóan, és – másrészt – ezt soha senki sem fogja megtudni, mivel az őt emésztő szenvedélyről szóló bármilyen beszéd, amit artikulálhatna, mindig végzetesen részleges marad. Az irodalmi szerelmekről olvasva azzal a céllal, hogy szerelme egyetlenségéről meggyőződhessen, a szerelmes hagyja magát belsőleg megkonstruálni a szerelemről való beszéd által, példátlan valóságossággal ruházva fel azt.

Mihaela Ursa 1971-ben született Naszód-szentgyörgyön (Sângeorz-Băi). Kritikus és irodalomelmélettel foglalkozik, a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen végzett, és jelenleg itt tanít, valamint a Komparatiztika Tanszék vezetője. Négy kötete jelent meg, a részleteket a legutóbbiból válogattuk, melynek eredeti címe: Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă (Erotikon. Traktátus a szerelmi fikcióról. Cartea Românească, Buc. 2012).

Demény Péter

JÓL RÜHELLÉ A TANÚSÁGOT

– JEGYZETEK RÉZ PÁL „HANGOS MEMOÁRJA”
ÜRÜGYÉN –

1.

„Tulajdonképpen az volt a szerepem, hogy összehoztam embereket. Barátságokat kötöttem olyan emberekkel, akik nem voltak barátok, de volt közöttük egy titkos kapcsolat. Az, hogy minden jelentős magyar író volt a lakásomon és én a lakásán, hogy ismertem a gyerekeit, és udvaroltam a feleségének, és hülyéskedtünk együtt, elég volt nekem.”

Ez a fülszövegbe kiemelt részlet sok mindent elmond, persze úgy, hogy kiegészítendő, de hát az egész könyvből egészítendő és egészíthető ki. A Réz Pál-jelenség egyik legérdekesebb vonása, hogy mintha mindig *minden* ott lenne, semmi nem hiányozna, ami mégis, az indokoltan, „igazoltan” hiányzik – amire ő nem figyel, az nem is érdemes a figyelésre. Holott a könyv azzal fejeződik be: „Az utolsó mondatot, azt lassan most már neked kell megcsinálnod. És abban benne kell legyen, hogy nagyon sok dolog nincsen benne.” (336.) Szóval még sincs benne minden, másfelől a mindennek van egy olyan különlegessége, hogy a víz alatt is van belőle.

Talán ez a „víz alatt” a legfontosabb. Az olvasó végig érzi, hogy sokkal több minden van, mint amennyit Réz Pál elmesél. Nem azért, mintha nem akarná elmesélni, hanem mert egyrészt a kérdező is irányítja (a kötet a rádiónak készült, ezért „hangos memoár” a címe), másrészt aki már eleget élt, az tudja: nem lehet *mindent* elmesélni. Innen a lelegejére kiemelt passzus: „Az a baj az ilyen emlékekkel, hogy az ember már nem arra emlékszik, ami történt, hanem arra, hogy is mesélte ezt el húsz évvel ezelőtt, tíz évvel ezelőtt, harminc évvel ezelőtt. És már a sztorit színezi, kerekíti tovább vagy rövidíti, és már rég nem az esemény van, hanem a lemez, amit elmondasz.” (9.) És itt nemcsak arról a mára közhellyé vált felismerésről van szó,

hogy nincsenek tények, csak értelmezések, hanem arról a másfajta dologról is, hogy egy nagy *causeur* hogyan alakítja a tényeket.

„Nagyjából így kellett hogy történjen, azt hiszem” – záródik a fenti passzus, és ez is hiteles: az ember egy koron és egy intelligenciahányadoson felül már ragaszkodhat a saját igazságához. Ha a sztori jó, akkor hiteles – és mi tagadás, szeretjük, ha az írók furcsák, különlegesek, megmagyarázhatatlanok.

Például Déry Tibor, aki hosszú vizsgáztatásnak veti alá az ifjú Rézt. „Vas úgy mutatott be, hogy nagy tisztelője vagyok, erre Déry, aki nagyon hiú ember volt, levitt egy presszóba, és elkezdett kollokváltatni. Elkezdett kérdezni *A befejezetlen mondatból*. Melyik karja beteg a fiúnak? Mit csinál Cisz a poloskával? Azt, feleltem, hogy egy kört rajzol a falra, és ha a poloska benne marad, akkor békén hagyja, ha kimegy, akkor agyonnyomja. Hogy hívják Vidovicsnak a szeretőjét és így tovább, szóval elkezdett, mint egy egyetemi vizsgán, csak sokkal részletesebben, kikérdezni. Hol lakott Parcen-Nagy Lőrinc a Várban. Melyik karját vesztette el a spanyol polgárháborúban. Hogy lett öngyilkos Parcen-Nagy Károly és így tovább, de feltett vagy ötven kérdést. Na most én tökéletesen megfeleltem, mert kétszer vagy háromszor is elolvastam, akkor még jó volt a memóriám.” (169.) Szeretjük a rémes gesztusokat az írók részéről, ez az egyik. Ez az idézet azonban visszavezet a kezdetihez. Kivel hülyéskedik az ember? Akivel együtt járt valahová (mint Szűcs Jenő, Domokos Mátyás, Lator és Réz az Eötvös Collegiumba), vagy akivel hasonlónak érzi magát valamiképpen. Nyilvánvaló, hogy sem Déry, sem Örkény, sem Szabó Lőrinc, sem Tamási, sem senki nem állt volna szóba Réz Pállal, ha nem látszik rajta, hogy jól fog „kollokválni”, és nem felel meg a látszatnak.

Visszatérve Déryhez: amikor haldoklik, Réz bemegy hozzá, és Déry egyre azt ismételteti: bárányganéj. Kérdi, mi ez? „Mondtam neki, hogy mi, hogy a *Klárisok*, József Attila. Igen, tényleg, Attila... És akkor azt mondta, életemben nem fogom elfelejteni: olyan kicsi keze volt... És úgy mosolygott Déry, mintha egy nőről beszélne.” (185.) Ezt azért említem meg, mert mindenkiről így beszél Réz, legalábbis mindenkiről, aki fontos neki: árnyaltan. A történetek rosszat és jót egyaránt mondanak, mert egyetlen ember sem egyarcú. Ennek a legmegdöbbentőbb példája Csurka, de Juhász Ferenc vagy Karinthy Ferenc is nagy, ellentmondásos személyiség. Szóval Réz talán nem a teljes vagy az igazi, de feltétlenül *igaz* igazságot mond, és ez nagyon jóleső gesztus, mert arról árulkodik, hogy ez az ember, aki foly-

ton arra panaszkodik, hogy semmi jelentőset nem csinált, voltaképpen nagyon jelentős dologra volt képes: normálisnak maradni.

2.

Vas István gyöngytyúkot evett, amikor 1956 kitört, és nem hagyta ott a forradalom kedvéért; ő hívta meg Rézt vacsorázni azzal, hogy ott lesz Aczél is, és mégis ő az, akinek a véleményére adna a *Holmi* volt főszerkesztője, mert statisztikailag neki volt többször igaza. Csurka egy nagy, kedves fiú volt, Böhönyének nevezték, mert ott katonáskodott, aztán mekkora barom lett belőle, hát mi lett ezzel az emberrel. Ottlikról pedig van egy nagyon szép történet, amit külön idézek fel. Mindezek (és még annyi minden, például a Mindszenty kapcsán kitört veszekedés vagy a *Bibó-émlékkönyv*, vagy a Tamási *Bölcső és bagolya* körüli kiadói hercehurca) egy másik, szomorúbb világba vezetnek: a politika, a politikum, az életbe beszivárgó közélet világába.

„... úgy éltünk, ahogy lehetett. Nem ahogy akartunk, hanem ahogy lehetett. És nem fogom szeretni azokat a fiatalokat, akik ezért megvetnek bennünket.” (113.) Ez is nagyon fontos mondat, mert azt üzeni: az élet fölött nehéz ítélni, és nem fogom visszavonni az életemet azok miatt, akiknek fogalmuk sincs, mivel küszködtünk mi akkor. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Réz nem volt besúgó, cenzor vagy más ilyen pozícióban státusban levő ember. Szerkesztett ún. „muss-köteteket” (Rákosi 60. születésnapjára például), de nagyjából ennyi volt az egész. És ezt bevallja, nem köntörfalaz.

Vagy ha nem is vallaná be... Akkor is rokonszenves maradna a folyamatos önreflexió, a belső gesztusok és kacérkodások feltárása (hogy miért becsüli le folyamatosan önmagát), az a kettősség, melyet az írók történeteiről szólva már emlegettem. Nincs apodiktikus, kétségbevonhatatlan igazság, vagy ha mégis, az a művek kapcsán hangzik el, tehát egy olyan környezetben, melyből senkinek nem származik hátránya.

Érdekes egyébként: a diktatúra mindenkit együvé kényszerített. Természetesen akkor is voltak rokon- és ellenszenvet, ezeket azonban félretették, összejártak, kártyáztak, szerkesztettek, ittak, nőztek, féltek és éltek. A későbbi borzalmas Csurka beszédet mondott Réz Ádám, a beszélő bátyja temetésén. És a *Bibó-émlékkönyv* szerzői között Csoóri, Csurka és Tornai József is ott van – hogy csak néhány olyan nevet említsek, akikkel Réz ma már biztosan nem értene egyet.

Ő viszont megőrizte a normalitását, a *Holmi*ban mindenki megjelent, aki jól írt, Csukás István, Marsall László vagy Utassy József például, és erre Réz tudatosan törekedett, meg nem tudatosan is, ha lehet ezt mondani: ilyen volt az alkata, és ilyenek voltak a barátai. Radnóti Sándor mellett Domokos Mátyás is ott ült a szerkesztőségben, vagyis ki másnak, ha nem Réznek a lakásán a legendás Jászai tér 4/a-ban, és Domokossal jártak az Eötvösbe, tehát sokkal több halottját látta a főszerkesztőnek, mint akárki más. „Megint kevesebb egy emberrel, aki még ismerte a halottaimat” – ahogy gyönyörű Csurka-nekrológiájában írta a *Holmi* 2012. februári számában; mert Domokos „Matyi” már 2006-ban meghalt.

Az Ottlik-történet is jellemző, mert szintén a közéletéről, bátorság és gyávaság, vagy inkább emberség és embertelenség viszonyáról beszél. És persze egy nagy barátságáról, az Ottlik és Vas István közöttiről. „Egyszer valamit nyilatkozott (mármint Vas – D. P.), hogy örök hálával tartozik neki, valami ilyesmit, és akkor Ottlik rettentő dühösen visszanyilatkozott, hogy ő tartozik hálával Vasnak, hogy megmutathatta, hogy így is lehet tenni, és hogy alkalmat adott neki erre. Az élet, az nem olyan nagy ügy, hogy azért köszönetet mondjon neki Vas Pista, hát ki nem szarik a Vas Pista életére. Hanem az, hogy ő meg tudta menteni a magyarság becsületét, az a nagy dolog. Ezt ő Pistának köszönheti, ugye, hogy el kellett őt bűjtatni. Ez egy játék volt, de azért nagyon komolyan gondolta.” (205.) Olyan gyönyörű, mint a „Tanító úr” története Kertész *Kaddisában*: az ember az életével sem törődik (hiszen Ottlik óriási veszélynek tette ki magát a zsidó származású Vas bűjtatásával), mert van valami magasabb, fontosabb annál. Ilyenkor szinte sajnálom, hogy manapság nincsenek éles helyzetek, bármit lehet mondani, semminek semmi ára, semmiféle felelősséget nem érzünk, mielőtt kimondanánk vagy miközben kimondjuk, sőt, utána sem.

3.

Kívülről úgy tűnik, talán a fülre kiemelt szöveg miatt is, hogy Réz Pál alakította ezeket a történeteket, de nyilvánvaló, hogy a történetek is alakították őt, és ezért világos az is, hogy bármit is nyilatkozik a sznobériájáról, nem kizárólag és nem elsősorban a „nagy nevek” a fontosak itt, hanem az, hogy ezek mögött emberek voltak vagy vannak még mindig, és ezek az emberek a gesztusaikkal, a megjegyzéseikkel, az életmódjukkal, a szellemiségükkel alakították, formálták Réz Pált. Ki mondhatja el magáról, hogy ő olvasta először Szűcs Jenő tanulmányát, a *Vázlat Európa három történeti régiójáról?* De Szűcs Jenő azért az a barát is volt, akivel az Eötvös Colle-

giumból ismerték egymást, akivel magázódtak, és aki egy adott pillanatban azt mondta, „mióta a Klári meghalt, magát semmi nem érdekli”. (262.) Szóval aki kíméletlen dolgokat mond, éppen, mert barát, akinek hiányzik a barátja, és aki tudja, mit jelentett Réz Pálnak Klári, a felesége.

Aki benne tudott lenni a történetekben – valahogy ez jut eszembe Réz Pálról. Hány olyan embert ismerünk, aki nagy nevekről beszél rossz történeteket, vagy aki ma már úgy viselkedik, hogy el nem tudjuk képzelni, miként lehetett X vagy Y barátja. Mert megmerevedett, bezárult, gyűlölködővé vált. Réz Pálnál ez nem érződik, és ezt jómagam is igazolhatom. Nekem is elmondta, amit a könyvben is, hogy a fiatalok már nem olyan tehetségesek, de azért Tóth Krisztinától Szabó T. Annáig és Bartis Attilától Téreyig mindenkit közölt a *Holmi*-ban. És valahányszor jártam a Jászaiban, soha nem egy megkeseredett öregurat láttam, leginkább abban a pózban, melyet a 49-es fénykép kapott el nagyon – érdekes, ez nem egy profi fotográfusé, mint az ötvenből sok: „a Réz család” albumából való.

Itt kell végre leírnom a Parti Nagy Lajos nevét – eddig azért nem tettem, mert annyira „rezes” a szöveg, hogy a Magvető is csak a beszélőt tünteti fel, nyilván a kérdező tudtával és beleegyezésével. Nem mindegy viszont, hogy ki kérdez, kinek meséljük a jó történeteinket, kinek vagyunk hajlandók a sokszor nagyon mélyen személyes dolgainkat elmesélni. Parti Nagy kérdésein látszik a baráti bejáratottság, az, hogy mindenkiről hallott, aki felmerül, hogy tiszteletben tartja a Réz véleményét, olykor mégis elmentmond neki, bár érzi a kacérságot is, melyet egyébként a beszélő egyáltalán nem titkol. Rádiósan vágni pokoli nehéz lehetett, és a vágás a néhai Szebényi Cili érdeme; szinte látom, ahogy röhögnek hárman; remélem, az egykori hallgatók is élvezték.

Arad, Várad, a román irodalom, Gyergyai, a francia irodalom, a fordítás (közben az a „kis színes”, hogy Réz az ábécé minden betűjével kezdődő írókat akart fordítani), Kosztolányi, Tersánszky, Illyés, Klári és a *Holmi*... Minden itt van, és éppen amiatt, mert nincs minden itt. Nagyon jó választás volt, hogy a *Tények és tanúk* sorozatot ezzel indította újra a kiadó. Itt egy nagy tanú, aki rühellé a tanúságot (azért utálja, mondja, „Mert akkor nem én vagyok, hanem a nagy idők tanúja. Az a jó bennem, hogy én már akkor is értem. Hát kinek érdekel Weöres Sándorból, hogy nagy idők tanúja?” – 303.); rühellé, és mégis jól csinálta.

Markó Béla

SZEMBŐL FÚJ
MINDIG A VILÁG

ALIG-EMLÉKEK ADONYI NAGY MÁRIÁRÓL

2015. október 13-án, hatvannegyedik születésnapja után egy héttel, valahol Magyarországon meghalt Adonyi Nagy Mária. Fogalmam sincs, hogyan töltötte a születésnapját, annyi biztos, nem sokan tarthatták számon ezt az évfordulót, hogyha csak bő hétre rá szereztünk tudomást haláláról is az újságból, akkor ocsúdtak fel az újságíró kollégák egy-két semmitmondó nekrológ erejéig. Nem az ő hibájuk, mentegetőzhetnénk, nem hibás senki ezért, legfeljebb maga a halott, aki életének utolsó évtizedeit úgy töltötte, hogy tudtommal sehol költőként fel nem lépett, verset nem közölt, és meg sem próbált jelen lenni az irodalmi életben, bár megtehetette volna, hiszen miután a kilencvenes évek közepén áttelepült Erdélyből, egy magyarországi napilapnál dolgozott olvasószerkesztőként, de gondolom, ez csak megélhetési lehetőség volt számára, semmi más. Azt hiszem, majdnem sikerült neki, ami csak keveseknek: saját utókorává lenni még életében. Sikerült? Így kell ezt mondani? Hiszen ennél nagyobb szörnyűséget elképzelni sem tudok, mint végigkísérni eltűnésünket az irodalmi köztudatból. Mert hát ki tud még Adonyi Nagy Máriáról? Itt-ott egy antológiában felbukkant néhány régi verse, de ez is csak annyi volt, mint szerepelni egy kötelező névsorolvasásban vagy valahol egy lábjegyzetben, túlbuzgó irodalomtörténészek jóvoltából. Nem tudott vagy nem akart már költő lenni egy idő után? 1989 decemberében bukaresti magyar újságíróként még lázasan járt-kelt a diktatúrát elsöprő tömegben, tudósított nap mint nap, figyelte a forradalom pulzusát, talán azt is, hogy miképpen alakul át fokozatosan az éhséglázadás államcsínnyé, hogyan veszi át az elemi düh helyét a felülről irányított manipuláció, és miként lesz egyre nyilvánvalóbb, hogy míg a kommunizmus idején legalább lehetett reménykedni a változásban, a rendszerváltás hozott ugyan némi szabadságot, de valójában elvette tőlünk azt

a naiv reményt, hogy egyik napról a másikra szebb lesz, jobb lesz, erkölcsösebb lesz a világ. Márpedig egy ilyen illúzió nélkül talán költészet sincsen. Úgy képzelem, akkor, azokban a napokban halhatott meg végképp az addig is kevés szavú költő, Adonyi Nagy Mária, és még huszonöt évvel túlélte őt az, akit polgári nevén Nagy Mária-nak hívtak. Vagy számunkra még egyszerűbben: Nagy Mari. Így képzelem, de ez csak ennyi, képzelgés, hiszen vajmi kevésszer jutott eszembe nekem is ezekben az években Nagy Mari. Vagy ha a költőt emlegettük: Adonyi.

Pedig költő akart lenni. Csakis költő. Mint én is. Mint annak az áldott és átkozott nemzedéknek már réges-rég földbe csapódott meteoritjai, Sütő István, Boér Géza, Palotás Dezső. Áldott nemzedék? Igen, mert 1968 reformigéretei meghatározták indulásunkat. Vagy átkozott? Ugyanazért. A hetvenes évek elején már tudtuk, becsaptak minket. Sütő István, Boér Géza belepusztult fiatalon. Palotás Dezső kapaszkodott még egy darabig, ironiája és önironiája eltette valameddig, aztán meghalt ő is. Adonyi Nagy Mária egyre kevesebbet írt, végül elhallgatott. Közben viszont másodszor is bízott, másodszor is kiábrándult hamar, valószínűleg még azokban az euforikus decemberi napokban, 1989-ben. Jó lenne újraolvasni akkori cikkeit, nagyon kellene most nekem az ő másfajta látása, hátha többet megtudnék saját mostani, huszonhat év utáni csömörömről. Nem szégyellem, hogy nekem egy negyedszázad kellett ahhoz, amihez neki valószínűleg néhány nap elegendő volt, de nem is vagyok büszke erre a különbségre. Alkati kérdés, ahogy mondani szokták. Igaz, valamikor 1970 táján ezt az alkati különbséget nem éreztem. Talán a verseinkben. De ezt is habozva mondom, mert a verseket viszont újraolvastam. És mert egy ideig közös, aztán gyorsan kétfelé tartó utunkat végiggondolva, még valamit elolvastam, ami szinte véletlenül akadt a kezembe: Nagy Mari első és – későbbi szerkesztőségi, már-már hivatalosnak mondható levélváltásainkat leszámítva – valószínűleg utolsó nekem írt személyes hangú levelét. Hiszen egy ideig nem kellett leveleznünk, mert évfolyamtársak voltunk Kolozsváron a magyar nyelv és irodalom szakon, utána meg már messzire kerültünk egymástól, ő Szatmárnémetibe, majd Bukarestbe, én Marosvásárhelyre. Persze, közben azért biztosan váltottunk levelet, például amikor 1977-es vele készített interjúmat meg kellett szerveznünk. De az igazán személyes hang 1970 nyarán fellobbant, és rögtön kialudt, nálam legalábbis, Marinál még, azt hiszem, ki-tartott egy darabig. Azon a nyáron jártam életemben először Kolozsváron, felvételizni magyar–francia szakra. Tizenkilenc évesen láttam először Kolozsvárt, és azelőtt tizennyolc évesen Marosvásárhelyt, ahova a marosvá-

sárhelyi rádió szerkesztőségének jóvoltából jutottam el, egy irodalmi verseny díjazottjaként. Mozdulatlan világ volt az, nem volt érdemes sietni, évekig nem változott semmi, sőt, évtizedekig ugyanaz volt a vaj vagy a cukor ára. Akinek úgy tetszik: a sör ára is. De nekünk sietős volt mégis, nem a tér leküzdése, hanem az időé. Lehet, hogy Erdély fővárosában Adonyi Nagy Mária is akkor volt először. Románia fővárosában, Bukarestben már jártam régebb, oda szinte kötelező módon szerveztek iskolai kirándulásokat. Most viszont igyekeztünk birtokba venni Kolozsvárt, szorongó, reménykedő felvételizők, falkába verődve sétáltunk fel két vizsga között a Fellegvárra, voltunk talán tizenöt-húszan is. Mari tudta már, hogy verset írok, én nem hallottam róla. Mi tagadás, nem volt szép lány, de frissen vasalt fehér blúzban, fekete szoknyában, fekete mellényben üde volt, egy pillanatig vonzó is talán, ahogy kamaszosan begörbítette a hátát felfelé az ösvényen. Ki tudja, miről beszéltünk, volt egy szikra, ahogy mondani szokás. Aztán el is múlt, nem lett belőle semmi, de közben bejutottunk mindketten az egyetemre, én magyar-francia szakra, ő magyar-németre. Hazautazásom után hamarosan jött egy levél tőle, ezek szerint címet is cseréltünk. Idemácsolom: „(Adony – VII. 23.) Béla kedves! Most egy percre félreteszem az illemkönyvet. Nem tudom, te hogy fogod fel azt, hogy egy lány ír előbb a fiúnak. Én most nem ilyen értelemben írok, hanem mint kollega a kollegának. Éspedig azért ilyen sürgősen, mert minden nap drága. Azzal az antológiával kapcsolatban nagyon elsziettem a dolgot, jobban mondván fel se fogtam, annyira máson volt akkor a hangsúly. Most pedig arról van szó, hogy ha te tudsz valami kapcsolatot teremteni, akkor tedd meg, nagyon szeretnék én is benne lenni. Tehát írdál minél előbb, mi a helyzet, lehet-e még belépni, és ha igen, hány verssel, és olyan lehet-e köztük, ami már folyóiratban megjelent. Ha igen, csak kéziratban tudom őket elküldeni, remélem, ez nem fog nagy problémát okozni, semmiképpen se tudom most legépelni őket. És persze pontos címet is írdál, hova küldjem. Szóval most ennyi. De nagyon kérek, lehetőleg azonnal írd, mihelyt megkapod a leveletem. A legjobbakat. Nagy Mária (Az aláírás alatt a postacím: Adoni 243 Bihar)”

Illemtankönyv? Ki érti ezt ma már? Talán én magam sem. Ismétlem, tizenkilenc évesek voltunk, nagykorúak, mögöttünk a hatvannyolcas párizsi diáklázadások híre, a hozzánk is eljutott divat: trapéznadrág, miniszoknya, elektromos gitár, flower power, Beatles. És akkor mi van ezzel a levéllel, egy kézdivásárhelyi fiatalemberhez, „ismert” induló poétához egy éradonyi ifjú hölgytől, kevésbé „ismert” induló költőnőtől? Nevezzetek, mai tizenévesek, hogy honnan jöttünk, hova jutottunk! Persze, mielőtt ne-

vetnétek, azt is nézzétek meg, hogy egyetlen helyesírási hiba, egyetlen elírás sincsen ebben a levélben. Ha azt a kort, a mi ifjúkorunkat címkézni kellene, talán így nevezném: lázadás és szemérem. Vagy: harag és prudéria. Igaz, ebben a levélben nincsen ott a harag. Csak ifjonti útkeresésünk, türelmetlenségünk, beleértve az én korai irodalomszervezői vállalkozásaimat is, ami aztán rá egy évre a Gaál Gábor irodalmi kör elnökségében konkretizálódott. Itt most valószínűleg egy olyan antológiáról van szó, amelyet egy másik elfelejtett – később börtönt is szenvedett – fiatal, de nálunk azért valamivel idősebb költő, Pethő László kezdeményezett. Azelőtt nem sokkal levélben keresett meg, ennek kapcsán barátkoztunk össze, szintén levélben. Ebbe a tervezett antológiába kérhettem verset Adonyi Nagy Máriától, és ezek szerint először szabadkozott, aztán meggondolta magát, jelen akart lenni, mint mi mindannyian. Akkor még jelen akart lenni. Egyszer aztán, két évtized múltán, már nem akart költő lenni. Magára hagyta a verseit. Pedig az akkor valamiért elhalt antológia-terv néhány évvel később, 1974-ben mégis megvalósult, ennek már én voltam a kezdeményezője, egy darabig úgy nézett ki, hogy teljes egészében mi szerkesztjük, a Gaál Gábor Irodalmi Kör, viszont a kolozsvári Dacia Könyvkiadó végül is nem merte ránk bízni. Viszont hál' istennek a tulajdonképpeni szerkesztő, Jancsik Pál az általunk összegyűjtött anyag javát bevette a válogatásba, bár tett még hozzá ő is. Számomra egyébként meglehetősen bizarr lett a végeredmény, Jancsik Pál az én egyik versem címét választotta a válogatás címéül: *Varázslataink*, de a verset a kolozsvári cenzúra kivette, így aztán nem lehetett tudni, honnan származik a cím. Ma is érdemes végiglapozni az antológiát, csak néhány szerzőt említek: Adonyi Nagy Mária, Bágyoni Szabó István, Fábíán Imre, Gagyi József, Gittai István, Kónya Sándor, Németi Rudolf, Palotás Dezső, Pethő László, Simonfy József, Sütő István, Szócs Géza, Veress Gerzson. Még nem igazán egységes hang ez (valójában később sem lesz az), ráadásul legalább két generáció keveredik benne, látszik, hogy a legfőbb szempont az indulás volt, a kötetnélküliség, meg hát a kiadónak némi tartalmi-ideológiai kompromisszumokat is kellett kötnie, amit mi, „Gaál Gábor körösök” természetesen nem tettünk volna meg. Az átmenet antológiája ez, a második Forrás-nemzedékből a harmadikba való átmeneté, felemás ugyan, de sokkal fontosabb, mint ahogy ma számon tartják. És hát – a betűrend okán, de talán egyébként is joggal – Adonyi Nagy Máriával kezdődik. Az ő nyitóverse, a *Fázva* ugyanarról szól, mint a kolozsvári cenzúra által kivett és ugyanabban az évben – ilyen volt az a kor – a bukaresti cenzúra által első önálló kötetemben bent „felejtett” mívecském,

a *Varázslataink*, ugyanazt mondja mindkét vers: hogy fázunk. („Ha akarom, / úgy járok évszokról évszakra, / mint házról házra, / átlopom magam a nyárba, / s a napsütötte fák alatt / fügét és banánt majszolok / – káromkodva és fázva” – írom én.) Mi volt ez a hideg-élmény egy forrongó, még reménykedő, a korlátokat még feszegető, még dühös nemzedék verseiben, erről is érdemes lenne beszélni. Adonyi, igen, már akkor kiváló volt, így fejeződik be a vers: „Kabátod alatt mennyi lom / – Bordám Szívem Kalárisom.” És a következő vers, a *József Attila* meg így: „kettévágott szavad leng felénk – / Hát hogylene értenénk!” Forгатom két megjelent kötetét, az 1978-as *Emlék jelen időben* címűt (Forrás-sorozat), aztán az 1982-es *Állat-övi jegyeket*, amely már vékonyka nagyon, csak harmincegy vers van benne (mindkettő a Kritérionnál jött ki), és azt gondolom, száz vagy harmincegy, sőt, egyetlenegy vers is elegendő lehetne az maradandósághoz. Hogy gyűlölöm a kánont! Pontosabban azt, amit ma kánonnak mondunk. Hogy szerzőket kanonizál az irodalomkritika, embereket, akár az egyház, és nem műveket, netán ilyen sorokat: „Kabátod alatt mennyi lom...” És történik mindez a szövegközpontúság jegyében. Ne beszéljünk a legnagyobbakról, hagyjuk a maiakat is, de mennyire igaz, és mégis mennyire hamis például azt mondani, hogy Vajda János bizony Vajda János minden sorában, és Reviczky Gyula is csak Reviczky Gyula minden leírt szavával. Nem jobb lenne-e úgy ítélkezni, hogy Vajda Jánosnak több jó verse van, Reviczky Gyulának kevesebb, ám van azért neki is néhány? Készséggel elismerem, az irodalomtörténet sorsokból is áll, a curriculum vitae többnyire a legfontosabb műve minden költőnek akkor is, ha soha meg nem írta. De jó-e ez?

Itt van – itt volt – ez a bihari lány a maga falusi, tulajdonképpen paraszti gyermekkorával, amiről szinte semmit sem árulnak el a versei. Hozzánk, többé-kevésbé bevallottan a népies irodalom bűvöletében felnőtt kortársaihoz képest erősen urbánus, nagyon szikár, de érzelmes költő volt Adonyi Nagy Mária. Míg a mi mondatainkban még színpompázik a múltat és jövőt összekapcsoló erdélyi táj, nála már Pilinszky vagy Nemes Nagy Ágnes keserű jelenidejűsége az irányadó. Most újraolvasva látom, hozzánk képest koravén volt, bölcs és reménytelen. Talán sohasem hitt abban, amiben én sokáig, igazság szerint egészen máig, hogy az irodalom által (is) jobbítható a világ. „Könnyeitek nagy poharak / hányódnak elmosatlan / roppan a porcelánfényű árny / ily ólmos sugarakban // Szél zúzza nádasaitokat / – ti vékony sóhajtások – / szemből fúj mindig a világ / bármerre fordulátok” – mondja *Költőnők* című versében. Meg aztán van még két sor – tessék már elfelejteni a kánont –, amely azóta is ott ragyog versem-

lékeim között, amikor arra gondolok, hogy végül az élmény mégis minden, a képzelet semmi, hiszen ezt csak az írhatta, aki már látott, hallott ilyesmit: „A kecskehullák bőröndje pattan: / egyetlen távoli zaj”. Pedig maga a teljes szöveg az akkor divatos, mert rejtőzködésre alkalmas szerepvers: *Jannisz Ritszosz levele Joliot-Curie-bez*. Két ilyen sorban benne van a teljes igazság. De Adonyi Nagy Mária, akinek életét korán szem elől tévesztettem, és akitől talán azért távolodtam el olyan nagyon, mert nem akartam túl közel kerülni hozzá, ez a magányos költő, aztán már nem is költő, csak utókor, nem csupán néhány sor exegi monumentumát tudhatta volna maga mögött, hanem a *Fázva* című versében emlegetett kabát egyik zsebében ugyan elhordozható, félmaréknyi, ám mindenképpen maradandó lírát. Egy negyedszázada bele sem néztem én sem, nehéz ember, nyomasztó költészet, így emlékeztem rá, és most be kell ismernem, súlya van ma is, úgy tűnik, nem készült romlandó anyagból. Hol volt, hol nem volt egy generáció, amely először 1968-ban – túl korán és nem is valószínűsítően –, másodszor viszont, 1989-ben túl későn kapott esélyt arra, hogy maga körül megváltsa a világot, és költői végül még önmagukat sem tudták átmenteni az öröklétbe. Amely öröklét melleleg a költők számára nem is ér egy fabatkát sem, és azt hiszem, ezt Adonyi Nagy Mária jól tudta, de a verseket mégsem kellene magukra hagynunk. Mondjuk ezt (*Lassan, evezve tükrökön*):

*Alig szél, ami jár,
alig táj, ami súly,
alig fény, ami hív,
alig kéz, ami megfog.*

*Alig kő, ami hull,
alig vér, ami vár,
alig ér, ami leng,
alig vall, ami áldott.*

*Alig hall, ami ver,
alig fáj, ami száll,
alig hely, ami tart,
alig él, ami boldog.*

*Alig nesz, ami bent,
alig ő, aki int,
alig füst, ami fojt,
alig test, ami reszket.*

Most jövök rá, megírtam emlék-töredékeimet Nagy Mariról, de halálának okát továbbra sem tudom. Csak találgathatok. Talán egy ilyen régről felbukkant vers, talán az „alig test, ami reszket”, talán egy betegség. Talán a kor, ahonnan indultunk. Vagy ahova érkeztünk. Hiszen: „Európa, Európa mind biztosabban / elraboltnak nyilvánítható” (*Európa elrablása*) – ahogy az *Állatövi jegyek* legutolsó versében olvashattuk már 1982-ben.

TALÁLT VERSEK

Adonyi Nagy Mária

(1951–2015)

EGY ERDŐ ABLAKAI

Mi lehetett,
vajon mi volt az,
amit ott megfogadtam?

Ültünk a fűben, Szatmár mellett, egy erdőben,
száraz füvek voltak meg sötétzöld füvek,
ibolya sehol, csak a lágyszőcske talaj
egy néma, néma erdőben.

Kifelejtett ablakaiban újabb és újabb erdők,
az egyikben száraz meg sötétzöld füvek.

Egyetlen ágroppanás, bogárpercegés,
szamóca, szeder, se meleg, se hó,
csak a síkföld páratlan szemöldöke,
csak egy örök erdő összeboruló koronája.

Valami következetesen elhallgatott
messzeség a látható fák között.

A napsütésre nem emlékszem,
mintha szemünkből szakadna fény.

És mégis: ültünk a fűben –
se avar, se a föld hullámverés-szaga,
csupán a ruhánkba ivódott nedvesség,
egy moha az emléknélküliségből,

s az elhangzott táj –
minden irányba.

A tisztás fölhasadt portréja,
amíg ott ültünk egy tapintható levél
s az elmosódó erdő végtelen
jelentése között.

Mire mondhattam,
mire,
hogy örökké emlékezem?

NYILAS HAVA

Csukott szemünkben még sokáig
bársonydeszkák forgása, forradása,
amíg álmaink szobrait lassan
árnytalan, zsibbadt vitorlásokon
átvontatják egy más égitest partjára.

Az évszázadok rostjain
jön fel bennünk az este;
alszunk nyomtalanul
a dolgok végzésében.

Aki álmában halad,
mosolya piros pontjait leejti,
roppant éjszaka-gránitok alján
kerülgeti az ősz bútorait,
az eltemetett esők dombjait –
szédülés fekete csavarmenete,
földagadt nyelvén fűromok.

Aki gyapjúhomályban imbolyog,
belül fölszántva, hideg hársakkal megkarcolva,

álmában el nem futhat,
rázkódik, mint a hullám,
mintha benne gyűrött barmok tipródnának,
érezve a nyíl közeledtét
egy krétakori éj némasága
s a menekülés szálló üveglapjai között,
az elveszettség és az ősz ércei között.

IKREK HAVA

„Sem emlék, sem varázslat”,
sem az új hónap gyémánt kupolája,
sem a fűmotorok pici dűnnyögése.

Pedig a föld lelke,
mint megszállott varázsló,
zöld kesztyűket húz megint
ágakra, gyökerekre,
kék talicskákön odébbhordja
a messzeség paláit.
Pedig, ha ki most kinéz ablakán,
elláthatna a szűz haváig.

De nem, már ezt sem.
Csak rejtőzöm a hónap mélyein,
bújok mind kisebb üregekbe,
mint a gyermek, mint az agg,
mint nagybeteg állatok.

Alagút a gyalázkodó évek,
suhanó kertek, holdhavak alatt.
El a fénylő, meleg gyümölcsig,
bazalt-csordulás bíborába.
Időtlen tenger, visszaölelő
a nemtudomba, kőbe, fába.

Ikremmel, iker-bánatommal
feküdnénk kristálygömbben,
mint két majdani ember.

Járnánk minden fénysugárra
még szívszorítóan messzi,
gyanútlan-boldog táncot.
És május volna akkor is,
ásvány-csönd, bolygó őstulipánok.

TIZENKETTEDIK UTÁNI

HÓNAP HAVA

Jelen idő. Állok egy végtelen,
néma sarokban.

Rám nézel ismeretlen alakzataiddal,
fölhívod évem a semmiből,
mint vízből öntött szobrot
egy sivatag homokján,
virágzó ággal hívsz elő,
szememen, számon bokrok,
homlokomon a másnap parittyakövei,
ismerjük egymást rég,
tudlak, mint tengert a partja:
kifutó hajók hiányával;
a nyomomba lépsz,
s én a nyomodban járok,
testvéremmé bujdosol bennem,
ne érezzem: ellenedre élek;
micsoda tékozló gazdagság ez,
hogy így lehetek önmagam,
sem itt, sem ott nem látható,
igazolható az időben –

rögzítőbe parancsolsz,
megörökíted záporaimat,
testem hullása így lesz
örök a mélységek fölött;
arcomra arcot,
szavamra csöndet
te vagy, ki ád –
s ha nem leszek, leszel megint
csak virágzó faág.

IN MEMORIAM PILINSZKY JÁNOS

Legvégül minden úgy hagy itt,
végül a világ kése villog.

Befejeződik az étkezés,
kialszanak a kerti székek.

És van, ki ül a láthatatlanon,
a bizonyosság legkisebb jele nélkül.

Csak annyit tud: egy pillanatra
színültig teltek a halál kútjai.

Mostantól mindörökre várja, hogy
iszonyú éhségünk romjain
föltündököljék valaki.

1981. május

NÉVJEGY

Amikor meglátom a világot,
azt látom, hogy nem élek,
amikor látom,
nem élek

Hida Gábor

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl.

ISSN 1220-5982